

Birinci Said

BARLA
PLATFORMU
Barla'nın ve Kültürünün
Platformu

Birinci Said

1876-1927

Birinci Said

Bu katalog Barla Platformu tarafından İstanbul, Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk İslam Eserleri Müzesinde gerçekleştirilen “**Birinci Said**” sergisi dolayısıyla hazırlanmıştır.

Editör	: Ümit Şimşek
Proje Koordinatörü	: Said Yüce
Danışmanlar	: Dr. Niyazi Beki, Dr. Müfid Yüksel, İsmail Yazıcı
Dökümantasyon	: Başbakanlık Devlet Arşivleri, Osmanlı Arşivleri, Cumhuriyet Arşivleri, Adalet Bakanlığı Arşivi, İstanbul İlim ve Kültür Vakfı Arşivi, Isparta Kültür Eğitim Vakfı Arşivi, Said Özdemir Arşivi, Abdulkadir Badıllı Arşivi, Necmettin Şahiner Arşivi
Tasarım	: Prestij Reklam,
Resimler	: Refet Kavukçu
Renk Ayrımı	: Kenan Gedikli
Baskı ve Cilt	: İmak Ofset; Tel.: +90 444 62 18, www.imakofset.com.tr
İletişim Bilgileri	: +90 212 527 81 81, www.iikv.org , www.barlaplatformu.com

İstanbul, Mart 2017 • 2. Baskı

İçindekiler

Sunuş	11
İLK YILLAR	
Böyle doğar Saidler	14
Molla Said ilim peşinde	20
Doğu Anadolu'da medrese hayatı	24
Medreselerde neler okutulurdu?	26
Bediüzzaman'ın referans verdiği kaynaklar	34
Molla Said'in münazaraları	42
"Kur'ân'ın sönmez bir güneş olduğunu dünyaya göstereceğim"	50
İSTANBUL YILLARI-1	
İstanbul'da bir meydan okuyuş	56
Meşrutiyetin ilânında Bediüzzaman: "Tek başına bir millet"	64
31 Mart ve Bediüzzaman: "Zalimler için yaşasın Cehennem"	75
VAN'A DÖNÜŞ	
Seyyar medreselerde Meşrutiyet dersleri	86
Âlem-i İslâm camiinde asırlara irad edilen bir hutbe	94
SAVAŞ YILLARI	
Savaşırken tefsir yazan komutan	106
Bir kahramanın esaret yılları	118
Risale-i Nur mektebinin çekirdeği: Horhor Medresesi	132
İKİNCİ DOĞUŞ	
Ayağının tozuyla Darü'l-Hikmet'te	144
Birinci Said döneminin eserleri	152
Bediüzzaman işgal kuvvetlerine karşı	156
Yeni bir Said doğuyor	168
Yeni Said'in Ankara günleri	179
Tarihin yazıldığı yere doğru	190

“ Ben çok bağıyorum. Zira on üçüncü asrın minaresinin başında durmuşum; sureten medenî ve dinde lâkayt ve fikren mazinin en derin derelerinde olanları câmie davet ediyorum.”

Bediüzzaman Said Nursî

Sunuş

Bediüzzaman Said Nursî, tarihin en bunalımlı dönemlerinden birinde hayata gözünü açtı, nice köklü sosyal ve siyasî değişimlerin içinden geçti, hattâ bu değişim süreçleri içinde bilfiil yer aldı. Sonra da, dünyamızın istikbaline kendi mührünü vurarak aramızdan ayrıldı.

Onun Barla sürgününden sonraki hayatı, kendisinin “Yeni Said” olarak adlandırdığı dönemi teşkil eder ki, bu dönem, Bediüzzaman’ın bu dünyaya geliş gayesini alabildiğine bir zenginlik içinde yerine getirdiği yıllardır. Bu yıllarda Bediüzzaman hedefini belirlemiş, yolunu çizmiş, önüne çıkan dağ gibi engelleri birer birer aşarak, bir kısım meyvelerini yüzyıllar sonra verecek olan o büyük hedefine doğru sarsılmaz bir azimle yol almıştır.

Risale-i Nur’un telifinden önceki Birinci Said yılları ise, Risale-i Nur Müellifi Bediüzzaman Said Nursî’yi ortaya çıkaran dönemdir ve bütünüyle bu büyük doğumun sancılarına sahne olmuştur. Dış dünyada insanlık buhranların ve savaşların içinden geçer, ihtilâller ve inkılâplar birbirini takip ederken, Birinci Said’in iç âleminde de onlardan aşağı kalmayan çalkantılar ve mücadeleler yaşanmıştır.

Birinci Said’in dış dünyada yaşadığı maceralar içinde, ilim peşinde diyar diyar dolaşmak, dolaştığı her yerde kıskançlıklara muhatap olmak, bir Medresetü’z-Zehrâ ülküsüyle İstanbul yollarına düşmek, cesareti sebebiyle tımarhanelere ve tevkifhanelere düşmek, idam sehparının gölgesinde yargılanmak, Şam’da İslâm âleminin seçkin âlimlerine hitap etmek, Kosova’da Padişahla birlikte üniversite temeli atmak, meydanlarda hürriyet ve meşrutiyet nutukları söylemek, dönemin en önde gelen cemiyetlerine girip çıkmak, harp mey-

danlarında at koşturmak, bir yandan savaşırken bir yandan Kur’ân tefsiri yazmak, iki buçuk yıl esaret hayatı yaşamak, idam mangasının önüne çıkmak, işgal altındaki İstanbul’da İngiliz kuvvetlerine meydan okumak, Millet Meclisinde törenle karşılandıktan sonra yeni yönetimle yollarını ayırmak, ondan sonra da sürgüne gönderilerek imhasına çalışılmak gibi, her biri ayrı bir destan halinde anılmaya lâyık nice hadiseler vardır.

Onun iç âleminde, nefesine karşı giriştiği savaşların ise, bütün bunları gölgede bırakacak şiddette cereyan ettiğini, kendi yazdıklarından anlıyoruz. “Mesnevî-i Nuriye” adlı harikulâde eser bu süreç içinde ortaya çıkmış ve daha sonraki yıllar içinde vücuda gelecek olan Risale-i Nur adlı muhteşem eserin müjdecisi olmuştur.

Elinizdeki kitap, Said Nursî’nin, doğumundan itibaren Yeni Said olarak Barla’ya ayak basışına kadarki hayat hikâyesini ana hatlarıyla özetlemektedir. Barla, Kastamonu ve Emirdağ yıllarını kapsayan diğer üç cilt ile birlikte, böylece, Bediüzzaman’ın hayatını bir bütün halinde gözden geçirme imkânı veren bir set ortaya çıkmış olmaktadır. Bediüzzaman Said Nursî ve Risale-i Nur ile ilgili kapsamlı bir müzenin kuruluşuna doğru önemli bir adım teşkil eden bu çalışmamız sırasında yardımlarını lütfeden ve ellerindeki belge ve hatıraları bize emanet eden ağabey, kardeş ve dostlarımıza, bu arada özellikle Mustafa Sungur, Abdullah Yeğin, Hüsnü Bayram, Ahmet Aytimur, Said Özdemir, Mehmet Fırıncı, Abdülkadir Badıllı, Seyda Ünlükul, Necmeddin Şahiner, Ömer Özcan, Yusuf Kenan Beysülen, Cemalettin Canlı ve Yusuf Çağlar’a teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Said Yüce

*“Ne yapayım, acele ettim, kışta
geldim; sizler cennet-âsâ bir baharda
geleceksiniz. Şimdi ekilen nur tohumları,
zemininizde çiçek açacak.”*

Bilkan köyünde Said Nursî'nin annesi
Nuriye Hanımın doğduğu ev.

Emirdağ Lâhikasından:

Ben dokuz yaşından beri şefkatli vâlidemi görmediğimden sohbetinde bulunamadım. O hürmetli muhabbetten mahrum kaldığım ve üç hemşiremi de onbeş yaşından sonra göremediğim, Allah rahmet etsin, vâlidemle beraber berzah âlemlerine gittikleri için dünyanın çok zevkli, lezzetli olan uhuvvetkârane sohbetlerinden, merhamet ve hürmetten mahrum kaldığımdan ve üç kardeşimden iki kardeşimi elli seneden beri görmediğimden (Allah onlara rahmet etsin) öyle kıymettar, dindar, âlim iki kardeşimin sohbetinden, hürmetkârane muhabbet, merhametkârane şefkatteki sürurdan mahrum kaldığımdan bu dünyada Risale-i Nur'un imanda Cennet çekirdeği bulunduğunu gösterdiği gibi, bugün dört fedakâr hizmetimde bulunan manevî evlâdlarımla bir seyahat ettiğim zaman, imandaki Cennet çekirdeğinin bir zerreciği kat'iyen ruhuma ihtar edildi.

Böyle doğar Saidler

Dünya Seyyahı, Doğu Anadolu'nun gözlerden uzak bir köşesinde hayata gözünü açtı. Yalçın dağların sarp mı sarp bir yamacı üzerine kurulmuş, kıvrım kıvrım akan bir dere ve yemyeşil bir bitki örtüsüyle bezenmiş; heybet ve bereketin, azamet ve rahmetin bir arada tecellî ettiği bir Anadolu köyü idi burası. Bir bakıma, Dünya Seyyahının kaderini temsil ediyordu bu köy. O da böyle sarp dağlar gibi aşılmaz güçlükler arasında, yalçın kayalıklar gibi azim ve metanetle, gür ağaçlı bahçeler gibi huzur ve rahmet dağıtan bir hayat sürmek üzere bu dünyaya gelmişti.

Dünya Seyyahı, Van Gölünün güneyinde, Bitlis'in Hizan ilçesine bağlı İsparit nahiyesinin Nurs köyünde, iki katlı kerpiç bir evde doğduğunda, dünya on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğine henüz girmişti. Onun doğum tarihi hakkında verilen çeşitli rakamlar arasında en sağlıklı olanı 1876 olarak görünüyor. Babası Mirza, okumuş bir adam değildi; fakat çocuklarının hepsini, kızları da dahil olmak üzere, birer âlim olarak yetiştirdi.

Onun en önemli bir özelliği de ne kendisinin, ne de ailesinin boğazından asla haram bir kırıntının dahi geçmemesine özen göstermesi idi. Öylesine ki, mer'adan dönüş yolunda hayvanları başkalarının bahçesinden birşey yemesin diye onların ağızlarını bağlamayı âdet edinmişti.

Annesi Nuriye Hanım ise hamileliği müddetince abdestsiz yere basmamış, doğduktan sonra da Said'i abdestsiz emzirmemişti.

Nurslu Said, işte böylesine bir salâhat atmosferi içinde, ailenin yedi çocuğundan dördüncüsü olarak dünyaya geldi.

Kardeşlerin en büyüğü olan Dürriye, ileride Said dayısına talebe olacak ve onunla birlikte Ruslara karşı savaşırken şehid düşecek olan Ubeyd'in annesi idi.

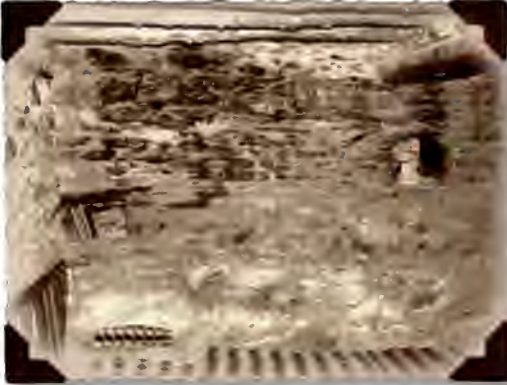
Onun bir küçüğü olan Hanım, meşhur bir âlime olarak yetişmiş, yine kendisi gibi âlim olan eşi Molla Said ile birlikte Şam'a hicret etmiş, 1945 yılında da Mekke'de tavaf sırasında ruhunu teslim etmişti.

İleride Said Nursî'nin en yakın talebesi olacak ve erken yaştaki vefatıyla onu bütün ömrü boyunca ağlatacak olan Abdurrahman'ın

Nurs Köyünde
Said Nursî'nin akrabaları.

Nurs köyünden görüntüler.

Bediüzzaman Said Nursi'nin doğduğu oda

İ'lâ-yı Kelimetullahı hedef-i maksat eden cemaat, hiçbir garaza vasıta olamaz. İsterse de muvaffak olamaz. Zira nifaktır. Hakkın hatırı âlîdir, hiçbir şeye feda olunmaz. Nasıl Süreyya yıldızları süpürge olur veya üzüm salkımı gibi yenilir? Şems-i hakikate "püf, üf" eden, divaneliğini ilân eder.

Bediüzzaman Said Nursi'nin doğduğu ev

babası Molla Abdullah, ailenin üçüncü çocuğu idi.

Said'in bir küçüğü olan Molla Mehmed ile onun küçüğü Abdülmecid de büyük birer âlim olarak yetiştiler. Onlardan Abdülmecid, ağabeyinin İşârâtü'l-l'câz ve Mesnevî-i Nuriye adlı eserlerini Türkçeye kazandıracaktı.

Kardeşlerin en küçüğü ise, Mercan adlı bir hanım idi.

Ne çare ki, Said Nursî, ne kardeşleriyle, ne de anne ve babasıyla, doya doya bir aile mutluluğunu yaşayamadı. Ömrünün son yıllarında yazdığı bir mektubunda bu durumdan hasretle söz eden Said Nursî, annesini son olarak dokuz yaşında, kız kardeşlerini de on beş yaşında iken gördüğünü, diğer kardeşlerinden ikisiyle de elli seneden beri hiç görüşemediğini söyler.

Nurs köyünden görüntüler.

Fotoğraflar: Yunus Okur

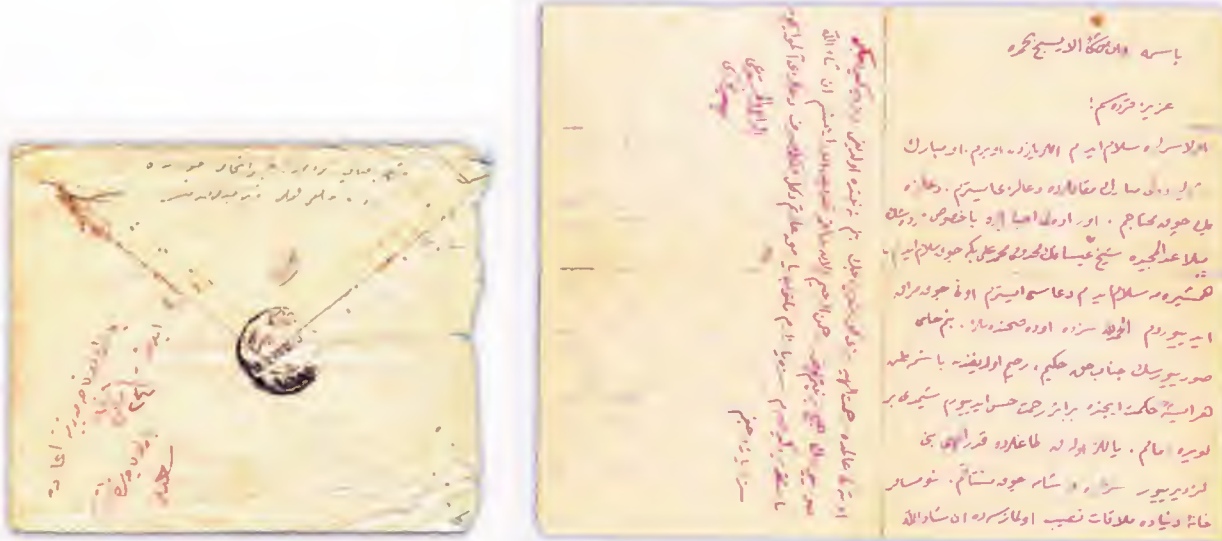

Said Nursî'nin babası
Mirza'nın mezartaşı.

Said Nursî'nin babası Mirza, annesi Nuriye ve
ağabeyi Abdullah'ın mezartaşları.

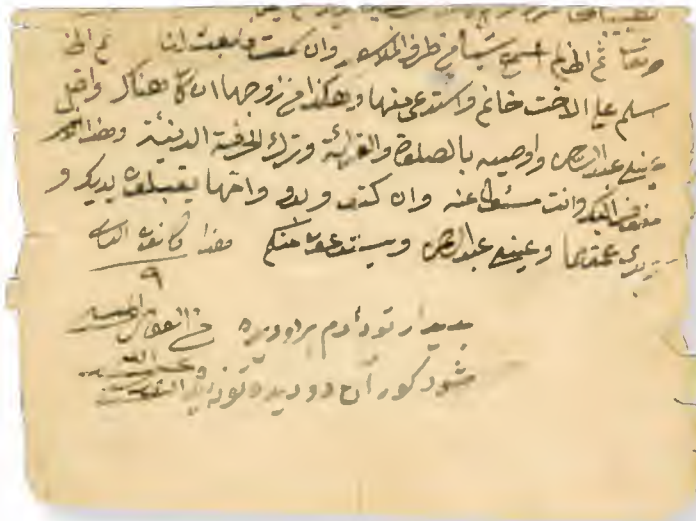
Gerçi İlâhî kader bu mahrumiyeti çok daha fazlasıyla telâfi edecek ve ona, kendisi için canını feda etmeye hazır nice kardeşler ve evlâtlar bağışlayacaktır. Ancak bu mutlu sona ulaşmak için Nursulu Said'in nice uzun ve çileli yollardan geçmesi gerekecektir.

"Öteki âlemde görüşürüz"

Şimdi bir köyde imamım. Yalnız olarak dağlarda kader-i İlâhî beni gezdiriyor. Sizlere ve Şam'a çok müştakım. Şu misafirhane-i dünyada mülâkat nasip olmazsa da inşallah öteki âlemde rahmet-i İlâhiye bizi görüştürecektir.

-- Barla yıllarında, Bediüzzaman Said Nursî'nin Şam'daki eniştesi Molla Said'e yazdığı mektubundan

Ağabeyi Molla Abdullah'ın Said Nursî'ye yazdığı mektuptan.

Olağanüstü bir zekâ, hafıza ve tahakküm
kaldırmayan bir mizaç ile

Molla Said ilim peşinde

Said'in ilim hayatı, 9 yaşında iken, Nurs'a 2-3 saat mesafede bulunan Tağ köyündeki medresede başladı. Ağabeyi Abdullah'ın okuduğu bu medreseye birkaç ay devam eden Said, tahakküm kaldırmayan yaratılışı yüzünden diğer talebelerle kavgaya tutuşunca, müderris Mehmed Emin Efendi tarafından evine gönderildi. Bundan sonra küçük Said iki veya üç yıl kadar ağabeyi Abdullah'tan ders aldı.

Daha sonra Said, Şeyh Seyyid Nur Muhammed Efendinin Pirmis köyündeki medresesine, ondan sonra da Hizan Şeyhinin yaylasına devam etti. Arkasından Kuğak köyü medresesinde bir müddet kalan Said, bilâhare Hizan'ın Geyda köyündeki medreseye geldi. Fakat buralardaki öğrencilik hayatı da, diğer talebelerle olan kavgaları sebebiyle fazla uzun sürmedi. Sürekli kavgalar onun mizacının bir özelliği ise, ilim talebindeki ısrarı da bir başka özelliği idi. Başı ne kadar derde girerse girsin, ilim peşinde koşmaktan vazgeçmiyor, o yaşlardaki bir gencin ancak hayalini süsleyebilecek maceraları göze alarak uzun ve tehlikeli yolculuklara katlanıyor, insanların gündüz geçmeye cesaret edemediği yerlerde geceliyor, bir yerde umduğunu bulamayınca yine yollara düşüp talihini başka yerlerde aramaya devam ediyordu.

Kendi haline bırakıldığı takdirde Said'in başına maddî ve manevî dertlerin her türlüünü

açmaktan başka bir işe yaramayacak olan mizacını, kader ona bir hikmetle vermişti ve Said bu hikmeti keşfetmekte zorlanmadı. O, en küçük bir tahakküme tahammül edemeyen mizacını yaratılış gayesine yöneltince ilmin izzetini herşeyin üzerinde tutmanın yolunu da bulmuş olacaktı. Zekât almamak, ilim ehli arasındaki tartışmalara başkalarını karıştırmamak, kendisine verilmiş olan ilmi maddî veya manevî hiçbir şeye âlet etmemek, hakkın hatırını herşeyden üstün tutmak ve bu uğurda hayatını hiçe saymak, onun

bu mizacı sayesinde hayatı boyunca hiç tavizsiz uyguladığı prensiplerdi. Savaş meydanlarında, idam mangası önünde, ecnebî işgali karşısındaki mücadelelerinde, her biri bir öncekini aratan işkencelerle dolu hapis maceralarındaki müdafaalarında sergilediği o pervasız duruşlarda da, mecrâsını bulmuş olan o mizacın eseri vardı. Fakat mü'min kardeşlerine gelince, onun mizacı bir başka yönüyle tezahür edecek ve ehl-i imanın saadeti için ruhunu feda ettiren bir şefkat abidesine dönüşerek, Kur'ân'ın "kâfirlere karşı şiddetli, kendi aralarında merhametli," "kâfirlere karşı izzetli, mü'minlere karşı alçakgönüllü" tariflerine tam tamına uyan bir tablo ortaya çıkaracaktı.

Said Nursî'nin ağabeyi
Abdullah'tan ders aldığı
Nurs'taki medrese

Doğubeyazıt Medresesi

Molla Said'in ders notları.

Tahsil hayatına kısa bir süre ara vererek köyüne döndüğü sıralarda Molla Said bir rüya gördü:

Kıyamet kopmuş, insanlar dirilmiş, Molla Said de mahşer kalabalığı içinde Peygamberimizi bulmak için Sırat köprüsünün başına gitmiştir. Bütün peygamberleri birer birer ziyaret ettikten sonra Peygamberimizi de gören Molla Said, ondan bir müjde alır:

“Ümmetimden sual sormamak şartıyla sana ilim verilecek.”

Bu rüyanın ardından Molla Said ilim arayışına tekrar kaldığı yerden devam etti. Bundan sonraki durakları Arvas köyü, Mir Hasan Veli medresesi, Vastan ve Doğu Beyazıt idi. Özellikle Doğu Beyazıt'taki Şeyh Mehmed Celâlî'nin medresesinde aldığı üç aylık eğitim olağanüstü bir verimlilik içinde geçti. Bu

Hizan'dan bir görünüş.

sırada Molla Said, Molla Cami'den itibaren medreselerde okutulan temel kitapların tamamını, her kitabın özünü almak suretiyle çalışarak eğitimini tamamladı.

Bundan sonra Molla Said yine ilim macerasına devam edecek, beldeden beldeye dolaşacak, bir ara İsrakiyyun hükemâsının usulünü deneyerek riyazet yoluyla fikrini daha da güçlendirmeyi denerken vücutça za'fiyet geçirecekti. Bütün bu seyahatleri sırasında genç Molla Said'e önce yaşı sebebiyle küçümseyen nazarlarla bakılacak, sonra ilminin derinliğiyle beraber harikulâde zekâ ve hafızası herkesi hayran bırakacak, bu arada kendisine "artık ilmî kıyafete bürünme zamanı geldiğini" söyleyen hocalarına da "Henüz bülûğ çağına ermediğim için muhterem bir müderris kıyafetini kendime yakıştıramıyorum" cevabını vermek suretiyle, harikulâde ilminin yanı sıra, ilmin izzetini korumak hususundaki hassasiyetini de gösterecektir.

Bediüzzaman'ın ders
verdiği Bitlis - Nurşin
Medresesi

Doğu Anadolu'da medrese hayatı

Gayr-ı resmî medreseler, devletin eğitim ve öğretim hizmetini götüremediği yerlerde halkın eliyle kurulan, masrafları halkın zekât ve ratibiyle karşılanan, mezunlarına devlet nezdinde geçerli resmi bir belge sunamayan, ayrıca dinî hizmeti topluma götürmeyi amaçlayan eğitim ve öğretim kurumlarıdır.

Müderris, medresesinde okumak isteyen talebeyi mülâkata tabi tutar; zeki, güzel huylu ve kendisinin aradığı özelliklere sahip olup olmadığına bakar. Bazen bir başka medrese müderrisinin referansı da etkili olur. Bütün bunların yanı sıra medresede ders almak isteyen talebe için, halktan iâşe ve ibatesini üstlenecek hayırsever bir kişinin de bulunması gerekmektedir.

Medrese çevresinde herhangi bir öğrenci yurdu yoktur. Medreseye ait bir yemekhane, özel bir yatakhane veya bir spor sahası gibi bir sosyal tesis de söz konusu değildir. Doğu'daki klasik medreseler, bütün teknolojik nimetlerden mahrum mekânlar olarak hizmet sunmuşlardır.

Râtib durumu

Râtib, medresenin bulunduğu çevredeki hayırsever bir vatandaşın medrese açık olduğu sürece Allah rızası için bir sabah, bir akşam olmak üzere günde iki sefer, evinde hazırladığı yemekten kendisi için taahhüt ettiği bir medrese talebesine vermesidir. Bu yemeğin kabı, kaşığı, çatalı da râtib veren ev sahibine aittir. Öğrenci her sabah ve akşam aynı kapla aynı evden râtibini almaktadır. Ancak, öğrenci sabahleyin râtib aldığı kabı yıkar ve akşamlayın tekrar götürür.

Râtibe genellikle küçük yaştaki öğrenciler giderler. Nitekim, ikinci eğitim devresinin son halkası niteliğinde olan Molla Cami'ye başlama aşamasına giren öğrencilerin râtibe çıkmamaları medresenin bir geleneğidir. Bu ve daha yukarıdaki aşamalarda bulunan mollalar, daha aşağı seviyelerde olan talebelerin derslerini müzakere ederler. Râtibe çıkan öğrenci, köyün içinden râtib almaya giderken sağa-sola bakmaz, râtib veren evin içine de girmez, kapıyı çalıp dışarıda bekler. Her gün gittiği ve saati belli olduğundan ötürü, kapı çalınır çalınmaz, ev sahibi hemen yemeğini bir ekmekle beraber getirip verir. Öğrenci sayısına göre hesaplanarak evlerden alınan râtibler, medresede yemek çeşidinin fazla olmasına neden olur. Bunlarla hem sabah kahvaltısı yapılır, hem de öğle yemeği yenir. Akşam üzeri tekrar râtibe çıkılır. Medresede toplanan akşam râtibleri ile de akşam yemeği de toplu halde yenilir.

Ratib veren ev sahibi, genellikle öğrencinin çamaşırlarının yıkama ve kurutma hizmetini de taahhüt eder. Bu güzel geleneğin temelinde yatan anlayış, ilim ve âlimin hayır ve hasenâtına ortak olmak arzusu ve ilmi yaymanın, âlimleri yetiştirmenin çok sevaplı bir iş olduğuna dair inançtır. Nitekim bu anlayıştan dolayı, genel olarak Ekim-Temmuz arası süren 8-9 aylık bir zaman dilimi boyunca öğrencinin günlük râtibini vermek ve diğer hizmetlerini üstlenmekte olan orta halli vatandaşların, hattâ bazı fakirlerin dahi zenginlerle yarıştıkları çok olmuştur.

Bingöl gibi bazı yörelerde ise farklı bir evlerden râtibleri toplamak yerine, her öğrenci bir hayırseverin evinde üç öğün yemeğe gider. Talebenin çamaşırını yıkama ve kurutma işi de bu ev sahibine aittir.

Medreselerde neler okutulurdu?

Doğunun gayr-ı resmî medreselerinin eğitim ve öğretim programıyla ilgili yazılı bir mevzuat yoksa da, okutulan ders kitapların tespiti, ders sayısı, yatılı konumu, ders geçme ve icazet verilmesi gibi pek çok konuda resmî medreselerin mevzuat ve uygulamalarından ilhamen alındığı anlaşılmaktadır. Bu sistem içinde, her ne kadar keskin çizgilerle belirlenmiş olmasa da, geleneksel tedrisat devrelerinin dört basamaklı bir eğitim ve öğretim süreci halinde gerçekleştiği söylenebilir ki, bunlar, Molla Said'in medrese hayatında okumuş olması gereken eserler hakkında bir fikir vermektedir:

Birinci devre medrese eğitimi

Bu devre, yaklaşık bugünkü ilköğretim dönemine tekabül eder. Bu devrede okutulan kitapları şöyle sıralayabiliriz:

Arapça Elifba

Kur'an-ı Kerim

SARF İLMİ

Emsile : Hz.Ali (ö.440-661) tarafından yazıldığı ileri sürülürse de aslında müellifi belli değildir.

İzzî fi't-tasrîf: İzzeddin İbrahim b. Abdulvehhab b. ez-Zencânî (ö. 655-1257).

Kitâbu Binâi'l-ef'âl: Kısaca "Bina" olarak meşhur olan bu kitabın müellifi belli değildir.

Kitâbu'l-Maksûd fi't-tasrîf: Bu kitabın müellifi hakkında ihtilaf vardır. Bazılarına göre müellifi İmam Ebu Hanife Nu'mân b. Sâbit / İmam-ı Azam'dır (ö.150/767).

Merâhu'l-ervah; Ahmed b. Ali b. Mesud (ö.700/1330).

Şerhu't-Tasrîfi'l-İzzî; Sadeddin Mesud b. Ömer et-Teftâzânî (ö.793-1390).

Eş-Şâfiye fî ilmi't-tasrîf; Ebu Amr
İbn Hacib Osman b. Ömer b. Ebu
Bekir

(ö.646-1249)

NAHİV İLMİ

El-Avâmil: Abdulkahir b.
Abdurrahmân b. Muhammed el-
Cürcânî (ö.471-1087).

Kitâbu'z-zurûf: Halkâtanlı Molla
Yunus, (Ö: 19. Asır)

Kitâbu't-Terkîb: Sadeddîn Mesûd b. Ömer et-Teftazânî (ö.793/1390).

Kitâbu't-terkîb: Halkâtanlı Molla Yunus (Ö: 19. Asır).

Kavâ'idu'l-i'râb: Cemaleddin Abdullah b. Yusuf (İbn Hişâm) el-Ensâri (ö.761-1359).

Hallu'l-me'âkîd şerhu'l-Kavâ'id; Şemseddin Ebu Senâ Ahmed b. Muhammed
(ö.1006/1597).

AKAİD İLMİ

Akaid'ı-İman/Nehcu'l-Enam; Molla Halîl-i Suardî / Es'ardî (Siirtli-ö:1257/1841). Bu eser,
293 beyitten oluşan manzum bir eserdir. Şark medreselerinde yaygın bir şekilde okutu-
lan bu eserde, akaid ve âdab-ı muaşeret konuları veciz bir şekilde seslendirilmiştir.

LUGAT İLMİ

Nevbahar-ı pıçûkân (Arapça-Kürtçe manzum sözlük); Şeyh Ahmed-i Hanî (Ö: 1094/1695).

Siirt'te, Molla Fethullah'ın
medresesinde kaldığı sırada,
iki Cuma arasında, yani bir
haftada Cem'u'l-Cevâmî'i
ezberleyen Molla Said,
kitabın üzerine el yazısı-
yla şöyle not düştü: "Ben
Cem'u'l-Cevâmî'in tamamını
bir haftada ezberledim. –
Saidü'n-Nursî."

FIKİH İLMİ

Ğayetu'l-İhtisar (Elfazu't-takrib); Ebu Şüca' Ahmed b. Hüseyin el-İsfahanî (Ö:593/1196).

Şerhu İbn Kasım, ala metni ebî Şuca'; Şahabeddin Ahmed b. Kasım el-Ğazzî (Ö:992/1584).

Haşiyetu'l-Bâcûrî ala şerhi İbn Kasım; İbrahim b. Muhammed el-Bâcûrî (Ö:1277/1860).

İkinci devre medrese eğitimi

Bu basamak da, yaklaşık bu günkü ortaokul seviyesinde bir eğitim ve öğretime tekabül eder.

Bu basamakta aşağıda belirtilen kitaplar okutulur:

NAHİV İLMİ

Muğni'l-lebîb; Cemaleddin Abdullah b. Yusuf (İbn Hişâm) el-Ensârî (ö.761/1359).

el-Muğnî fi'n-nahv; Fahreddin Ahmed b. Hasan el-Çârperdî (ö.746/1249).

Şerhu'l Muğnî; Bedreddin Muhammed b. Abdürrahîm el-Meylânî (ö. 811/1408).

Katru'n-nedeâ; Cemaleddin Abdullah b. Yusuf (İbn Hişâm) el-Ensârî (ö.761/1359).

İzhâru'l-esrâr fi'n-nahiv; Muhammed b. Pir Ali b. İskender (ö.981-1573).

Kubbe-i Hasiye. Molla Said burada inzivaya çekilerek Kamus-u Okyanus'u "sin" harfine kadar ezberledi.

Netâicu'l-efkâr fî şerhi'l-İzhâr; Mustafa b. Hamza b. İbrahim (ö.1085/1674).

İmtihânü'l-ezkiyâ: Muhammed b. Pir Ali b. İskender (ö.981/1573).

el-Elfiyye fi'n-nahv: Cemaleddin Muhammed b. Abdullah b. Malik el-Endülüsî (ö.672/1274).

Hedâiku'd-dekâik şerhu'l-Enmûzec; Sadeddin Sadullah el-Berdeî (Ö: 16. asır).

El-Behcetü'l-merzîyye: Celâleddin Abdurrahman b. Muhammed es-Suyûti (ö.911/1505)

El-Kâfiye: Cemalüddin b. el-Hacib Osman b. Ömer b. Ebi Bekr b. Yusuf (ö.646/1249).

El-fevâidu'z-ziyâiyye fî şerhi'l-Kâfiye (Molla Camî): Abdurrahman b. Ahmed el-Camî (ö.898/1492)

Haşiyetu İkdu'n-nâmî ala'l-Camî; Muhammed Rahmî b. Abdullah er-Rûmî (ö:951/1544).

FIKİH İLMİ

Minhacu't-talibîn ve Umdetu'l-müftîn; İmam Nevevî (Ö: 907 h.)

El-Muharrer; İmam Rafîî (Ö: 623.h)

Envaru'l-ebrar; Cemaleddin Yusuf b. İbrahim el-Erdebîlî (Ö: 799/1397).

Üçüncü devre medrese eğitimi

Bu basamak, yaklaşık bugünkü lise düzeyinde bir eğitim ve öğretime denk olarak değerlendirilebilir.

Bu devre, gramer-sarf dönemi derslerinin tamamlanmasından sonra başlayan bir üst devredir. Bir talebe bir önceki dönem olan gramer-sarf döneminin derslerini tamamladıktan sonra bu devre derslerine geçebilir. Bu devrede aşağıda belirtilen dersler okutulmaktadır:

NAHİV İLMİ

Eski gramer bilgileri pekiştirmeye yönelik olarak okunur.

Hâşiye alâ Şerhi'l-Câmî li'l-Kâfiye: Abdulğafûr el-Lârî (ö.912/1506).

Haşiyetu İsam ala'l-Camî; İsamuddin İbrahim b. Muhammed el-isferâyinî (Ö:951/1544)

MANTIK İLMİ

Muhtasaru'l-İsâgûcî/İsağûcî: Esîruddin El-Mufazzal b. Ömer el-Ebherî (ö.663/1264).

Muğni't-tullbâb şerhu İsağucî: Mahmud b. Hasan er-Rumi (ö.1222/1807).

El-Fenarî şerhu'l-isağûcî; Şemseddin Muhammed b. Hamza el-Fenarî (Ö:834/1431).

Haşiyetu Kûl (kavli) Ahmed; (Kul) Ahmed b. Muhammed el-Ömerî (Ö: 785/1383).

Şerhu's-Şemsiye; Sadeddin Mesud b. Ömer et-Teftazânî (Ö:791/1389).

VAD' İLMİ

er-Risâletü'l-vaz'iyetü'l-Adudiyye; Adududdin Abdurrahman b Ahmed el-Îcî (ö.756/1355)

Risâle fi'l-vazı': Seyyid Şerif Ali b. Muhammed b. el-Cürcânî (ö.816/1413)

el-Luma'fî İlmi'l-Vazı': Molla Ebubekir Mîr Rüstem es-Sûri (ö.1350/1931).

MUNAZARA İLMİ

er-Risâletü'l-velediyye; Saçaklızade –Maraşlı-Muhammed b. Ebu Bekir (ö.1145/1732).

Dördüncü devre medrese eğitimi

Bu devre, medresenin yüksek eğitim ve öğretim aşamasını oluşturmaktadır. Bu basamakta Ulûm-u Aliye denilen yüksek dersler okutulur.

Bu devrede okutulan dersler şunlardır:

BELÂGAT İLMİ

Risâletu'l-Ferîde fi'l-isti'âre ve'l-mecâz: Mevlana Ebu'l-Kasım Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrahim el-Leysî es-Semerkindî (ö.373-987).

Şerh alâ Risâleti'l-feride: İsamuddin İbrahim b. Arapşah el-İsferâyînî es-Semerkindî (ö. 945/1528).

Miftahu'l-Ulûm; Ebû Ya'kûb es-Sekkâkî'ni (ö. 626/1229).

Telhîsu'l-Miftâh fi'l-me'ânî ve'l-beyân ve'l-bedî'; Celâleddin Muhammed b. Abdurrahman b. Ömer el-Kazvînî/Hatibu Dimaşk (ö.739/1338).

Muhtasaru'l-maânî şerhu Telhîsi'l-Miftâh; Sadeddin Mesûd b.Ömr et-teftâzânî (ö.791/1389)

AKÂİD İLMİ

Akâidu'n-Nesefi; Ebu Hafs Ömer b. Muhammed en-Nesefi (ö.537/1142).

Şerhu'l-Akad en-Nesefî; Sadeddin Mesud b. Ömer et-Teftazânî (Ö:791/1389).

Haşiyetu'l-Kestellî'alâ şerhi'l-Akaid; Muslihuddin Mustafa b. Muhammed el-Kastalanî/Kestellî (Ö: 901/1460).

USÛLÜ'L-FIKİH / FIKİH USULÜ İLMİ

Minhacu'l-vusûl ila ilmi'l-usûl; Nâsiruddin Abdullah b. Ömer el-Beyzavî (685/1286).

Cemu'l-cevâmi' fi usuli'l-fıkh; Tâcüddin Ebu'n-Nasr Abdulvahhab b. Ali b. Abdulkâfi – İmam-es-Sübkî (771/1370).

Şerhu Cemi'l-Cevâmi'; Celâleddin Muhammed b. Ahmed el-Mahallî (863/1458).

FIKİH İLMİ

Fethu'l-muîn bi şerhi Kurretu'l-ayn; Zeynuddin b. Abdulazîz el-Melîbârî (987/1579).

İanetu't-tâlibîn ala halli elfazi Fethu'l-muîn; Ebu Bekir Osman b. Muhammed Şatâ ed-Dimyâtî (Ö: 1300/1883).

Tuhfetu'l-muhtac ala Minhacu't-talibîn; Şeyhu'l-İslam Şihabuddin Ahmed b. Muhammed b. Ali (İbn Hacer) el-Heytemî (Ö: 974 h.)

TEFSİR İLMİ

Tefsiru'l-Celâleyn; Celâleddin Abdurrahamn es-Suyutî (Ö:911/1505) /Celâleddin Muhammed b. Ahmed el-Mahallî (Ö: 864/1459).

Envaru't-tenzîl fi esrari't-tenzîl; Nâsıruddin Abdullah b. Ömer el-Beyzavî (685/1286).

TEFSİR USÛLÜ

El-İtkan fi ulûmi'l-Kur'an; Celâleddin Abdurrahman es-Suyutî (Ö:911/1505).

HADİS İLMİ

El-Erbaîn; Ebu Zekeriya Yahya b. Şeref en-Nevevî (Ö:676/1277).

Riyazu's-salihîn; Ebu Zekeriya Yahya b. Şeref en-Nevevî (Ö:676/1277).

HADİS USÛLÜ İLMİ

et-Takrîb ve't-teysîr li marifeti's-süneni'n-nezîri'l-beşîr; Ebu Zekeriya Yahya b. Şeref en-Nevevî (Ö:676/1277).

Nüzhetu'n-nazar Şerhu nuhbeti'l-fiker fi mustalahi ehli'l-eser; Ahmed b. Ali -İbn Hacer- el-Askalanî (852/1449).

LUGAT İLMİ

Muhtaru's-Sıhah; Muhammed b. Ebi Bekir b. Abdulkadir er-Râzî (Ö:666/1267)

el-Kamûsu'l-muhîr; Mecduddin Muhammed b.Yakub el-Firûzâbâdî (817/1414)

el-Müncid fi'l-luğa; el-Lüveys b. Nikolâ Dâhir el-Malûf el-Yesûî (Ö:1365/1946).

FARŞA

Pend-nâme; Feriduddin Muhammed b. İbrahim el-Attar en-Nisabûrî (Ö:618/1221)

Gülistan; Mustihuddin Sadî b. Abdullah eş-Şîrâzî (Ö: 691/1291).

Bostân; Mustihuddin Sadî b. Abdullah eş-Şîrâzî (Ö: 691/1291)

Bir büyük müellifin muazzam birikimi

Bediüzzaman'ın referans verdiği kaynaklar

Bediüzzaman Said Nursî'nin eserleri, görgü şahitlerinin sayısız anlatımlarında da açıkça belirtildiği gibi, hiçbir kaynağa başvurmadan, hattâ herhangi bir kaynağa başvurma imkânı dahi olmadan telif edilmiştir. Bununla birlikte, eserlerde, açıkça veya zımnî olarak pek çok kaynağa referans verildiği görülmektedir ki, bu da Müellifin engin bilgisi kadar olağanüstü hafızasını da gösteren bir delildir. Aşağıda bu kaynakların bir listesi verilmiştir. (Bunun yanında, Bediüzzaman'ın, fen bilimlerine ait birçok meselelerden söz ettikten başka, İbn-i Teymiye'den Mûsâ Cârullah'a, İbn-i Kayyım el Cevzî'den Abduh'a kadar pek çok kimsenin görüşlerini de ele alarak değerlendirmeler yapması, bu konularda da pek çok eseri incelemiş olduğunu göstermektedir. Ancak söz konusu bahislerde eser ismi zikredilmediği için, bunlar listeye dahil edilmemiştir.)

Hadis - Hadis Usulü – Tarih - Siyer Kaynakları:

- **Sahihu'l-Buharî, Muhammed b. İsmail el-Buharî (ö. 256).**
- **Sahihu Müslim;** Müslim b. Haccac, el-Kuşeyrî, (ö. 261)

- **Sünenü Ebî Davud;** Ebu Davud Süleyman b. el-Eş'as el-Ezdî, (ö. 275)
- **Sünenü't-Tirmizî;** Ebu İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizî (ö. 279),
- **Sünenü'n-Nesaî;** Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesaî (ö. 303)
- **Sünenü İbn Mace;** Muhammed b. Yezid -İbn Mace-el-Kazvinî, (ö. 273)
- **Sünenü'd-Darimî,** Abdullah b. Abdurrahman et-Temimî, ed-Darimî (ö. 255)
- **el-Müsned;** Ahmed b. Hanbel (Ö: 214)
- **el-Muvatta;** Malik b. Enes, el-İmam (ö. 179)
- **Sahihu İbn Huzayme;** Ebu Bekir Muhammed b. İshak b. Huzayme en-Nisabûrî (Ö:311)
- **el-Müstedrek ala's-Sahîheyn;** el-Hakim, Ebu Abdillâh en-Neysaburî, (Ö: 405)
- **Delailu'n-Nübüvve;** Ehmed b. El-Huseyn b Ali Ebu Bekir el-Beyhakî (Ö:458)
- **Es-Sünenü'l-kübrâ;** Ehmed b. El-Huseyn b Ali Ebu Bekir el-Beyhakî (Ö:458)
- **Şuabu'l-İman;** Ehmed b. El-Huseyn b Ali Ebu Bekir el-Beyhakî (Ö:458)
- **Delailu'n-nübüvve;** Ehmed b. El-Huseyn b Ali Ebu Bekir el-Beyhakî (Ö:458)
- **Eş-Şifa bi tarifi hukuki'l-Mustafa;** Ebu'l-Fadl el-Kadî İyad (Ö:544)
- **el-Bahru'z-Zâhir;** Ebu Bekir Ahmed b. Amr b. Abdulhalık el-Bezzar (Ö: 292)
- **Sahihu İbn Hibban;** Muhammed b. Hibban b. Ahmed b. Hibban el-Büstî (Ö: 354)
- **Müsnedu İbn Ebî Şeybe;** Ebu Bekir b. Ebî Şeybe el- A bsesî (Ö: 235)
- **Şeru's-sünne;** Ebu Muhammed el-Huseyn b. Mesud El-Beğavî (Ö:516).
- **El-Mucemu'l-Kebîr;** Suleyman b. Ehmed b. Eyyub Ebu'l-Kasım et-Taberânî (Ö: 360)
- **El-Mucemu'l-Evsat;** Suleyman b. Ehmed b. Eyyub Ebu'l-Kasım et-Taberânî (Ö: 360)
- **El-Mucemu's-Sağîr;** Suleyman b. Ehmed b. Eyyub Ebu'l-Kasım et-Taberânî (Ö:360)
- **El-Fusûl fi Mucizati'r-resûl;** Muhammed b. Hasan İbnu'l- Fevrek el-İsfahanî (Ö: 406).

- **Delailu'n-Nübüvve;** Ebu Nuaym Ahmed b. Abdullah b. Ehmed el-İsfahânî (Ö: 430).
- **El-Kâmil fi'd-duafa;** Ebu Ahmed Abdullah b. Adî -İbn Adî- el-Cürcânî (Ö: 365)
- **El-İstîâb fi marifeti'l-ashab** Ebu Amr Yusuf b. Abdullah -İbn Abdi'l-Berr (Ö: 463)
- **Fethu'l-Barî bi Şerhi Sahihi'l-Buharî;** Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, (Ö: 852)
- **Mealimu's-Sünen;** el-Hattabi, Ebu Süleyman el-Bustî, (Ö: 388)
- **El-Camiu's-sağîr;** Celaleyn Celaleddin Abdurrahman es-Suyûtî (Ö: -911)
- **Tedribu'r-râvî;** Celaleyn Celaleddin Abdurrahman es-Suyûtî (Ö: -911)
- **El-Cami li İbni Veheb;** Ebu Muhammed Abdullah b. Vebeh el-Mısırî (Ö: 125)
- **Sîretu ibn İshak;** Muhammed b. Yesar el-Medenî (Ö: 151).
- **Uyunu'l-Eser;** Muhammed b. Muhammed -İbn Seyyidi'n-nas- el-Yerbeî (Ö: 734)

Tefsir ve Tefsir Usulü Kaynakları

- **Taberî Tefsiri/Camiü'l-Beyan an Te'vili âyi'l-Kur'an;** Ebu Cafer Muhammed-ibn Cerir-et-Taberî (ö. 310)
- **Zemahşerî Tefsiri/el-Keşşaf an Hakaiki't-Tenzil;** Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer ez-Zemahşerî (Ö: 538),
- **Razî Tefsiri / Mefatîhü'l- Ğayb;** Fahrüddin, Muhammed b. Ömer er-Razî (ö.606)
- **Beyzavî Tefsiri / Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil;** Nasıruddin Abdullah b. Ömer el-Kadî, el-Beydavî (Ö: 685).
- **Tenviru'l-mikbas min tefsiri İbn Abbas;** Ebu Tahir Mecduddin Muhammed b.Yakub el-Firûzâbâdî (Ö: 817)
- **Delailu'l-İ'caz;** Abdulkahir b. Abdurrahmân b. Muhammed el-Cürcânî (Ö: 471)

- **Tefsiru'l-Celaleyn**; Celaledin el-Mahallî ve Celaledin Abdurrahman es-Suyutî (Ö: 911).
- **Ed-Dürrü'l-Mensur fi't-tefsiri bil-mesur**; Celaledin Abdurrahman es-Suyutî (Ö:911).
- **El-İtikan fi Ulumi'l-Kur'an**; Celaledin Abdurrahman es-Suyutî (Ö:911).

Fıkıh ve Usûlü'l-Fıkıh Kaynakları

- **El-Ihkam ve fi temyizi'l-fetava ani'l-ehkam**; Ebu'l-Abbas Ahmed b. İdris el-Karâfî (Ö: 684)
- **el-Mizanu'l-Kübrâ**; Abdulvahhab eş-Şa'ranî
- **Tuhfetu'l-muhtac ala Minhacu't-talibîn**; Şeyhu'l-İslam Şihabuddin Ahmed b. Muhammed b. Ali (İbn Hacer) el-Heytemî (Ö: 974)
- **Fethu'l-Kadîr**; Muhammed Abdulvahid b. Abdulhamid Kemaleddin ibnu'l-Hümmam (Ö: 861)
- **Kenzu'l-vusûl ila marifeti'l-Usûl / Usûlü'l-Bezdevî**; Fihru'l-İslam Ali b. Muhammed el-Bezdevî (Ö:482/1089).
- **El-Eşbah ve'n-Nezair**; Celaledin Abdurrahman es-Suyutî (Ö: 911).

Kelam-Mantık-Akaid-Felsefe Kaynakları

- **El-Fıkhu'l-Ekber**; Ebu Hanife b. Numan / İmam-ı Âzam (Ö: 150).
- **El-Munkızu mine'd-dalal**; İmam Gazzalî (Ö: 505).

- **El-Cami fi Usuli'd-dîn;** Ebu İshak İbrahim b. Muhammed el-İsferayînî (Ö: 418)
- **Şerhu's-Şemsiye;** Sadeddin Mesud b. Ömer et-Teftazânî (Ö: 793).
- **El-Mevakıf;** Ebu'l-Fadl Abdurrahman b. Ahmed Adududdin el-îcî (Ö: 756)
- **Şerhu'l-mevakıf;** Seyyid Şerif Ali b. Muhammed el-Huseynî (Ö: 816).
- **Şerhu'l-Makasıd;** Sadeddin Mesud b. Ömer et-Teftâzânî (Ö: 793).
- **El-Mantık;** İbn Rüşd, ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed (Ö: 595),
- **el-Kanun fi't-tıb;** Abu Ali el-Huseyn, İbn Sina (370-427).
- **el-Hidâye fi'l-hikme;** Abu Ali el-Huseyn, İbn Sina (370-427).
- **eş-Şifa;** Abu Ali el-Huseyn, İbn Sina (370-427).
- **el -İşarat ve't -tenbihat;** Abu Ali el-Huseyn, İbn Sina (370-427).
- **Şerhu'l-İşarat;** Ebu Cafer Muhammed b. Hasan Nasıruddin et-Tûsî (597-672)
- **Tehafütü'l-felasife;** İmam Gazzalî (Ö: 505 .)
- **El-Mantık;** İbn Rüşd ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed (Ö: 595)
- **Tehâfütü't-Tehâfüt;** İbn Rüşd, ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed (Ö: 595)
- **Es-Süllem fi İlmi'l-Mantık;** Şeyh Abdurrahman el-Ahdarî (Ö: 983)
- **El-Burhan fi İlmi'l-mîzan;** Ebu'l-Feth İsmail b. Mustafa el-Kelenbevî (Ö: 1205)

Tasavvuf -Âdâb - Mev'ıza kaynakları

- **İhyau ulûmi'd-dîn;** İmam Gazzalî (Ö: 505)
- **Futuhu'l-gayb;** Şeyh Abdulkadir Geylanî (Ö: 560)
- **El-Fethu'r-Rahmanî;** Şeyh Abdulkadir Geylanî (Ö: 560)
- **Er-Risaletu'l-Kuşerîye;** Ebu'l-Kasım Ebdulkerim el-Kuşeyrî (Ö: 465)

- **El-Fütihat-u'l-Mekkiye;** İbn Arabî, Muhyiddin Muhammed b. Ali et-Tâî, (Ö: 638)
- **Edebu'd-din ve'd-dünya;** Ebu'l Hasan Ali b. Muhammed el-Maverdî (Ö: 450)
- **Mesnevî;** Mevlana Celaleddin-i Rûmî (Ö: 672)
- **Nefahatu'l-üns;** Mevlana Abdurrahman (Molla) Câmî (Ö: 898)
- **Molla Camî'nin (üç şiir) Divanı;** Mevlana Abdurrahman (Molla) Câmî (Ö: 898)
- **İbn Farıd'ın Divanı;** Ebu'l-Kasım Ömer b. Ali İbnu'l-Farıd (1181-1235 m)
- **El-Mektubat;** İmam-ı Rabbanî Ahmed b. Abdu'l-Ahad es-Serhendî (Ö: 1034)
- **Niyazi-i Mısırî Divanı;** Mehmed (Niyazi) Mısırî b. Ali Çelebî (Ö: 1105)
- **Mecmûatu'l-Ahzab;** Şey Ahmed Ziyaeddin Gümüşhânevî (Ö: 1311 h)
- **Risale-i Hamidiye;** Hüseyin-i Cîsrî (1845-1909)

Diğer bazı kaynaklar:

- **Şerhu Elfiyeti İbn Malik (Suyutî);** Celaleddin Abdurrahman es-Suyutî (Ö: 911).
- **El-Makamatu'l-Haririye;** Ebu Muhammed el-kasım b. Ali el-Harîrî (Ö: 574)

Emirdağ Lâhikası

“Dokuz on yaşında dinlediklerim”

Bediüzzaman, ilim tahsiline başladığı yıllarda, o bölgede ilme olan rağbeti anlatıyor:

Nahiyemiz olan Hizan Kazası'na tâbi' Isparta'da (İsparit'te), birdenbire meşhur Seyda namında Şeyh Abdurrahman-ı Tağî himmetiyle o kadar çok talebeler ve hocalar ve âlimler çıktılar ki, bütün Kürdistan onlarla iftihar eder bir şekil aldığı zaman, içlerinde münazara-i ilmiye ve pek büyük bir himmetle ve pek geniş bir daire-i ilim ve tarîkat içinde öyle bir vaziyet hissediyordum ki, güya rûy-i zemini fethedecek bu hocalardır. Eski meşhur ulema ve evliyalar ve allâmeler ve kutublar, onların medar-ı bahsi oldukça ben de dokuz on yaşında iken dinliyordum. Kalbime geliyordu ki, bu talebeler, âlimler ilimde, dinde büyük bir fütuhat yapmışlar gibi vaziyet alıyorlardı. Bir talebinin bir parça ziyade zekâveti olsa idi, büyük bir ehemmiyet verilirdi. Münazarada, bir meselede birisi galebe çalsa büyük bir iftihar alırdı. Ben de hayret ediyordum; o hissiyat bende de vardı. Hattâ tarikat şeyhleri ve dairelerinde medar-ı hayret bir müsabaka; hem nahiye, hem kaza, hem vilâyetimizde vardı. O haletleri başka memleketlerde o derece göremedim.

Molla Said ağabeyine ders veriyor

Seksen kitap okudum”

Tarihçe-i Hayat’tan:

Sirvan’daki biraderinin yanına gitti. Orada büyük kardeşiyle ilk görüşmede aralarında şöylece kısa bir muhavere cereyan etti.

Molla Abdullah: “Sizden sonra ben Şerh-i Şemsî kitabını bitirdim; siz ne okuyorsunuz?”

Bediüzzaman: “Ben seksen kitap okudum.”

Molla Abdullah: “Ne demek?”

Bediüzzaman: “İkmal-i nüsahtım ve sıranıza dahil olmayan birçok kitapları da okudum.”

Molla Abdullah: “Öyle ise seni imtihan edeyim.”

Bediüzzaman: “Hazırım, ne sorarsanız sorunuz.”

Molla Abdullah, biraderini imtihan eder. Kifayet-i ilmiyesini takdir ile, sekiz ay evvel talebesi bulunan Molla Said’i kendisine üstad kabul etti ve talebelerinden gizli olarak küçük biraderinden ders almaya başladı. Ve bittabi, daha evvel okuttuğu kardeşini kendisine üstad yaptığını sezdirmiyordu. Nihayet talebeler, Molla Abdullah’ın Molla Said nezdinde ders okuduğunu kapıdan, anahtar deliğinden gizlice görünce taaccüb ederek sormuşlarsa da, Molla Abdullah cevaben “Nazar değmemek için, ben ona ders veriyorum” demiş ve talebelerini aldatmıştı.

Molla Said'in münazaraları

Başka bir zamana ait olduğu her halinden belliydi Molla Said'in. Gençlik yılları, çağıyla ve çağdaşlarıyla sürekli çatışma içinde geçti. Münazarasız bir günü yok gibiydi. Bir yandan ilim peşinde belde belde dolaşırken, bir yandan da namını işitenler gelip onu buluyor, şu veya bu şekilde Molla Said kendisini daima yeni bir münazaranın, hattâ kavganın içinde buluyordu. Giriştiği münazaraların ise değişmeyen galibi idi. Bu durum ona halk arasında gittikçe yayılan bir şöhret ve hayranlıkla beraber, ilim ehli arasında da hatırı sayılır ölçüde kıskançlık ve düşmanlıkları kazandırıyor.

Bir defasında, bazı kıskanç hoca ve talebeler münazara için kendisini Bitlis'teki Şeyh-i Nakkaş Camiine davet etmişler, fakat münazaraya sadece kitapla değil, aynı zamanda değneklerle de hazırlık yapmışlardı. İlmî sual ve cevaplarla başlayan münazarada kitaplar işe yaramayınca sopalar çekildi ve Molla Said'in üzerine çullandılar. Kavgayı haber alan halk yardıma koştu ise de, Molla Said "Ben öldürülsem bile ilim ehlinin işine halkın karışmasını istemem" diyerek kendisini talebelerin önüne attı. Hadiseyi haber alan Siirt Mutasarrıfı da Molla Said'e jandarmaları göndererek kendisini koruyacağını ve kavga çıkaran hoca ve talebeleri de sürgün edeceğini bildirdi. Fakat Molla Said "Biz talebeyiz; döğüşürüz, barışırız; mesleğimizin haricinde olanlar bize karışmasın. Hatâ da benimdir" diyerek jandarmaları geri gönderdi.

Molla Said'in muhatap olduğu bu kıskançlık, onun hayatına kastetme teşebbüslerine kadar varınca, Bitlis Valisi, halk arasında bir kargaşa çıkmasından çekinerek, Said'den şehri terk etmesini istedi. Bunun üzerine, Molla Said önce Şirvan'a, oradan da Tillo'ya geçti. Gittiği her yere şöhretiyle beraber gidiyor ve bulunduğu yerlerde münazara ve kavga eksik olmuyordu.

Tillo'da bulunduğu sırada, bir gece rüyasına Abdülkadir Geylânî Hazretleri girdi ve ondan Miran Aşireti Reisi Mustafa Paşaya gitmesini istedi. Molla Said, zulmüyle ün salmış Mustafa Paşaya zulümden vazgeçip namaz kılmasını söyleyecek, itaat etmediği takdirde de onu öldürecekti. Mustafa Paşa kendisini tehdit eden bu delikanlıyı önce küçümsediyse de, sonra Cezire âlimleriyle münazara yapmasını teklif etti. Molla Said bu münazarayı kazanınca, Mustafa Paşa da onun sözüne uyarak namaza başladı. (Gerçi Mustafa Paşa daha sonraları yine namazı terk edip zulme başlayacak, bu arada Molla Said ile arasında şiddetli münakaşalar cereyan edecek ve sonra da meçhul bir kişinin açtığı ateşle hayata veda edecektir.)

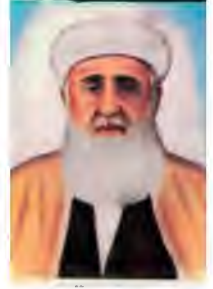
Bir müddet Miran'da kalan Molla Said daha sonra Nusaybin'e ve oradan da Mardin'e geçti. Buralarda da âlimler ile yaptığı münazaralarda üstünlüğünü herkese kabul ettirdi. Bu arada siyasî hadiseleri de yakından takip etmeye başlayan Said, Hürriyet hakkındaki fikirlerini açıkça dile getiriyor ve bu haliyle de kendisini kıskananların tepkilerini üzerine çekiyordu. Bir süre sonra Mardin Mutasarrıfı, Molla Said'i kelepçeleyip Bitlis'e sürgün olarak gönderdi.

Molla Said'in Bitlis'teki günleri de diğerlerinden farklı değildi. Birgün kulağına Vali ile memurların içki içtikleri haberi çalındı. Bunu işitir işitmez silâhlanarak doğru işret meclisine gitti ve orada bulunanlara çok ağır sözler söyledi. Ancak Vali Ömer Paşa kendisine cevap vermediği gibi, daha sonra onu Vilâyete çağırttı ve "Herkesin bir pîri vardır; sen de benim pîrimsin" diyerek hürmetle ona yer gösterdi. Bundan sonra da Molla Said iki yıl kadar Valinin evinde kalacak, burada Valinin geniş kütüphanesindeki eserleri doymak bilmez bir iştiaqla mütalâa edecek, hattâ birçoğunu ezberine alacaktı.

İki sene kadar sonra, Molla Said, Van Valisinin daveti üzerine Van'a geldi. Burada da ilim ve irfan sahibi bir zat olan Vali Tahir Paşanın konağında kaldı. Konakta her akşam seçkin âlim ve muallimlerin katıldığı sohbet ve münazaralar cereyan ediyordu. Ayrıca Paşanın son derece zengin bir kütüphanesi vardı. Molla Said bir yandan bu kütüphanede yeni

Van medreselerinde Bediüzzamandan ders alan Denizli Hapishanesinde birlikte kalan Şefik Arvası

Bediüzzaman'ın medrese arkadaşlarından beraber sürgüne gittiği Şeyh Fettullah En Kafi

Bediüzzaman'ın Tağ medresesinde ders arkadaşı

yeni âlemler keşfediyor, bir yandan da evvelden beri ezberine aldığı doksan temel kitabı her akşam üçer saat tekrarlamak suretiyle üç ayda bir devrediyordu. Molla Said'in Tahir Paşa konağında inceleme fırsatı bulduğu eserler arasında pozitif bilimlere ait kitaplar da önemli bir yer işgal ediyordu.

Molla Said'in beş altı sene kadar süren Van ikameti, Tahir Paşa ile aralarında cereyan eden bir tartışma ile kesintiye uğradı. Valinin dayatmacı bir tavır içine girmesine Molla Said de aynı sertlikle cevap verince, iş silâh çekmeye kadar dayandıysa da, mecliste bulunanların araya girmesiyle yatıştırılan hadise, Molla Said'in Van'dan Bitlis'e sürülmesiyle neticelendi. Fakat Bitlis Valisi de evhamlanarak Said'i şehre almayınca, o, Erciş'e ve oradan da İran'a geçti. Sonradan Tahir Paşa Molla Said'in gönlünü alarak onu Van'a davet etti. Böylece, İstanbul seyahatine kadar, Molla Said'in Van'daki ilmî hayatı yine eskisi gibi devam etti.

Münazaralar, çekişmeler, kavgalar, genç Said'in yakasına yapışmış, hiçbir yerde onu bırakmıyordu. Fakat bütün bu çekişmeler arasında onun hassasiyetle gözettiği bir şey vardı: ilmin izzeti. Mücadele ne kadar şiddetli olursa olsun, ilmin izzeti söz konusu olduğunda, Molla Said hemen kendisini haksız ilân ederek kavgayı oracıkta bitiriveriyor ve hariçten hiç kimsenin ilim ehli arasındaki münakaşalara karışmasına fırsat vermiyordu.

Aradan uzun yıllar geçecek, bu uzun yıllar içinde çağların hadiseleri yaşanacak; bu arada, en küçük bir dayatmaya tahammülü olmayan Molla Said, cihanşümül bir iman hizmeti ile çağın en müstebit zalimlerine karşı meydan okuyacak, fakat bu meydan okuyuşunu gençlik yıllarının yöntemlerinden çok farklı bir şekilde, "müsbet hareket" adını verdiği bir ilkeye dayandıracaktır. Bu ilke sayesinde bir yandan nice masumların dünya ve âhiret hayatlarının kurtulmasına vesile olurken, bir yandan da müsbet hareketin bir sinme veya boyun eğme değil, karşısında hiçbir beşerî kuvvetin dayanamayacağı bir kükreyiş anlamına geldiğini de bütün dünyaya gösterecektir.

Tarihçe-i Hayat

Molla Said'in ilkeleri

Molla Said Van'da bulunduğu zamanlarda, bazı hususlarda o havalinin ulemasına muhalif bulunuyordu (aynı vaziyet, seksen senelik hayatında da devam etmiştir). Bu hususlar şunlardır:

1. Kat'iyen hiç kimseden hediye olarak para almamak ve maaş bile kabul etmemek. Evet, hayatta hiçbir maddî mülkiyeti olmayıp, fakir ve kimsesiz ve daimî nefiy ve hapislerle çok sıkıntılı ve dehşetli musibetler içerisinde yaşadığı halde, kimseden para ve mukabelesiz hediye almadığı, bilmüşahede görülmüştür.
2. Hiçbir âlimden sual sormamak. Yirmi sene zarfında, daima ancak sorulanlara cevap vermişti. Bu hususta kendileri derlerdi ki: "Ulemanın ilmini inkâr etmem; binaenaleyh kendilerinden sual sormak fazladır. Benim ilimimden şüphe edenler varsa, sorsunlar, onlara cevap vereyim."
3. Yanında bulunan talebelerini aynı kendisi gibi zekât ve hediye almaktan men' etmek. Onları da yalnız rıza-yı İlahî için çalıştırırdı. Hattâ çok zamanlar, talebelerini kendi iâşe ederdi.
4. Daima mücerred [bekâr] kalmak ve dünyada hiçbir şeyle alâka peyda etmemek. Bunun içindir ki, "Bütün malımı bir elimle kaldırıp götürebilmeliyim" demiştir. Bu halin sebebi sorulunca, "Bir zaman gelecek, herkes benim halime gıpta edecektir. Sâniyen, mal ve servet bana lezzet vermiyor; dünyaya ancak bir misafirhane nazarıyla bakıyorum" derdi.

Bediüzzaman'ın Tağ medresesinde ders arkadaşı Şeyh Seyda El-Cezerî

Bediüzzaman'dan Bit-liste ders alan Seydaye Mela Sabri

Kubbe-i Hasiye. Molla Said burada inzivaya çekilerek Kamus-u Okyanus'u "sin" harfine kadar ezberledi.

Tarihçe-i Hayat

Cumhuriyetçi karıncalara yardım

Siirt'e bağlı Tillo kasabasındaki meşhur türbeye kapandığı vakit küçük biraderi Mehmed, yemeğini getiriyordu. Yemek içindeki taneleri kubbenin etrafında bulunan karıncalara vererek kendisi ekmeğini yemeğin suyuna batırarak kanaat ediyordu.

"Neden dolayı taneleri karıncalara veriyorsun?" denildiğinde,

"Bunlarda hayat-ı içtimaiyeye mâlikiyet ve fevkalâde vazifeşinaslık ve çalışma bulunduğunu müşahade ettiğim için, cumhuriyetperverliklerine mükâfaten kendilerine muavenet etmek istiyorum" cevabında bulunmuştur.

Tarihçe-i Hayat

İlmin izzeti

Tarih-i hayatımı bilenlere malûmdur: Elli beş sene evvel, ben yirmi yaşlarında iken, Bitlis'te merhum Vali Ömer Paşa hanesinde iki sene onun ısrarıyla ve ilme ziyade hürmetiyle kaldım. Onun altı adet kızları vardı: üçü küçük, üçü büyük. Ben, üç büyükleri, iki sene beraber bir hanede kaldığımız halde, birbirinden tefrik edip tanımıyordum. O derece dikkat etmiyordum ki bileyim. Hattâ bir âlim misafirim yanıma geldi, iki günde onları birbirinden fark etti, tanıdı. Herkes ve ben de bu hale hayret ederdik. Bana sordular: "Neden bakmıyorsun?" Derdim: "İlmin izzetini muhafaza etmek, beni baktırmıyor."

Mufasssal Tarihçe-i Hayat

“Nedir bu kıyafet?”

Hasanan aşiretinin ileri gelenlerinden Abdülmecid anlatıyor:

Molla Said-i meşhur Malazgirt’e geldiği zaman bizim eve misafir olurdu. Ağabeyim Acem Ağayı çok severdi. O zaman kıyafeti şallı şapıklı, çizmeli, hançerli, tabancalı. Ayrıca mavzeri ve çapraz fişekliği de vardı. Ağabeyim Acem Ağa kendisine,

“Kurban, nedir bu kıyafet? İlminizle mütenasip kisveyi neden giymiyorsunuz? Bu kıyafetiniz bir ağa, bir reisin kıyafetidir. Biz bunu size uygun görmüyoruz” demişti. Molla Said-i meşhur, doğrularak, ağabeyime,

“Bak, Acem Ağa!” dedi. “Ben bu keyfimi, bu kıyafetimi Van Valisi Tahir Paşanın bin altın ile hususî konak ve kızıyla evlenmemi teklif etmesi karşısında bile değiştirmedim.”

Fenlere yöneliş

Bediüzzaman, Van'a ilk geldiği zaman, Vali ve memurîn ile ihtilât ederek, dünya ahvâli ve içtimaî meselelerle de yakından ilgilendi. Hem şu kanaat ve neticeye vardı ki, asr-ı hazırda yalnız eski tarz ilm-i kelâm, din-i İslâm hakkında varid olan şüphelerin reddine kifayetli değildir. Bu sebeple yeni fennî ilimlerin de tahsilini lüzumlu gördü. Bunun için tarih, coğrafya, riyaziyat, kimya, biyoloji, felsefe ve sair fenlerden bir çoğunu az zaman zarfında elde etti. Fakat bu mezkûr ilimleri bir hocadan, bir muallimden öğrenerek değil, kendi kendine çalışarak mütalâa etmek suretiyle bihakkın öğrenmişti.

Yeğeni Abdurrahman Nursî'nin Tarihçe'sinden

Van Valisi Tahir Paşanın konağında her gece aleddevam yapılan ilmî münakaşalarda, bilhassa fünün-u cedide (modern bilimler) meselelerinde hasıl olan mecburiyete binaen, Bediüzzaman mektep fenlerine de çalışarak, iki hafta zarfında lise muallimliği yapacak seviyede malûmat sahibi olmuş ve fennî münakaşalarda imtiyaz kazanmıştır.

Kardeşi Abdülmecid Ünlükul'un Hatıra Defterinden

“Kur’ân’ın sönmez bir güneş olduğunu dünyaya göstereceğim!”

İngiliz Bakanın Kur’ân aleyhindeki sözleri, genç Said’in ruhunda bir meydan okuyuşu tetikledi

Bediüzzaman’ın Tahir Paşa konağında kaldığı yıllarda idi. Vali Tahir Paşa, birgün kendisine bir gazete haberi okudu. İnsanın kanını donduracak bir haberdir bu; onu okuduktan sonra da Molla Said’in hayatında hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı.

Haberde, William E. Gladstone’nun İngiltere Sömürgeler Bakanı olduğu sırada yaptığı bir konuşmadan söz ediliyordu. Elinde Kur’ân’ı tutarak yaptığı bu konuşmada Gladstone “Bu, İslâmların elinde kaldıkça, biz onlara hâkim olamayız. Ya Kur’ân’ı sukut ettirmeli, veyahut Müslümanları ondan soğutmamız” demişti.

Bu sözlerin sahibi sıradan bir politikacı değildi. Gladstone, dört defa başbakanlık yapmış, İngiliz siyaseti üzerinde derin

ve uzun vadeli izler bırakmış, Churchill'e ve daha nicelerine ilham kaynağı olmuş bir kimse idi. Ayrıca, İslâm aleyhtarı fikirleri ve Kur'ân hakkındaki tezyif edici sözleriyle şöhret bulmuştu. Gazete haberine konu olan sözleri ise, hiç kuşkusuz, İngilizlerin İslâm âlemine karşı güttüğü politikanın en özlü bir tarifini içeriyordu.

Bu sözler genç Said'in ruh âleminde volkanları ateşledi. Molla Said, o güne kadar, olağanüstü hafızası ve zekâsıyla eline geçen her türlü kitabı âdetâ yutmuş, gerek din ve gerekse fen alanında erişilebilecek bilgileri büyük bir iştahla ruhuna sindirmiş, uzun ve bereketli bir hizmet hayatına hazır halde idi. Fakat zamanın anlayışı

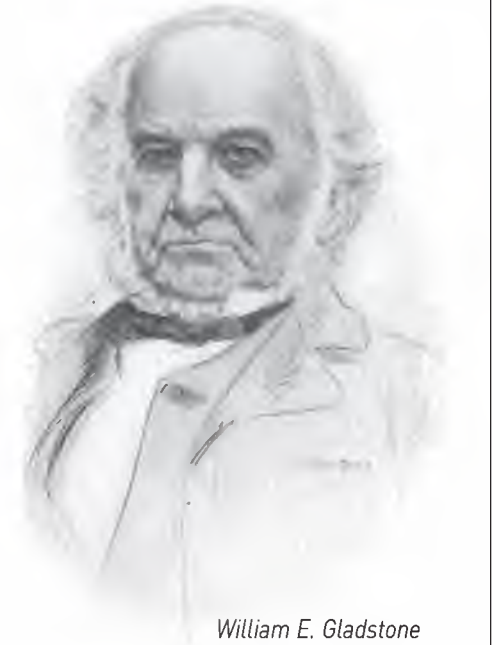
ve metodları onu tatmin etmiyordu. Yeni bir bakış, yeni bir anlayış, yeni bir üslûp gerekiyordu. Nice zamandır bu arayışın sancılarını çekiyordu Molla Said.

İngiliz Sömürgeler Bakanının Kur'ân'a hücumuna dair haber, Molla Said'in kulağına böyle bir arayış zamanında ulaştı. Haberi iştirir iştirmez, ânî ve insiyakî bir tepkiyle bir gürleyiş döküldü dudaklarından:

"Kur'anın sönmez ve söndürülmez manevî bir güneş hükmünde olduğunu dünyaya göstereceğim!"

Van Valisi Tahir Paşa

William E. Gladstone

Biz Kur'an şakirtleri olan Müslümanlar, burhana tâbi oluyoruz, akıl ve fikir ve kalbimizle hakaik-i imaniyeye giriyoruz. Başka dinlerin bazı efradları gibi ruhbanları taklit için burhanı bırakmıyoruz. Onun için akıl ve ilim ve fen hükmettiği istikbalde, elbette burhan-ı aklîye istinad eden ve bütün hükümlerini akla tesbit ettiren Kur'an hükmedecek.

Bediüzzaman Said Nursî

Görünüşe bakılırsa, genç bir adamın dünya devlerine meydan okuyuşuydu bu. Hakikatte ise, bütün varlığıyla Kur'an'a bir yönelişten ve bütün kabiliyetleri ve müktesebatıyla birlikte hayatını o kudsî kaynağa takdim edişten başka birşey değildi. O âna kadar elde ettiği bütün bilgiler, genç Said'in önünde birer basamak oldu. Ve genç Said, o basamaklarla yükselerek Kur'an'a muhatap oldu. Kur'an'a doğrudan doğruya muhatap olduktan sonra da başka birşeye ihtiyaç duymadı. Dersini ondan aldı, insanlara onu anlattı. Genç adamın hayatı artık hedefini bulmuş ve ona kilitlenmiş, herşey bir yüce gaye etrafında örülmeye başlamıştı.

Gerçi yaşanacak daha nice tecrübeler, çekilecek çileler, aşılabacak engeller vardı. Ve hedef de pek yükseklerdeydi.

Fakat yön kesin bir şekilde çizilmiş; o güne kadar tahayyürde olan Said'in hayatı, kaderin Risale-i Nur olarak belirlediği bir hedefe doğru dönmüştü.

Tahir Paşa Konağı

Kur'ân'ı ortadan kaldırmaya çalışan İngiliz Bakanın kütüphanesinde İslâmî okuma odası!

Gladstone'un mirasında İslâm okunuyor

Kur'ân ve İslâm aleyhindeki görüşleriyle tanınan Gladstone'un mirası, hiç beklenmeyen bir yönde hizmet vermeye hazırlanıyor.

Ünlü İngiliz politikacısı William E. Gladstone'un doğumunun 200'üncü yılı etkinlikleri arasında, onun kurduğu kütüphanede "İslâmî okuma odası" açılacak. 2009 yılı sonlarında yapılan açıklamaya göre, 500 bin Sterline mal olacak olan okuma odasının 2011 baharında açılması plânlanıyor.

Gladstone, yarım asırdan fazla süre ile İngiliz parlamentosunda bulunmuş, 1868-94 yılları arasında da dört defa başbakanlık yapmıştı. İngilizler onu İslâm karşıtlığıyla ve "Bu Kur'ân var oldukça yeryüzünde barış olmayacak" şeklindeki sözleriyle hatırlıyor. Gladstone'u kendisinin başlıca ilham kaynakları arasında sayan Churchill de bu konuda selefinden geri kalmamış, İslâm ve Müslümanlar hakkında ağır hakaretler içeren sözleriyle tarihe geçmişti.

Hawarden'deki St Deniol Kütüphanesi, Gladstone tarafından, kendisine ait 32 bin kitapla kurulmuştu. Bugün 250 bin cilt kitapla hizmet veren kütüphanenin yetkilileri, İslâmî okuma odasının İngilizlere İslâm hakkında bilgi edinme imkânı sunacağını ve dinler arası anlayışa katkıda bulunacağını bildiyorlar.

Ancak bu açıklama sert tepkileri de beraberinde getirmiş bulunuyor. Gladstone'un mirasında İslâmî okuma odası açılmasına karşı çıkanlar, "Bugün İngiltere'de Anglikanizm İslâmiyetten daha fazla hücumlara maruz ve anlaşılmaya muhtaç durumda" diyerek, Gladstone'un zamanından bu yana İslâmın lehine, Hristiyanlığın aleyhine çok şeyin değiştiğini ileri sürüyorlar ve "Gladstone'un dün söylediklerini bugün birisi söylemeye kalksa kendisini mahkemede bulur" diyerek eski günlerin özlemini dile getiriyorlar.

Kaderin cilvesi: Kütüphane yetkilileri tarafından İslâmî Okuma Odasının tanıtımında kullanılmak üzere hazırlanan kompozisyonda, Gladstone'un büstü ve Kur'ân-ı Kerim bir arada görülüyor. Açık olan sayfada ise, Kur'ân'ı barış için tehlike ilân eden Gladstone'un bu hatâsını tashih edercesine, "İşittikleri hep esenlik, hep esenliktir" meâlindeki âyet okunuyor. Bu arada, okuma odasının ismi de, Bağdad'ın "Beytü'l-Hikme"sinden iktibasen, "Hikmet Evi" olarak konuldu.

[illegible]

1907-1910

İstanbul yılları-1

*“Vaktâ ki hasta olan İstanbul’u gördüm,
nabzını tuttum, teşrih ettim; anladım ki,
kalbdeki hastalıktır, her tarafa sirayet eder.”*

Yıldız Sarayı

Bediüzzaman'ın İstanbul'a ayak basışını, İctihad Kütüphanesi sahibi Ahmed Ramiz şöyle tasvir ediyor:

“1907 senesi içinde idi ki, Şarkın yalçın ve sarp dağlarından bir güneş gibi doğan Said-i Kürdî isminde hilkat nadiresi, âteşin zekâlı bir zatın İstanbul ufuklarında görüldüğü haberi etrafa yayılmıştı. ‘Ben memleketimde mektep-medrese açtırmak üzere geldim. Başka bir dileğim yoktur; bunu isterim, başka birşey istemem’ diyordu.”

Büyük balıklar, tımarhane ve tevkif

İstanbul'da bir meydan okuyuş

Van'da on yıl kadar kalan Bediüzzaman, bu müddet içinde bir taraftan ilmî faaliyetlerine devam ederken, bir taraftan da talebe yetiştiriyor, bu arada değişen dünya ile beraber boyut değiştiren zorlu problemlere karşı gerek bölge halkını, gerekse bütün bir İslâm âlemini sağlam bir bünyeye kavuşturacak yaygın bir eğitim sistemini formülleştirmeye çalışıyordu.

Diğer yandan, Vali Tahir Paşa da, Van'ın bu değerli misafirine dar geldiğini görüyor, bütün insanlığın istifade edeceği böyle bir şahsiyetin oralarda heba olup gitmesini istemiyordu.

Bu sırada, Molla Said'in bir hastalığı ona İstanbul'un kapılarını açmak için vesile oldu. Tahir Paşa, Padişaha hitaben yazdığı referans mektubunda Bediüzzaman'ın meziyetlerini sıraladı ve kendisinin İstanbul'da tedavisi için himmet buyurulmasını istedi. Bediüzzaman'ı gönderirken de, ona “Sen buradaki âlimleri susturuyorsun; bakalım İstanbul'a gidince o denizdeki büyük balıklara meydan okuyabilecek misin?” diyerek onu kışkırtıyordu.

Bediüzzaman Molla Said'in açısından ise, İstanbul seyahati, bü-

tün hayatı boyunca bir mukaddes dâvâ olarak takip edeceği Medresetü'z-Zehrâ projesi için bir fırsat anlamını taşıyordu. Bölge halkına yönelik topyekün bir eğitim faaliyeti mânâsına gelen bu proje, muhtelif Doğu vilâyetlerinde açılacak medreselerde din ve fen ilimlerinin beraberce okutulmasını esas alıyordu. O günün şartlarında İstanbul'a kadar süren uzun yolculuk boyunca Molla Said hep bu projenin hayallerini kurdu. Bediüzzaman'ın İstanbul'a ayak basışını, İctihad Kütüphanesi sahibi Ahmed Ramiz şöyle tasvir ediyor:

“1907 senesi içinde idi ki, Şarkın yalçın ve sarp dağlarından bir güneş gibi doğan Said-i Kürdî isminde hilkat nadiresi, âteşin zekâlî bir zatın İstanbul ufuklarında görüldüğü haberi etrafa yayılmıştı. Ben memleketimde mektep-medrese açtırmak üzere geldim. ‘Başka bir dileğim yoktur; bunu isterim, başka birşey istemem’ diyordu.”

Bediüzzaman İstanbul'da önce iki ay kadar Ferik Ahmet Paşanın evinde kaldı, sonra

Zaptiye Nazırı
Şefik Paşa

Zaptiye Nazırı Şefik Paşa ile arasında geçen muhavereyi Bediüzzaman'dan dinliyoruz:

Zaptiye Nazırı: “Padişah sana selâm etmiş. Bin kuruş da maaş bağlamış. Sonra da yirmi otuz lira yapacak.”

“Ben maaş dilencisi değilim. Bin lira da olsa kabul edemem. Kendim için gelmedim, milletim için geldim. Hem de bana vermek istediğiniz, rüşvet ve sus payıdır.

“Padişahın iradesini reddediyorsun. İrade reddolunmaz.”

“Reddediyorum; ta ki Padişah darılsın, beni çağırsın, ben de doğrusunu söyleyeyim.”

“Neticesi vahimdir.”

“Neticesi deniz olsa geniş bir kabirdir. İdam olunsam bir milletin kalbinde yatacağım. Hem de İstanbul'a geldiğim vakit hayatımı rüşvet getirmişim. Ne ederseniz ediniz.”

Devrin ilim ve irfan merkezlerinden biri: Fatih'teki Şekerci Hanı. Bediüzzaman “Her suale cevap verilir; fakat sual sorulmaz” şeklindeki ilânıyla ilim dünyasına burada meydan okudu.

da Şişli'de bir Ermeninin evinde kısa bir ikameti takiben Fatih semtindeki Şekerci Hanına geçti. Bunun dışında, maceralı İstanbul hayatının önemli bir kısmı tımarhane ve tevkifhanelerde geçecekti.

İstanbul'a vardıktan sonra, Molla Said, Medresetü'z-Zehrâ projesine destek sağlayabilmek için Padişaha ulaşmaya çalıştı. Fakat bu maksatla yazdığı dilekçe Mabeyinde dikkate alınmadığı gibi, başına çeşitli çorapların örülmesine sebep oldu. Molla Said bu arada Şekerci Hanına yerleşmiş, orada “Sual sorulmaz; her türlü suale cevap verilir” şeklinde bir duyuru ile İstanbul'un âlimlerine meydan okumaya başlamıştı.

Akın akın ziyaretine gelen âlimlerin suallerine verdiği cevaplarla Bediüzzaman şehirde kısa zamanda bir efsane haline geldi. Kimse onunla boy ölçüşemiyor; her konuda sorulan sualleri büyük bir vukufle cevaplandırıyor, fakat kendisi hiç kimseye sual sormuyordu.

Onun bu şöhreti Mabeyni iyiden iyiye kuşkulandırdı. Zaten tavırlarında

Toptaşı Tımarhanesi, Üsküdar

el etek öpmek, sözlerini bin türlü hürmet ifadesi içinde sarıp sarmalayarak sunmak gibi şeyler yoktu. Kıyafeti ise ilmiye sınıfının kıyafetiyle bütün bütün ilgisizdi. Böyle bir kimsenin Saraya sunduğu dilekçesinde devlet yazışmalarının gereği olan üslûbu gözetmeksizin isteğini doğrudan doğruya dile getirmesi, bir de Saray erkânına karşı tavırlarındaki pervasızlık, Mabeynin kolayca hazmedebileceği bir durum değildi. Onlara göre bu tavırlar, olsa olsa aklıyla zoru olan bir kimseden beklenebilirdi. Bu düşünceyle Molla Said'i Toptaşı Tımarhanesine sevk ettiler. Yıllar sonra Bediüzzaman, bu hadiseyi şu sözleriyle özetleyecekti:

“Evel, Kürdistan’da fenalığın sebebi, Kürdistan uzvu hastalanmış zannediyordum. Vakta ki hasta olan İstanbul’u gördüm, nabzını tuttum, teşrih ettim; anladım ki, kalbdeki hastalıktır her tarafa sirayet eder. Tedavisine çalıştım; bir divanelikle taltif edildim.”

Ne var ki, akıl hastahanesindeki doktor, Molla Said’i dinler dinlemez ondaki cevherin farkına varmış ve “Şimdiye kadar İstanbul’a gelenlerin içinde zekâ ve fetanetçe böyle bir nadire-i cihan bulunmuş değildir” diyerek raporunu vermişti. Bu rapor Mabeyni iyice telâşlandırdı. Bu defa onu tevkifhaneye naklettiler. Bir an önce İstanbul’dan uzaklaştırıp ondan kurtulmak için de, Padişah’tan kendisine 30 lira maaş ile hatırı sayılır bir miktar bağış fermanını çıkarttılar. Bunu kendisine vermek isteyen Zaptiye Nazırı Şefik Paşa ile arasında geçen muhavereyi Bediüzzaman’dan dinliyoruz:

Zaptiye Nazırı: “Padişah sana selâm etmiş. Bin kuruş da maaş bağlamış. Sonra da yirmi otuz lira yapacak.”

“Ben maaş dilencisi değilim. Bin lira da olsa kabul edemem. Kendim için gelmedim, milletim için geldim. Hem de bana vermek istediğiniz, rüşvet ve sus payıdır.

“Padişahın iradesini reddediyorsun. İrade reddolunmaz.”

“Reddediyorum; ta ki Padişah darılsın, beni çağırsın, ben de doğrusunu söyleyeyim.”

“Neticesi vahimdir.”

“Neticesi deniz olsa geniş bir kabirdir. İdam olunsam bir milletin kalbinde yatacağım. Hem de İstanbul’a geldiğim vakit hayatımı rüşvet getirmişim. Ne ederseniz ediniz.”

Bediüzzaman’ın tevkifhanede ne zamana kadar kaldığı bilinmiyor. Bilinen şu ki, Padişahın emriyle gönderilen parayı Bediüzzaman almadığı ve maaşı kabul etmediği gibi, memleketine de dönmeyip İstanbul’da kalmaya devam etti. Zira burada yaşanacak yeni maceralar, çekilecek daha büyük sıkıntılar vardı.

Bediüzzaman'ın, İstanbul'da bulunduğu sırada bir gazete çıkarmak için Matbuat İdaresine yaptığı müracaatla ilgili yazışma:

Babiali Nezaret-i Celile-i Dahiliye İdare-i Matbuat Adet: 1498

Bediüzzaman Said-i Kürdî Efendi Hazretleri tarafından takdim edilip idare-i çakerîye havale buyurulan arz-ı halde siyaset-i şer'îye ve ulûm ve şuûn-u muhtelifeden bâhis olmak ve şimdilik haftada bir ve ileride yevmî çıkarılmak üzere "Marifet ve İttihad-ı Ekrâd" namıyla Türkçe ve Kürtçe bir gazetesinin neşrine mezuniyet i'tâsı istida edilmiş olmasıyla Matbuat Nizamnamesinin üçüncü ve dördüncü maddelerinin fıkra-i ülâlârı ahkâmına tevfiқан müsted'î-i mümâileyh hakkında muamele-i lâzime ifasıyla neticesinin inbâsı hususunun Zaptiye Nezaret-i aliyesine emr ü iş'ar buyurulması babında emr ü ferman Hazret-i Men Lehül'-Emrindir.

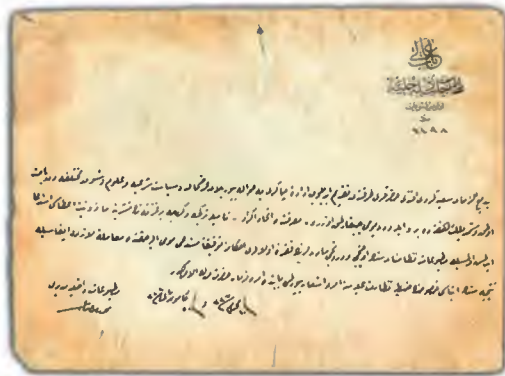
10 Muharrem 327 / 20 Kânun-u Sani 324

19 Teşrin-i Sani 1908 (25 Şevval 1326) tarihli Şark ve Kürdistan gazetesinden:

Bediüzzaman'ın Doğu Anadolu'da bir üniversite tesisi için verdiği dilekçe, "Kürtler Neye Muhtaçtır" başlığı altında ve şu takdimle yayımlandı:

"Kürtleri şimdiye kadar mahveden iki beliyeye-i azîme vardır ki, biri ihtilâf-ı dahilî, diğeri marifet-i maarifin hakkıyla tamim edilmemesi. Bu iki musibeti mahv için, vakt-i istibdadda Bediüzzaman Molla Said Efendi Hazretlerinin Mabeyne verip de neticesinde birçok mesâibe hedef edildiği lâyiha suretini aynen derc-i arz ile iftihar ediyoruz."

“Mektepliler dinsiz olmaktan, medreseliler taassuptan kurtulacak”

Bediüzzaman’ın İstanbul yolculuğu sırasında Erzincan’da geçen bir muhavereyi birinci dönem Erzincan milletvekili, müftü, müderris Osman Feyzi Efendi’nin talebesi Molla Hüseyin Efendi şöyle anlatıyor:

Bir gün bizim medreseye, yirmi iki yaşlarında ayağında çizme, başında puşi, belinde kaması olan buğday benizli bir genç geldi. Selâm vererek içeri girdi. Elinde bir mektup vardı. “Osman Feyzi Efendi kimdir?” dedi. Hocamız hemen ayağa kalktı. “Gel bakalım Molla Said Efendi” diyerek ona yer gösterdi. Said Efendi dediği zata çok ilgi gösteriyor ve hürmet ediyordu. Az sonra namaz vakti girince, Molla Said abdest almaya çıktı. Ben de onun eline su dökmek için beraber çıktım. Abdest aldıktan sonra kendisine:

“Nereye gidiyorsunuz?” dedim.

“İstanbul’a gidiyorum” dedi.

“İstanbul’a gitmekteki maksadınız nedir?” deyince,

“Senin dilin çok bezik. Madem hep soruyorsun, bak sana anlatayım. Ben Anadolu’yu geziyorum. Memleketin durumunu yakından görüyorum. İstanbul’a gidip padişahla görüşeceğim.”

Hüseyin Efendi, “Pekiye maksadınız nedir?” deyince,

Molla Said: “Padişahla görüşüp, mekteplerde din dersleri; medreselerde ise müspet fenler okutulmasını teklif edeceğim.”

Molla Hüseyin: “Pekiye bundan ne elde edilecek?”

Molla Said: “Bu şekilde tedrisat yapılınc mektepliler dinsiz olmaktan, medreseliler de taassuptan kurtulacaktır” diye cevap verdi.

“Bu adam bir harika imiş!”

Ali Rıza Sağman anlatıyor:

1907 kışı idi, sanıyorum; İstanbul’un ilmi mahfillerinde, hele medrese bucaklarında birden bire mânâlı bir fısıltı, ilgilendirici bir dedikodu hâsıl oldu ve elektrik hızıyla ağızlara yayıldı, kulakları doldurdu:

“Kürdistan’dan bir adam gelmiş. Yaşça pek genç olduğu halde ilimce kendisine karşı çıkan yokmuş. Bu yaşta bu kadar geniş ilim, ancak vehbî (Allah vergisi) olabilirmiş. Bu zatın kılığı, kıyafeti de dikkat ve hayreti çekici imiş; çenesinde sakal, başında sarık, sırtında cübbe, ayaklarında şalvar yokmuş. Bu adam bir harika imiş. Adı Said, lâkabı Bediüzzaman imiş.”

Meşrutiyetten sonra bu zatı görmek, konferanslarını dinlemek nasip oldu. Birinci Cihan Harbinden evvel, kendisinin elini öpmek de müyesser olmuştu.

Van Valisi Tahir Paşa

Padişaha yazılan mektup

Van Valisi Tahir Paşa tarafından Sultan Abdülhamid'e hitaben yazılan mektup:

Mârûz-u çâkerânemdir.

Kürdistan ulemâsı beyinde harika-i zekâ ile müştehir Molla Said Efendi muhtâc-ı tedâvi olduğundan, şefkat ve merhamet-i Hazret-i Hilâfetpenâhiye iltica ederek bu kerre ol câlib-i âliye azimet eylemiştir.

Mümâileyh, bu havalide ilimce umumun merci-i hall-i müşkilâtı olduğu halde, yine kendisini talebeden sayarak kıyafetini değiştirmeye şimdiye kadar muvafakat etmemiştir.

Kendisi Velînîmet-i Âzam Hazretlerine hakikaten sadık ve hâlis duacı olmakla beraber, fîrâten edîb ve kanaatkâr ve fikr-i çâkerânemce şimdiye kadar Dersaadet'e gitmek bahtıyarlığına nail olan Kürd ulemâsı içinde gerek ahlâk-ı hasenece, gerek Zât-ı Hazret-i Hilâfetpenâhiye sadakat ve ubûdiyetçe en ziyade şâyân-ı âtîfet bir zât-ı diyanetşiâr olmasına nazaran, mümâileyhin emr-i tedavi hususunda mazhar-ı teshilât ve nail-i iltifât-ı mahsusa olması umum Kürdistan talebesi hakkında ilelebed unutulmaz bir insâniyet-i âli'l Hazret-i Pâdişâhî telâkkî olunacağına arzına cür'et kılındı.

Bu babda ve her halde emr ü ferman, Hazreti Men Lehü'l-Emrindir.

Çok zor sualler hazırlamıştım

Diyaret İşleri Müşavere Kurulu Reisi Hasan Fehmi Başoğlu anlatıyor:

Ben, zaman-ı Meşrutiyet'te Fatih Medresesinde okurken, Bediüzzaman Hazretlerinin İstanbul'a gelip, bir handa yerleştiğini ve hattâ odasının kapısında "Burada her müşkül hallolunur, her meseleye cevap verilir. Fakat sual sorulmaz" diye levha asıldığını işittim. Ve bir türlü akıl erdiremeyerek böyle bir levhayı asanın mecnun olması lâzım geldiğini düşünüyordum. Hazret-i Bediüzzaman hakkında sitayişkâr sözleri kabul etmek istemezdim. Fakat tevalî edegelen tavsiye ve cemaatlerle ulema ve talebe gruplarının kendisini ziyaret ve hayranlıklarını işittikçe, bende de bir ziyaret arzusu uyandı. Ve kat'i karar verdim ki; en güç ve ince meselelerden sualler tertip edip sorayım. Ben de o zaman medresenin ileri gelenlerinden sayılıyordum. Nihayet bir gece ulûm-u İlâhiye mebhasından gayet derin ve bir kaç kitapta izah ve ifade edilebilen bir mevzu ve ayrıca bir iki mevzu daha seçerek sual halinde hazırladım. Ferdası gün kendisini ziyarete gittim. Suallerimi tevcih ettim. Aldığım cevaplar çok acip ve harika olmuştu. Aynen benim hazırladığım tarzda, sanki o akşam beraber imişiz ve kitaba beraber bakıyormuşuz gibi cevaplar verdi. Ben tam mutmain oldum. Ve bizzat anladım ki, onun ilmi, bizimki gibi kesbî değil, vehbî'dir.

Sonra bir harita çıkararak, Şarkta darülfünun açılmasını ve bunun ehemmiyetini izah etti. O zaman Şarkta Hamidiye Alayları vardı. O suretle idare ediliyordu. Bu suretle tarz-ı idaresinin noksaniyetlerini ifade ile, maarif, san'at ve fûnûn noktasından Şarkın uyandırılması lâzım geldiğini mukni' olarak bize izah ile, bu gayesinin tahakkuku için İstanbul'a geldiğini anlattı. Ve diyordu ki: "Vicdanın ziyası ulûm-u diniyedir. Aklın nuru fûnûn-u medeniyedir."

Şöhreti İstanbul'a yayılmıştı

Temyiz Reisi Ali Himmet Berki anlatıyor:

Ben o yıllarda Medresetü'l-Kuzat'ta talebe idim. Talebe arkadaşlar arasında ileri bir derecemiz vardı. Bütün İstanbul'a Bediüzzaman'ın ismi ve şöhreti yayılmıştı. Bütün ilim muhitlerinde herkes ondan bahsediyordu. Fatih'te bir handa misâfireten kalıyormuş, Herkesin her çeşit sualine cevap veriyormuş diye hakkında çok rivayetler duyuyorduk. Talebe arkadaşlarla gidelim diye karar verdik. Bir grup arkadaşla bu meşhur zâtı ziyarete gittik.

O gün Fatih'te bir çayhanede olduğunu, sorulan suallere cevap verdiğini işittik. Hemen oraya gittik. Çok kalabalık bir meclisi ve sırtında çok garip bir elbisesi vardı. Bir hoca kisvesi yoktu. Şarkın mahallî kıyafeti ile oturuyordu. Biz yanına vardığımızda Bediüzzaman kendisine sorulan suallere cevap veriyordu. Etrafındaki ilim sahipleri, derin bir sessizlik ve hayranlık içinde dinliyorlardı kendisini. Herkes verdiği cevaptan memnun ve tatmin oluyordu. Felsefecilerden, sofistlerin iddia ve fikirlerine cevap veriyordu. Akli, mantıkî delillerle onların görüşlerini çürütmüştü.

Prof. Hilmi Ziya Ülgen

Bu zâta Bediüzzaman derler

Prof. Hilmi Ziya Ülgen anlatıyor:

Meşrutiyet yıllarında hocamla birlikte Nuruosmaniye Camiinin yakınlarında bir çayhanede oturup sohbet ediyorduk. Tam o esnada, camiden yanında talebe ve fedaileriyle külâhlı, çizmeli, şark kıyafeti içinde genç bir zat çıktı. Hocam beni ikaz etti: “Bu gördüğün zat ilimde deryadır. Sakın kıyafetine bakıp da aldanma. Herhangi bir mevzuda dahi olsa bununla münazara edeyim, münakaşa edeyim deme; bu zat seni mat edip mağlûp eder. Bu zâta Bediüzzaman derler.”

Meşrutiyetin ilânında Bediüzzaman

“Tek başına bir millet”

Bediüzzaman’ın İstanbul’da bulunduğu günler, şehrin tarihî olaylara sahne olduğu günlerdi. O muazzam bilgi birikimi, milletine hizmet aşkı ve cevval yapısı ile, Bediüzzaman’ın bu gelişmeleri bir kenardan seyretmesi beklenemezdi. Sorumluluk sahibi bir ilim adamı olarak, o da bu tarihî gelişmelere bir tarafından müdahil oldu. Bu durum ise, tımarhane ve tevkîfhane macerasından henüz yakasını kurtarmış olan Bediüzzaman’ın başına daha da büyük işler açacaktı.

Bediüzzaman Molla Said’in serbest bırakılmasından bir müddet sonra İkinci Meşrutiyet ilân edildi. Fakat herkesin Meşrutiyetten anladığı şey farklıydı. Bir tarafta Meşrutiyeti sınırsız bir özgürlük olarak anlayıp her türlü rezalete elverişli bir zemin olarak görenler, bir tarafta da bizatihi hürriyeti İslâma aykırı bularak buna karşı çıkanlar vardı. Bediüzzaman ise bu sırada son derece faal bir sosyal hayatın içindeydi. Kurulan cemiyetlere girip çıkıyor, ilim ve siyaset çevrelerinde yüksek seviyede dostlar ediniyor, gazetelerde yazılar yayınlıyordu. Yazılarında ve çeşitli ortamlarındaki konuşmalarında hararetli bir üslûpla Meşrutiyeti savunuyor, fakat hürriyeti yanlış anlayıp kötüye kullanmak isteyenlerden de şiddetli ikazlarını esirgemiyordu. Bediüzzaman’ın bu konudaki nutuk ve makalelerinin şu ortak özellikleri vardı:

- İnsanlara daima cesaret ve ümit veriyor, şevk aşılıyordu. Onun sözlerinde korkuya ve karamsarlığa yer yoktu.

- Onun anladığı ve anlattığı hürriyet ve meşrutiyet, kaynağını İlâhî hakikatlardan alan, sınırları İslâmiyet tarafından çizilen ve “âdâb-ı şeriatla süslenen” kavramlardı.

- Her türlü anlaşmazlık ve kargaşa karşısında o daima yatıştırıcı ve birleştirici bir yol gösteriyordu.

- İstikbali ilimde ve eğitimde görüyor, toplumun nazarını bu hedefler üzerinde yoğunlaştırmaya çalışıyordu. İstanbul'a gelişinin asıl gayesini teşkil eden Doğu vilâyetleriyle ilgili eğitim projesini gerçekleştirmek için de Meşrutiyeti en uygun bir zemin telâkki ediyordu.

Bediüzzaman, İttihat ve Terakki Cemiyeti ile de alâkadarı. İçinde farklı fikirleri barındıran cemiyetten inançlı ve hamiyet sahibi kimselerle dostluğu vardı. Fakat aynı cemiyet içinde Batı hayranı, dinsiz ve mason olanlar da bulunuyordu ki, bunlar

Meşrutiyet ilânı İstanbul kutlamaları

Bediüzzaman'a, Bediüzzaman da onlara muhalifti. Nitekim yazılarında ve konuşmalarında İttihatçıların mason kısmına karşı en şiddetli uyarılarını yöneltiyordu. Bediüzzaman, daha sonra "Sen İttihat ve Terakki ile ittifak etmiştin; neden ayrıldın?" diye soranlara, "Niyazi Bey, Enver Bey gibi adamlarla şimdi de müttefikim. Lâkin bazıları bizden ayrıldılar, bataklık yoluna saptılar" cevabını verecekti.

“Bu kadar cesaret akıl kârı değil” dediler

Eşref Edip’in kaleminden:

Hürriyet mücadelesinde celâdet ve şehameti o derece idi ki, herkesin ağzını açmaktan korktuğu, işaretle konuştuğu bir zamanda onun bu kadar cesaret ve celâdet göstermesi zamanın havsasına sığmadı. Sarayın ve paşaların ferman ferman olduğu, mutlak bir kudrete sahip olduğu bir zamanda şark vilâyetlerinden gelen bir adamın bu kadar cesaret göstermesi hayret ve taaccüple telakki edileceği tabii idi. Halka köle nazarı ile bakan müstebit paşalar, “Bu kadar cesaret akıl kârı değildir” diyerek onu tımarhaneye sokmaktan başka kendileri için halâs ve rahat çaresi göremediler.

Meşrutiyetin ilânını takiben, Bediüzzaman İstanbul’da hararetli bir nutuk verdi, daha sonra da bunu Selânik Hürriyet Meydanında tekrarladı. Bu nutuk Meşrutiyet için bir tür yol haritası idi. Daha sonra “Hürriyete Hitap” başlığı altında yayınladığı bu nutkunda Bediüzzaman hürriyetin önem ve değerini anlatıyor ve hürriyet sayesinde medenî milletlerin seviyesine kısa zamanda çıkacağımızı müjdeliyordu. Ancak bunun şartı, hürriyeti yanlış yorumlamamak, sefahette ve nefsin arzularına uymakta serbestlik mânâsına almamak idi. Çağdaş medeniyetin iyi ve güzel taraflarını almak, kötülüklerine ise İslâmiyetin esaslarıyla karşı çıkarak sınırlarımızdan içeri girmelerine meydan vermemek gerekiyordu.

Meşrutiyet İlanı Selânik kutlamaları

Hitabelerinin yanı sıra, Bediüzzaman, çeşitli gazetelerde de yazılar yazarak Meşrutiyet hakkındaki yol gösterici düşüncelerini açıklıyor ve ortaya çıkan yahut çıkması muhtemel bulunan problemler için çözüm yolları gösteriyordu. Misbah, Volkan, Serbestî, Mizan, Şûrâ-yı Ümmet, Şark ve Kürdistan, Kürt Teavün ve Terakki gazetelerinde bu mahiyette otuz kadar makale yayınladı. Bu yazılarında Bediüzzaman bir yandan kamuoyunu aydınlatırken, bir yandan da kalem arkadaşlarının bazı aşırılıklarını tadil etmeye çalışıyordu. Volkan gazetesinin naşiri Derviş Vahdetî’ye aynı gazetenin sütunlarından yönelttiği “Edipler edepli olmalıdır; hem de edeb-i İslâmiye ile müteeddip olmalıdır” şeklindeki ikazı buna bir örnektir.

O günün heyecanlı atmosferinde karışıklık ve kavgalar da eksik olmuyordu. Geniş halk kitlelerinin katılımına sahne olan toplantılar, bir yönüyle Bediüzzaman'ı endişelendiriyor ve avâmın asayişini ihlâl edecek bir surette siyasete karışması ihtimaline karşı onu teyakkuza sevk ediyordu. Medrese talebelerinin hükûmeti protesto amacıyla Beyazıt'ta düzenledikleri mitingde Bediüzzaman son derece tesirli bir konuşma yaparak öğrencileri teskin etti ve sessizce dağılmalarını sağladı. Ayasofya'da kırk

Tarihi Ferah Tiyatrosunun bulunduğu yer

bin kişinin katıldığı mevlidde yaptığı konuşma da, o mevlide tanık olanların yarım asır sonra hayranlıkla anlattıkları bir hatıra olarak hafızalara nakşolmuştu. Mizan gazetesi sahibi Murat Beyin Ferah Tiyatrosundaki konferansında ortaya çıkan kargaşayı Bediüzzaman'ın bir konuşma ile önlemesi de, o günlerin unutulmaz manzaraları arasında yerini aldı.

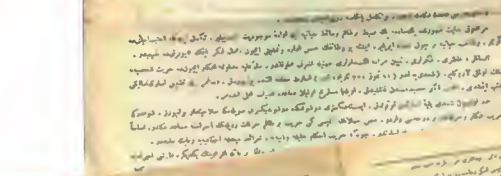
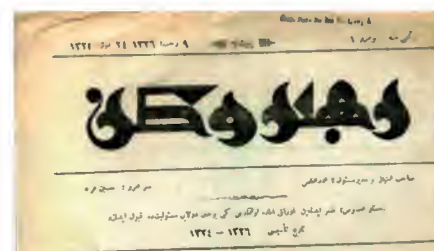
Bütün bu faaliyetleriyle Bediüzzaman Molla Said, yine kendisine ait olan "Kimin himmeti milleti ise o kimse tek başına bir millettir" sözünü şerh ediyordu. Bitmez tükenmez enerjisi, korku nedir bilmeyen cesareti, milletine karşı muhabbeti ve hizmet aşkı onu meydandan meydana koşturuyordu. Böylece o, bir taraftan milletin bütün kesimlerine birden Meşrutiyeti anlatır ve yeni dönemin şartlarından istifade ile varılacak yüksek hedefler gösterirken, bir taraftan hürriyetin yanlış yorumlanarak elden kaçmasını önleyecek uyarılarda bulunuyor, aynı zamanda da toplumdaki birlik ve kaynaşmayı bozma istidadı taşıyan olaylara karşı ânında tepki vererek bu tür vak'aların büyümesini önlemeye çalışıyordu.

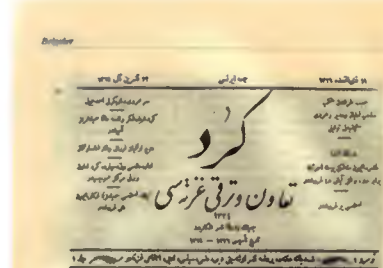
Enver Paşa

Resneli Niyazi Bey

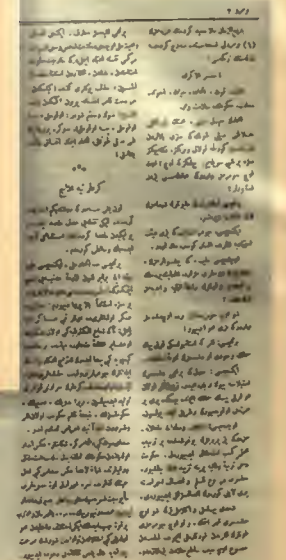

Rehber-i Vatan gazetesinin 24 Temmuz 1324 (9 Recep 1326) tarihli nüshasında, Bediüzzaman'ın meşrutiyete dair makalesi şu takdimle yer alıyor: "Kürdistan ülemâ-yı benâmindan fâzîl-ı şehîr Bediüzzaman Fazîletlû Molla Said Efendi Hazretleri tarafından ihdâ kılınmış ve gazetemize muavenet-i kalemiyede bulunacakları da vaad buyurulmuştur."

جميع اهلان ملا سجد كردند لى ايمان
 اى كه كران اعتقاد نور و شهادت
 حلت و در ايمان سلسلت و سكونده
 سلسلت و با كيا ايمان و شهادت
 نوى بكن ملا و اهلان خاص كه
 خوا بدقت اقى تشكر و نمايز
 زرين كرم و جوهره و خفا
 خوا و خرد و ملا و ملا و ملا
 شهادت اى ملا و ملا و ملا
 كرامت و ملا و ملا و ملا
 ملا و ملا و ملا و ملا و ملا

Kürt Teavün ve Terakkî Gazetesinin 22 Teşrin-i Sani 1324 (5 Aralık 1908) tarihli nüshasında Bediüzzaman'ın "Molla Said, ve Said-î Kürdî" imsiyle yayınlanan Kürtçe makalesi.

Kürt Teavün ve Terakki Gazetesinin 29 Teşrin-i Sani 1324 (12 Aralık 1908) tarihli nüshasında, daha önce Kürtçe olarak yayınlanan makalenin Türkçesi. Yazı, "İttifakta kuvvet, ittihadda hayat, uhuvvette saadet, hükûmette selâmet var" diye başlıyor ve Doğu Anadolu halkının muhtaç olduğu şeyleri, (1) ittihad-ı millî, (2) ulûm-u diniye ile beraber fûnun-u lâzime-i medeniyeyi tamim etmek şeklinde sıralıyor.

Bediüzzaman'ın İstanbul ve Selânik'te irticalen irad ettiği nutuk, Misbah gazetesinin 19 Eylül 1324 (6 Ramazan 1326) tarihli nüshasında "Dağ Meyvesi Acı da Olsa Devadır" başlığı altında yayınlandı:

"Hürriyet bizi kabr-i vahşet ve istibdaddan ihrâc ve bostân-ı ittihad-ı muhabbet-i milliyeye davet etti. . . . Hakimiyet-i milletin beraatü'l-istihlâli olan Kanun-u Şer'î-yi Esasî, hâzin-i Cennet gibi bizi oralara duhule davet ediyor. Ey mazlum ihvân-ı vatan! Gidelim dahil olalım! Birinci kapısı ittihad-ı kulûb, ikincisi muhabbet-i milliyeye, üçüncüsü maarif, dördüncüsü sa'y, beşincisi terk-i sefahettir."

Bediüzzaman'ın 1 Nisan 1909 (19 Mart 1325) tarihli Volkan gazetesinde yayınlanan "Redd'ül-Evham" başlıklı yazısı:

"Madem ki meşrutiyette hâkimiyet millettedir; mevcudiyet-i milleti göstermek lâzımdır. Milletimiz de yalnız İslâmiyettir. Zira Arap, Türk, Kürt, Arnavut, Çerkez ve Lazların en kuvvetli ve hakikatli revabit ve milliyetleri, İslâmiyetten başka bir şey değildir. Nasıtki az ihmal ile tavaif-i mülûk temelleri atılmakta ve on üç asır ewel ölmüş olan asabiyet-i cahiliyeyi ihya ile fitne ikaz olunmaktadır. Ve oldu, gördük..."

Efkârı teşviş eden, hürriyet ve meşrutiyeti takdir etmeyen kimlerdir?

Cehalet ağasının, inat efendinin, garaz beyin, intikam paşanın, taklit hazretlerinin, mösyö gevezeliğin taht-ı riyasetlerinde, insan millettinden menba-ı saadetimiz olan meşvereti inciten bir cemiyettir.

Biz cahiliz, sizin gibi ehl-i ilmi taklit ederiz.

Çendan cahilsiniz, fakat âkılısınız. Hanginizle zebib, yani üzümü paylaşıp, zekâvetiyle bana hile edebilir. Demek cehliniz özür değil.

Umum milleti sürur ile bir garip ihtizaza getiren sadâ-yı hürriyet ve adalet, nefh-i sûr-u İsrâfil gibi hayatlandırıyor. Sakın, ey ihvan-ı vatan, sefahetlerle ve dinde lâübaliliklerle tekrar öldürmeyiniz.

Ve bütün efkâr-ı fasideye ve ahlâk-ı rezileye ve desais-i şeytaniyeye ve tabasbusata karşı, şeriat-ı garrâ üzerine müesses olan kanun-u esasî Azrail hükmüne geçti, onları öldürdü. Ey hamiyetli ihvan-ı vatan, israfat ve hilaf-ı şeriat ve lezaiz-i nâmeşrua ile tekrar ihya etmeyiniz.

Hürriyeti sû'-i tefsir etmeyiniz, tâ elimizden kaçmasın. Ve müteaffin olan eski esareti başka kapta bize içirmekle bizi boğmasın. Zira hürriyet, mûraat-ı ahkâm ve âdâb-ı şeriat ve ahlâk-ı hasene ile tahakkuk ve neşvünema bulur.

“Yalnız memleketimin mamulâtını giyiyorum”

Boykot böyle olur!

İkinci Meşrutiyetin ilânından az bir zaman sonra, Avusturya - Macaristan İmparatorluğu Bosna -Hersek'i bir oldu bittiyle ilhak edince, İstanbul'da Avusturya'ya karşı bir boykot başlamıştı. Hızla yayılan ve Avusturya'yı ve onunla iş yapan Rum ve Ermeni tüccarları da ciddî şekilde etkileyen bu boykot, beş ay kadar sürmüş ve sonunda Avusturya Osmanlı devletine tazminat ödemeyi kabul etmişti.

Boykotta, sayıları 20 bini bulan İstanbul'daki Kürt hamallar kilit rol oynuyordu. Onların birtakım tahriklere âlet edilmesinden endişe eden Bediüzzaman, hamalların bulundukları yerleri ve kahveleri tek tek dolaşarak kendileriyle konuştu. Onlara bir yandan Meşrutiyeti anlatırken, bir yandan da boykotlarını teşvik ediyor, ancak herhangi bir taşkınlığa kapılmamaları konusunda onları uyarıyordu. Gerçekten de boykot, hiçbir olumsuz harekete meydan vermeksizin, tam bir vakar içinde ve müessir bir şekilde yürütüldü ve hedefine ulaştı.

O günlerde bir zat, Bediüzzaman'a ilim ve irfanıyla mütenasip bir elbise giymesini teklif edince, Bediüzzaman bu boykota atıfta bulunarak şu cevabı vermişti:

“Siz Avusturya'ya güya boykot yapıyorsunuz; hem onun gönderdiği kalpakları giyiyorsunuz. Ben ise bütün Avrupa'ya boykot yapıyorum. Onun için yalnız memleketimin maddî ve manevî mamulâtını giyiyorum.”

Şeyh Bahît

Şeyh Bahît ile münazara

“Avrupa da, Osmanlı da doğuracak”

O zamanlarda, Mısır Câmiü'l-Ezher Üniversitesi reislerinden meşhur Şeyh Bahit Efendi, İstanbul'a bir seyahat için geldiğinde, Kürdistan'ın sarp, yalçın kayaları arasından gelerek, İstanbul'da bulunan Bedüzzaman Said Nursî'yi ilzam edemeyen İslâm uleması, Şeyh Bahit'ten bu genç hocanın ilzam edilmesini isterler. Şeyh Bahit de bu teklifi kabul ederek bir münazara zemini arar. Ve bir namaz vakti, Ayasofya Camiinden çıkılıp çayhaneye oturulduğunda, bunu fırsat telâkki eden Şeyh Bahit Efendi, Bedüzzaman Said Nursî'ye hitaben, “Avrupa ve Osmanlı devleti hakkında ne diyorsunuz?” diye sorar.

Buna karşı, Bedüzzaman'ın verdiği cevap şu olur:

“Avrupa bir İslâm devletine, Osmanlı devleti de bir Avrupa devletine hâmilelerdir. Birgün gelip doğuracaklardır.”

Bu cevaba karşı, Şeyh Bahit Hazretleri “Bu gençle münazara edilmez, ben de aynı kanaatte idim. Fakat bu kadar veciz ve beligane bir tarzda ifade etmek, ancak Bedüzzaman'a hasır” demiştir.

Sözler

Bu inkılâb-ı azîm, doğurduğu hürriyeti meşveret-i şer'iyyenin terbiyesine verse, bu milletin eski satvet ve kuvvetini ihya edecek-tir. Eğer veba ve ağraz-ı şahsiyeye müsadif olsa, istibdad-ı mutlaka dönecek.

Madem ki Meşrutiyette hâkimiyet millettendir. Mevcudiyet-i milleti göstermek lâzımdır. Milletimiz de yalnız İslâmiyettir. Zira Arap, Türk, Kürt, Arnavut, Çerkes ve Lazların en kuvvetli ve hakikatli revabıt ve milliyetleri, İslâmiyetten başka birşey değildir. Nasıl ki az ihmal ile tavâif-i mülûk temelleri atılmakta ve on üç asır evvel ölmüş olan asabiyet-i cahiliyeyi ihya ile fitne ikaz olunmaktadır. Ve oldu, gördük...

Bidayet-i Hürriyette şu fikri Jön Türklere teklif ettim, kabul etmediler. On iki sene sonra tekrar teklif ettim, kabul ettiler. Lâkin Meclis feshedildi. Şimdi âlem-i İslâmın mütemerkiz noktasına tekraren arz ediyorum: Tarih bize gösteriyor ki, İslâm ne derece dine temessük etmiş ise terakki etmiş, ne vakit dinde zaaf göstermiş ise tedenni etmiştir. Başka dinde bilâkis kuvveti zamanında vahşet, zaafı zamanında temeddün hâsıl olmuştur. Cumhur-u enbiyanın şarkta bi'seti, kader-i ezelînin bir remzidir ki, şarkın hissiyatına hâkim dindir. Bugün âlem-i İslâmdaki tezahürat da gösteriyor ki, âlem-i İslâmı uyandıracak, şu mezelletten kurtaracak yine o histir.

On üç asır evvel şeriat-ı garra teessüs ettiğinden, ahkâmda Avrupa'ya dilencilik etmek, din-i İslâma büyük bir cinayettir. Ve şimale mütevecihen namaz kılmak gibidir. Kuvvet kanunda olmalı. Yoksa istibdad tevzi olunmuş olur.

Ecnebler fûnun ve sanayi silâhıyla bizi istibdad-ı manevîleri altında eziyorlar. Biz de fen ve san'at silâhıyla i'lâ-i Kelimetullahın en müthiş düşmanı olan cehil ve fakr ve ihtilâf-ı efkâra cihad edeceğiz.

“O konuşunca kimse ağzını açamadı”

Tarihçi Münir Süleyman Çapanoğlu anlatıyor:

Mizan gazetesi sahip ve başyazarı tarihçi Murat Bey Şehzadebaşı'nda, Ferah Tiyatrosunda bir konferans verecekti. Romalıların yükselme ve alçalma sebepleri konusunda bir konferanstı bu.

Tam saatinde perde açıldı. Büyük tarihçi sahneye çıktı ve konferansa başladı. Pek ince noktalarına ve esprilerine kadar anlamıyorsak da, ne kadar olsa yine birşeyler sezinliyorduk. Üstadın bazı sözlerinden İttihat ve Terakki idaresiyle Roma devlet idaresini mukayese ettiğini anlamıştım.

Murat Bey mukayeselerini etraflıca açıklayıp İttihat ve Terakki Cemiyeti ile iktidarını iğneledikçe, sağ taraf localarla aşağıdaki yerlerden sesler, homurtular duyulmaya başladı.

Bir zaman geldi ki, aşağıdaki seslerin tonu değişti, yükseldi,

Ferah Tiyatrosu

daha küstah ve terbiyesiz bir hal aldı. Murat Bey konuşuyordu, ama gürültüden birşey anlamak kabil olamıyordu.

Murat Bey devam edemeyeceğini anlamıştı. Dönüp sahneden kulise girerken bir ses gürledi ve bir adam elini arka cebine atarak birşey çıkardı. Ne olduğunu görmedik, ama tabanca olduğu muhakkaktı. Ve adam haykırdı:

“Kes sesini! Yoksa keserim!”

Murat Bey konferansı yarım bıraktığı halde gürültü, patırtı, şamata hâlâ devam ediyordu. Tiyatrodan çıkan olmuyor, hattâ böyle bir hareket eseri bile görülüyordu. Bu sefer söz ayağa düşmüştü. Akli eren de, ermeyen de konuşuyordu. Grup grup münakaşalar oluyordu. Arada itişmeler, kakışmalar, yaka tutmalar da oluyordu.

Bu arada kalabalığın arasından biri, koltuklardan birine gayet çevik bir hareketle sıçradı. Kıyafetinden Kürt olduğu anlaşılıyordu.

Gür bir sesle, “Yâ eyyühelmüslimûn!” diye söze başladı. Ve konuşma hürriyetine saygı göstermek lâzım geldiğini, bir hatibin sözünün kesilmesinin ayıp ve hele terbiye sınırlarının dışına çıkmanın ise meşrutiyet ve hürriyeti yeni ilân etmiş bir ulus için utanılacak bir hareket olduğunu, Müslüman dininin fikre saygı göstermeyi emrettiğini anlattı. Sözlerini âyetlerle, hadislerle süsleyerek, İslâm tarihinden örnekler vererek, Hazret-i Muhammed’in müşaverelerini, münakaşalarını, irşadkâr sözlerini ve hutbelerini şahit tutarak anlattı. Ve nihayet terbiye ve nezaket dairesinde dağılmalarını tavsiye etti.

Güzel konuşuyordu. İnandırıcı bir anlatışı vardı. Bugünkü anlama göre tam bir hatipti, bir konferansçı idi.

Kimse ne itiraz etti, ne gık dedi. Biraz evvel bağıranlardan, ortalığı yaygaraya verenlerden hiçbiri ağzını açamadı.

1960 yılı Mart’ının 23’ünde ölen Said Nursî idi bu adam. O zaman kapkara bıyıklı, atik, çevik bir delikanlı olan Said Nursî’yi, ilk defa, birbirine giren iki parti mensuplarını yola getirip dağılmalarını sağladığı bu tiyatroda tanıdım.

Münir Süleyman Çapanoğlu, Türkiye’de Sosyalizm Hareketleri ve Sosyalist Hilmi’den

Mizancı Murat Bey

Bu ittihadın meşrebi, muhabbettir. Husumet ise, cehalet ve zaruret ve nifakadır. Gayr-ı müslimler emin olsunlar ki bu ittihadımız, bu üç sıfata hücumdur. Gayr-ı müslime karşı hareketimiz ikna'dır. Zira onları medenî biliriz. Ve İslâmiyeti mahbub ve ulvî göstermektir. Zira onları munsıf zannediyoruz.

Kesb-i medeniyette Japonlara iktida bize lâzımdır ki, onlar Avrupa'dan mehasin-i medeniyeti almakla beraber, âdât-ı milliyeyi muhafaza ettiler. Bizim âdât-ı milliyemiz İslâmiyette neşvünema bulduğu için, iki cihetle sarılmak zarurîdir.

İttihad-ı Muhammedî ve Bediüzzaman

İkinci Meşrutiyetin ilânından sonra, Süheyl Paşa, Mehmet Sadık Ferik Rıza Paşa ve arkadaşları tarafından İttihad-ı Muhammedî adıyla kurulan cemiyete, Bediüzzaman da intisap etmişti. Bediüzzaman'ın, bundan başka müteaddit cemiyetlere de üye olduğunu kendi ifadelerinden anlıyoruz. Daha sonra cemiyet siyasî bir mahiyet alarak İttihat ve Terakki muhaliflerini bünyesinde topladı. Bu arada Derviş Vahdetî'nin Volkan gazetesi de cemiyeti destekliyordu. Bilâhare Süheyl Paşa gibi bazı zatlarla beraber Bediüzzaman da bu cemiyetle bağlarını kesti. Nihayet 31 Mart olayları bahane edilerek cemiyet kapatıldı. Bediüzzaman'ın Divan-ı Harpteki müdafaasından:

“İşittim, İttihad-ı Muhammedî (a.s.m.) namıyla bir cemiyet teşekkül etmiş. Nihayet derecede korktum ki, bu ism-i mübarekin altında bazılarının bir yanlış hareketi meydana gelsin. Sonra işittim: Bu ism-i mübareki bazı mübarek zevat (Süheyl Paşa ve Şeyh Sadık gibi zatlar) daha basit ve sırf ibadete ve Sünnet-i Seniyyeye tebaiyete nakletmişler. Ve o siyasî cemiyetten kat'ı alâka ettiler. Siyasete karışmayacaklar. Lâkin tekrar korktum, dedim: Bu isim umumun hakkıdır, tahsis ve tahdit kabul etmez. Ben nasıl ki, dindar müteaddit cemiyete bir cihette mensubum, zira maksatlarını bir gördüm; kezâlik o ism-i mübareke intisab ettim.”

31 Mart ve Bediüzzaman

“Zalimler için yaşasın Cehennem!”

Ayaklanmayı yatıştırmaya çalıştığı halde haksız suçlamalarla tutuklanan Bediüzzaman'ın bu macerası 11,5 cinayetli bir savunma ile sona erdi.

Tarih 31 Mart olayı olarak geçen ayaklanma da Bediüzzaman'ı İstanbul'da buldu. 13 Nisan (eski tarihle 31 Mart) günü Taşkış-la'daki avcı taburlarının ayaklanmasıyla başlayan hadiseler, çeşitli kesimlerden kalabalıkların da isyancılara katılmasıyla kısa zamanda büyüdü. Aralarında bakan, komutan ve meb'usların da bulunduğu bazı zevat bu hadiseler sırasında öldürüldü. On bir gün devam eden ayaklanma, Selânik'ten gelen Hareket Ordusu tarafından bastırıldıktan sonra örfî idare (sıkıyönetim) ilân edildi ve Divan-ı Harp kuruldu. Binlerce kişi tutuklanarak, üç mahkeme halinde faaliyet gösteren Divan-ı Harb-i Örfîye sevk edildi.

İsyanın birinci gününde, Bediüzzaman olayları uzaktan birkaç dakika seyrettikten sonra, kimsenin söz dinleyecek durumda olmadığını görünce, “Bari beni tanıyanlar karışmasınlar” düşüncesiyle Bakırköy'e çekildi, yolda gördüklerine de isyana karışmamalarını tavsiye etti.

İkinci gün, öldürülen subaylara dair bilgi almaya ve ordu içindeki disiplinin ne ölçüde zarar gördüğünü anlamaya çalıştıktan sonra, gazetelerde askerlere hitaben yazılar yayınladı. Serbestî, Mizan ve Volkan gazeteslerinde üst üste günlerce neşredilen bu yazılarında Bediüzzaman özetle şunları söylüyordu:

31 Mart ayaklanmasını bastıran Hareket Ordusunun Kumandanı Mahmut Şevket Paşa.

Şimdiki İstanbul Üniversitesinin, o zamanki “Daire-i Umûr-u Askeriye”nin kapısı. Meşhur Bekirağa Bölüğünün binası da bu kapının arkasında.

31 Mart Vakasını bastırmak için Selanik'ten gelen hareket Ordusu.

Divan-ı Harb-i Örfî azalarından
Rauf Orbay.

“Ey askerler! Zabıtlarınız bir günah ile nefsinizle zulmediyorsa, siz o itaatsizlikle otuz milyon Osmanlı ve üç yüz milyon nüfus-u İslâmiyenin birer birer haklarına da zulmediyorsunuz. Zira umum İslâm ve Osmanlıların haysiyet ve saadet ve bayrak-ı tevhidi, sizin itaatınızla kaimdir. Hem de şeriat istiyorsunuz, fakat itaatsizlikle şeriata şiddetli muhalefet ediyorsunuz.”

İsyanın dördüncü gününde de Bediüzzaman ulema ile birlikte Harbiye Nezaretine giderek askerlere bizzat hitap etti. Bu nutuktan birkaç gün sonra da sekiz tabur asker isyandan vazgeçerek teslim oldu.

Bütün bunlara rağmen, Bediüzzaman, yatıştırmaya çalıştığı isyana katılmakla suçlandı. Bu sırada İstanbul'u terk etmiş bulunan Bediüzzaman, İzmit'te tutuklanarak İstanbul'a getirildi ve Divan-ı Harbe sevk edildi. Beyazıt'ta, bugünkü İstanbul Üniversitesi'nin bahçesi içinde yer alan Harbiye Nezareti binasının “Bekir Ağa Bölüğü” adlı kısmında üç hafta kadar tutuklu kaldıktan sonra, Hurşit Paşa başkanlığındaki 1 numaralı Divan-ı Harpte duruşmaya çıkarıldı.

Bediüzzaman'dan savunması istendiğinde, duruşma salonunun penceresinden, bahçede kurulmuş darağaçlarında henüz asılmış on beş kişinin sallanan cesetleri görülüyordu. Reis Hurşit Paşa, darağaçlarını işaret ederek sordu:

“İşte şeriat isteyenler böyle asılırlar. Sen de şeriat istedin mi?”

Bediüzzaman'ın cevabı tarihe geçecek bir cevaptı.

“Şeriatın bir hakikatine bin ruhum olsa feda etmeye hazırım!”

Sonra, mahkeme heyetini şaşkınlık içinde bırakan bir vakar ve sükûnet içinde devam etti:

“Zira şeriat, sebep-i saadet ve adalet-i mahz ve fazilettir. Fakat ihtilâlcilerin isteyişi gibi değil. Âhirete gitmeye kemal-i iştiaqla müheyyâyım. Bu asılanlarla beraber gitmeye hazırım. Nasıl ki bir bedevî garâibperest, İstanbul'un acaib ve mehasinini işitmiş, fakat görmemiş; nasıl kemal-i hahişle görmeyi arzu eder. Ben de, âhireti o hahişle görmek istiyordum, şimdi de öyleyim. Beni oraya nefyetmek ceza değil; sizin elinizden gelirse beni vicdanen muazzep

ediniz. Ve illâ, başka suretle azap azap değil, benim için şandır.”

Konuşan, darağaçlarının gölgesinde savunmasını yapan mazlum bir sanık değil, bir medrese salonunda dersini veren bir hoca idi. Her cümlesi hikmetle ve isabetli teşhislerle birer formül halinde işlenmiş savunmasında, önce ayaklanmayı doğuran sebeplerin bir tahlilini yaptı. Arkasından, ayaklanmayı bastırmaya yönelik teşebbüslerini, “on bir buçuk cinayet” adı altında madde madde saydı. Sonra da, “Ben bu on bir buçuk cinayetin cezasına rıza ile beraber, on bir buçuk sualime de cevap isterim” diyerek, mahkeme heyetine birtakım sualler yöneltti. Bu su-

Bediüzzaman'ın da aralarında bulunduğu 31 Mart sanıklarının yargılayan Divan-ı Harb-i Örfî Reisi Hurşit Paşa.

allerle memleketin içinde bulunduğu duruma, yönetimdekilerin bu durumdaki sorumluluklarına ve pek çok insanı isyan noktasına getiren haksızlıklara işaret eden Bediüzzaman, sadece kendisinin değil, Divan-ı Harpte yargılanan nice masum kimselerin de hukukunu savunuyordu.

Sehpaların gölgesinde yapılan bu âteşin müdafaadan sonra, Divan-ı Harp heyeti, ittifakla Bediüzzaman'ın beraatine karar verdi. Bediüzzaman'ın yanı sıra, elli kadar maznun da bu arada tahliye edildi. Lâkin Bediüzzaman'ın kendisini beraat ettirenlere minnet borcu yoktu. Binlerce mazlumu aylarca işkenceler altında inleyen ve onlarcasını da idam sehpalarına gönderen Mahkemeden ayrılırken, “Zalimler için yaşasın Cehennem!” diye haykırarak Beyazıt'ın caddelerinde yürüyecekti.

“

Bediüzzaman’dan savunması istendiğinde, duruşma salonunun penceresinden, bahçede kurulmuş darağaçlarında henüz asılmış on beş kişinin sallanan cesetleri görölüyordu. Reis Hurşit Paşa, darağaçlarını işaret ederek sordu:

“İşte şeriat isteyenler böyle asılırlar. Sen de şeriat istedin mi?”

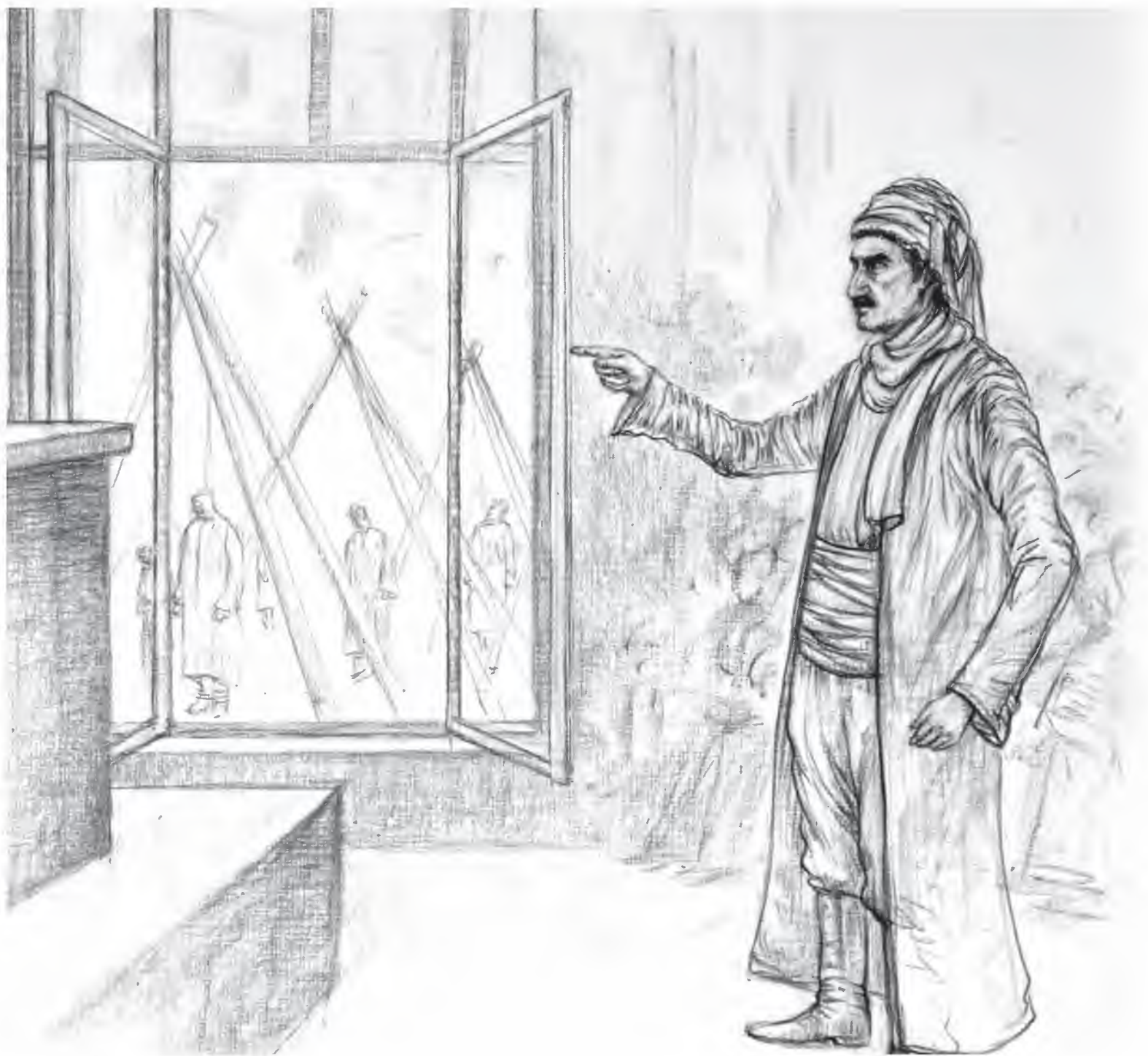
Bediüzzaman’ın cevabı tarihe geçecek bir cevaptı.

“Şeriatın bir hakikatine bin ruhum olsa feda etmeye hazırım!”

Sonra, mahkeme heyetini şaşkınlık içinde bırakan bir vakar ve sükûnet içinde devam etti:

“Zira şeriat, sebep-i saadet ve adalet-i mahz ve fazilet. Fakat ihtilâlcilerin isteyişi gibi değil. Âhirete gitmeye kemal-i iştîyakla müheyyâyım. Bu asılanlarla beraber gitmeye hazırım.”

Nasıl hürriyet imanının hassasıdır?

Zira rabita-i iman ile Sultan-ı Kâinata hizmetkâr olan adam, başkasına tezellül ile tenezzül etmeye ve başkasının tahakküm ve istibdadı altına girmeye, o adamın izzet ve şehamet-i imaniyesi bırakmadığı gibi; başkasının hürriyet ve hukukuna tecavüz etmeyi dahi o adamın şefkat-i imaniyesi bırakmaz.

Gayr-ı müslimlerle nasıl müsavi olacağız?

Müsavat ise, fazilet ve şerefte değildir, hukuktadır. Hukukta ise, şah ve geda birdir. Acaba bir şeriat, karıncaya bilerek ayak basmayınız dese, tazibinden men' etse; nasıl benî Âdem'in hukukunu ihmal eder? Kellâ... Biz imtisal etmedik. Evet İmam-ı Ali'nin (r.a.) âdi bir Yahudi ile muhakemesi ve medar-ı fahriniz olan Salahaddin-i Eyyubî'nin miskin bir Hristiyan ile mürâfaası, sizin şu yanlışınızı tashih eder zannederim.

Bekirağa Bölüğünde hayat

Bediüzzaman'ın tutuklu bulunduğu Bekir Ağa Bölüğünde gardiyanlık yapan ve onlarca mahkûmun idam cezasını infaz eden Cellât Hasan'ın hatıralarından:

Ben buraya getirildiğimde isyan henüz yeni bastırılmıştı. Bütün koğuşlar getirilen insanlarla dolmuştu. Hergün yüzlerce insan getirilir, buraya tıklılırdı. Binanın camii bile dolduruldu. Buraya getirilenler kumandandır, neferdir, paşadır, gedadır tefrik edilmeden koğuşlara dolduruluyordu. Yüz kişi alan bir koğuşa iki yüz kişi koyuyorduk. Her taraf, koridorlar bile hıncahınc dolmuştu. Üç bin insan bu daracık koğuşlara dolduruldu. Tevkifat altı ay devam etti. Tevkif edilenlerden 62 kişi idam edildi.

“Belâ yüzüne gül, tâ o da gülsün”

Adını ilk müdürü olan ve zulmüyle tanınan Binbaşı Bekir Ağadan alın Bekir Ağa Bölüğü, tevkifhanesi, tutuklular üzerinde her türlü işkencenin uygulandığı bir yer olmuştı. O dönemin tevkifhane müdürü olan Salim Bey de, tutukluların el ve ayak tırnaklarını sökmekle şöhret bulduğundan, “Tırnakçı Salim” olarak anılırdı. Bediüzzaman gibi, dünya hayatına metelik vermeyen bir zat için ise, bütün bunlar bir “eğlence” idi. Hattâ, başa gelen musibetler çeşitlendikçe, o da bu hali musikinin nağmelerindeki değişiklik gibi telâkki ediyordu. Divan-ı Harpteki müdafaasından:

Sizin işkenceli hapisanenin hali: zaman müdhiş, mekân muvahhiş, mahpusîn mütevahhiş, gazeteler mürçif, efkâr müşevveş, kalbler hazîn, vicdanlar müteessir ve me'yus, bidayet-i halde memurlar şematetli, nöbetçiler müz'ic olmakla beraber, vicdanım beni tazib etmediği için o hâl bana eğlence gibi idi. Musibetlerin tenevvüü, musikînin nağmelerinin tenevvüü gibi bana geliyordu.

Bediüzzaman, bu bahsi, dünya hayatının musibetleriyle adeta istihza edercesine bir lâtiye ile noktalar. Bu lâtiyesinde, başına gelen musibetlerden sorumlu (!) tuttuğu Mart ve Mayıs aylarını kadro dışına çıkarmayı teklif etmektedir:

Mart ve Mayıs müstebit aylardır. Mart'ı kadro haricine çıkarmalı, Mayıs'ı da tekaüt etmeli; tâ muvazene-i mâlî husule gelsin. . . . Bu iki ay gitmeyecekse, ben [İstanbul'a] veda edeceğim!

Meşrutiyete neden tutkunum?

Mânâ-yı meşrutiyete iptilâ ve muhabbetimin sebebi şudur ki:

Asya'nın ve Âlem-i İslâm'ın istikbalde terakkisinin birinci kapısı, meşrutiyet-i meşrua ve şariat dairesindeki hürriyettir. Ve talih ve taht ve baht-ı İslâmın anahtarı da meşrutiyet-teki şûrâdır. Zira şimdiye kadar üçyüz yetmiş milyon İslâm, ecanibin istibdad-ı manevîsi altında eziliyordu. Şimdi hâkimiyet-i İslâmiye, âlemde bahusus bundan sonra Asya'da hükümlerme olduğu halde herbir ferd-i Müslüman, hâkimiyetin bir cüz-ü hakikisine mâlik olur. Ve hürriyet, üç yüz yetmiş milyon İslâmı esaretten halâs etmeğe bir çare-i yegânedir. Farz-ı muhal olarak burada yirmi milyon nüfus, tesis-i hürriyette çok zarardide olsalar da feda olsunlar. Yirmiyi verir, üçyüzü alırız.

“İstanbul’a Vedaname”den

Yüz yıl önce, yüz yıl sonra

Divan-ı Harb-i Örfîdeki savunmasının başında, Bediüzzaman bir tesbit yapıyor: “Siyaseti dinsizliğe âlet yapanlar, başkalarını irtica ile itham eder.” O günden bu yana geçen bir asırlık zaman, bu tesbiti doğruluyor ve değişen fazla birşey olmadığını gösteriyor:

Mert olan cinayete tenezzül etmez. Şayet isnad olunsaysa cezadan korkmaz. Hem de haksız yere idam olunsam, iki şehid sevabını kazanırım. Şayet hapis-te kalsam, böyle hürriyeti lâfızdan ibaret bulunan gaddar bir hükûmetin en rahat mevkii hapisane olsa gerektir. Mazlumiyetle ölmek, zalimiyetle yaşamaktan daha hayırlıdır. Bunu da derim ki:

Siyaseti dinsizliğe âlet yapan bazı adamlar, kabahatini setri için başkasını irtica ile ve dinini siyasete âlet yapmakla itham ederler.

En büyük ders

Divan-ı Harb-i Örfî müdafaasının naşiri Ahmed Ramiz'in önsözünden:

Sehzadebaşında şematetle konferans verildiği gece, kemal-i mehabetle sahneye çıkıp irad ettiği nutk-u belîğ-i bîtarafane, Said'in ihata-i ilmiyesi kadar hamaset ve fedakârlıkta da ileri olduğunu teyid eder. Gerek o gece, gerek menhus 31 Mart'ta cihan-değer nasihatlarıyla ortaya atılan hoca-i dâniyâya, böyle tehlikeli bir anda vücud-u kıymetdarının sıyaneti, nefean lil-umum elzem olduğu halde ve ihtar edildiği zaman: "En büyük ders, doğruluk yolunda ölümünü istihkar dersi vermektir...";

"Yerinde ölmek için bu hayat lâzımdır" fikrine karşı:

Aşınayız, bize bîgânedir endişe-i mevt,

Adl ü Hak uğrunda nezreylemişiz cânımızı,

Ol bize âb-ı hayat, ateş-i seyyal-i memat

mısraı ile mukabele ederdi. Said-i hüşyarın safvet-i ruhunu, besalet ve şecaatini, fedakârlığındaki nihayetsizliğini anlamak ve ona bağlanmak için, lisan-ı hamasetinden bu mezkûr mısraını söylemek kifayet eder.

Elyevm, Said Nursî memleketine döndü. Karışmış İstanbul'un hava-i gıll ü gışından ve tezviratından ve bedraka-i efkâr olmak lâzım gelen gazetecilerin bazılarının bütün fenalıklara bâdî ve bütün felâketlerin müvellidi olduklarını görerek bu derece açık cinayetlere tahammül edemeyerek me'yus ve müteessir; vahşetzâr fakat munis, vefakâr ve nâmusperver olan dağlarına döndü. İsabet etti. Kimbilir, belki en büyük icraatından biri de budur.

İki Mekteb-i Musibetin Şehadetnamesi
yahut Divan-ı Harb-i Örfî.

Bediüzzaman'ın Divan-ı Harpteki
savunması. Ahmed Ramiz tarafından
neşredilen 1327 baskısı.

1910-1913

Van'a dönüş

*“Her kıştan sonra bir bahar, her geceden
sonra bir sabah olduğu gibi, nev-i
beşerin dahi bir sabahı, bir baharı olacak
inşaallah.”*

Sanan tepesinden Tiflis'in görünüşü.

Seyyar medreselerde Meşrutiyet dersleri

Tiflis'te medrese plânı kuran Bediüzzaman, dağlarda ve sahrâlarda halkı geleceğe hazırlıyor

Divan-ı Harpte beraat ettikten sonra Bediüzzaman İstanbul'da çok fazla kalmadı. Birkaç ay sonra, İstanbul'a hitaben dokenaklı bir vedaname yazarak şehirden ayrıldı. "Ey koca İstanbul!" diye başladığı bu yazısında, "Sureten ne kadar medenîliğin var; sîreten [içyüzün itibarıyla] dahi nifak, sefahet, ağraz içinde o kadar, o derece vahşîsin" diyordu Bediüzzaman. Ve, İstanbul'un garaz neşreden edepsiz gazeteleri yerine Başit Dağının başında kâinatı mütalâa edeceğini söylüyordu.

Gerçi eşitlik ve kardeşliği İstanbul'da sadece tımarhane ve tevkifhane-
de gördüğünü söylüyordu Bediüzzaman. Fakat Meşrutiyet ve hürriyet
idealinden vazgeçmiş değildi. Her ne kadar Meşrutiyet onu idam seh-
pasının eşiğine kadar getirmişse de, o, Meşrutiyetin mânâsına bağımlı-
lık derecesinde bir muhabbet beslediğini anlatıyordu aynı yazısında.

Bediüzzaman Van'a deniz yoluyla Batum üzerinden döndü. Batum'da
indikten sonra, Tiflis'e de uğradı. Sanan tepesinden şehri seyrederken
yanına gelen bir Rus polisiyle arasında cereyan eden konuşma, başın-
dan henüz geçmiş felâketlerin onu zerre kadar sarsmadığını gösterdiği
gibi, uzak istikbali hemen önündeki bir manzara gibi seyreden keskin
bir nazara sahip olduğunu da gözler önüne sermektedir.

Büyük hayallerle geldiği İstanbul'da hedefine yaklaşabilmek şöyle dursun, kendisini her türden kargaşa ve kavganın ortasında bulmuş, musibetten musibete düşmüş, tımarhaneye atılmış, tutuklanmış ve idam sehpalarının gölgesinde yargılanmış olan bu genç adam, Rusların egemenliği altındaki topraklara tepeden bakarken medresesinin planını yapıyor, Tiflis ile Bitlis'i kardeş şehir ilân ediyor, İslâm ülkelerinin yabancı boyunduruğundan birer birer kurtulacaklarını müjdeliyor ve Rus polisine "Hürriyet bizi değil, sizi parçalayacak!" diyordu.

Bediüzzaman Van'a döndükten hemen sonra, eski medresesini tekrar ele alarak düzene koydu. Fakat çok geçmeden yeni bir seyahate çıkınca, bu defa şehirler, köyler, dağlar ve sahrâlar medrese oldu. Bu seferki hedefi ise Doğu vilâyetleri idi. Van civarından başlayıp Hakkâri, Bitlis, Muş, Ağrı, Diyarbakır ve Urfa'da şehir merkezlerini ve civar köyleri dolaşarak aşiretlere Meşrutiyeti anlattı. Buralarda halk ile buluşmalarında kendisine yüzlerce soruldu. Bu soruların ekseriyeti, Meşrutiyet ile beraber birtakım kötülüklerin de ülkeye gireceği ve bundan dinin zarar göreceği yolundaki endişelerden kaynaklanıyordu. Bediüzzaman özlü cevaplarında bir yandan bu endişeleri giderirken, bir yandan da halka bu yeni dönemde haklarına nasıl sahip çıkacaklarını ve özgürlüklerini nasıl kullanacaklarını gösteri-

Van kalesi

Sen tacir misin?

Evet tacirim, hem de kimyagerim.

Nasıl?

İki madde var, mezcettiriyorum: Bir tiryak-ı şâfi, bir elektrik-i muzi tevellüd eder.

Nerede bulunur?

Medeniyet ve fazilet çarşısında; cephesinde insan yazılan ve iki ayak üstünde olan sandık içindeki, üstüne kalb yazılan siyah veya pırlanta gibi parlak olan bir kutudadır.

İsimleri nedir?

İman, muhabbet, sadakat, hamiyet.

Şu diyanetsizlik Avrupa medeniyetinin iç yüzünü öyle karıştırmış ki, o kadar fırak-ı fesadiyeyi ve ihtilâliyeyi tevlid etmiş. Faraza hablü'l-metin-i İslâmiye ve sedd-i Zülkarneyn gibi şeriat-ı garranın hakikatine iltica ve tahassun edilmezse, bu fırak-ı fesadiye, onların âlem-i medeniyetlerini zîr ü zeber edeceklerdir. Nasılki şimdiden tehdid ediyorlar. Acaba hakikat-i İslâmiyenin binler mesailinden yalnız zekat meselesi, düstur-u medeniyet ve muavenet olursa, bu belâya ve yılanın yuvası olan maişetteki müthiş müsavatsızlığa deva-i şâfi olmayacak mıdır?

Asya'nın bahtını, İslâmiyetin taliini açacak yalnız meşrutiyet ve hürriyettir. Fakat şeriat-ı garranın terbiyesinde kalmak şartıyla...
Tenbih: Mehasin-i medeniyet denilen emirler, şeriatın başka şekle çevrilmiş birer meselesidir.

Bediüzzaman'ın Rus Polisi ile arasındaki meşhur konuşmasının geçtiği Şeyh Sanan Tepesinden Tiflis manzarası

yordu. Bu sual ve cevaplar daha sonra bir kitap halinde derlenerek "Münazarat" adıyla yayınlandı.

Müellifin kendi ifadesiyle kırk elli gün kadar süren bu seyahatlerin bir diğer meyvesi ise Muhakemat oldu. Münazarat için "avam reçetesi" alt başlığını kullanan Bediüzzaman, Muhakemat'ı da "ulema reçetesi" olarak isimlendirdi. Arapça olarak telif edilen bu kitap, Münazarat'tan farklı olarak, çok yüksek ve ağır bir üslûpla kaleme alınmıştı. Eser, Doğunun ve Batının her türlü hurafelerinden arınmış bir şekilde, doğrudan doğruya İslâmın özüne yönelmeyi hedef alıyordu. Daha sonra bu eser bizzat müellifi tarafından Türkçeye tercüme edilerek neşredildi.

Tiflis’e bir tepeden bakarken:

“Burada medrese mi yapacağım”

Seyh Sanan tepesinden Tiflis’i seyrederken, Bediüzzaman’ın yanına yaklaşan Rus polisi, etrafa niçin bu kadar dikkatli baktığını sorar. Bediüzzaman “Medresem in plânını yapıyorum” der.

Sonra, Rus polisi ile Bediüzzaman arasında şu konuşma geçer:

“Nerelisin?”

“Bitlisliyim.”

“Burası Tiflis’tir.”

“Bitlis, Tiflis birbirinin kardeşidir.”

“Ne demek?”

“Asya’da, âlem-i İslâm’da üç nur birbirinin arkasında inkişafa başlıyor.

Sizde birbiri üstünde üç zulmet inkişafa başlayacaktır. Şu perde-i müstebidane yırtılacak, ben de gelip burada medrese mi yapacağım.”

“Şaşarım senin ümidine!”

“Ben de şaşarım senin aklına! Bu kışın devamına ihtimal verebilir misin?

Her kışın bir baharı, her gecenin bir neharı vardır.”

“İslâm parça parça olmuş.”

“Tahsile gitmişler. İşte Hindistan, İslâm’ın müstaid bir veledidir, İngiliz mekteb-i idadîsinde çalışıyor. Mısır, İslâmın zeki bir mahdumudur, İngiliz mekteb-i mülkiyesinden ders alıyor. Kafkas ve Türkistan, İslâmın iki bahadır oğullarıdır, Rus mekteb-i harbiyesinde talim ediyorlar. Yahu, şu asilzade evlâd, şehadetnamelerini aldıktan sonra, herbiri bir kıt’a başına geçecek, muhteşem âdil pederleri olan İslâmiyetin bayrağını âfâk-ı kemalâtta temevvüc ettirmekle, kader-i ezelînin nazarında feleğin inadına, nev-i beşerdeki hikmet-i ezeliyenin sırrını ilân edecektir.”

Şeyh Sanan Tepesi

Mecaz ilmin elinden cehlin
eline düşse, hakikate inkılâb eder,
hurâfâta kapı açar.

Ey mu’teriz ağa! Ağlamak isteyen
çocuk gibi veya intikam isteyen
kînedar düşman gibi bahane mal.
ne aramakla hilâf-ı şeriatla vücuda
gelen ahvali ve sû-i tefehhüm-
den neş’et eden şübehâtı sened
tutmak, İslâmiyete leke getirmek
pek büyük insafsızlıktır. Zira bir
müslimin herbir sıfatı İslâmiyetten
neş’et etmek lâzım gelmez.

Münazarat'tan

Yüzyıllar sonrasına sesleniş

Ey üç yüz seneden sonraki yüksek asrın arkasında gizlenmiş ve sâkitane Nur'un sözünü dinleyen ve bir nazar-ı hafî-i gaybî ile bizi temaşa eden Said'ler, Hamza'lar, Ömer'ler, Osman'lar, Tahir'ler, Yusuf'lar, Ahmet'ler vesaireler!..

Sizlere hitap ediyorum. Başlarınızı kaldırınız, "Sadakete" deyiniz. Ve böyle demek sizlere borç olsun.

Şu muasırılarım, varsin beni dinlemesinler. Tarih denilen mazi derelerinden sizin yüksek istikbalinize uzanan telsiz telgrafla sizin ile konuşuyorum. Ne yapayım, acele ettim, kışta geldim; sizler cennet-âsâ bir baharda geleceksiniz. Şimdi ekilen nur tohumları, zemininizde çiçek açacaktır.

Biz hizmetimizin ücreti olarak sizden şunu bekliyoruz ki: Mazi kıt'asına geçmek için geldiğiniz vakit, mezarımıza uğrayınız; o bahar hediyelelerinden birkaç tanesini medresemin mezar taşı denilen ve kemiklerimizi misafir eden ve Horhor toprağının kapıcısı olan kalenin başına takınız. Kapıcıya tenbih edeceğiz; bizi çağırınız. Mezarımızdan "Henîen leküm" sadâsını işiteceksiniz. Şu zamanın memesinden bizimle süt emen ve gözleri arkada, maziye bakan ve tasavvuratları kendileri gibi hakikatsız ve ayrılmış olan bu çocuklar, varsinlar şu kitabın hakaikını hayal tevehhüm etsinler. Zira ben biliyorum ki, şu kitabın mesaili hakikat olarak sizde tahakkuk edecektir.

Münazarat. 1913 İstanbul baskısı.

"Hâzîhî Reçetetu'l-Âvâm
li-Bed'izzaman." Münazarat'ın
Arapça baskısı.

Van Kalesiniden eski ve yeni Van görüntüsü

Horhor Suyu

İlacı içirmek için

Başka kitapları yanında bulundurmazdı. Ona derdik:

“Niçin başka kitaplara bakmıyorsun?”

Derdî: “Herşeyden zihnimi tecrid ile Kur’ân’dan fehmediyorum.”

Nakletse, bazı mühim gördüğü mesâili yine tagayyürsüz kendi âsârından alır, tekrar eder. Derdik:

“Niçin aynen böyle tekrar ediyorsun?”

Derdî: “Hakikat usandırmaz. Libası değiştirmek istemem.”

Kendisine derdik: “Neden ulvî hakaik-ı diniye ile beraber bazı mesâil-i siyasiyeyi de kitaplarında derc ediyorsun?”

Cevaben derdi ki: “Çocuğa ilacı içirmek için bir şekerleme gösterilir. Tâ ki o da ağzını açar, ilacı o vasıta ile içirir. Efkâr-ı âmme de siyaset için ağzını açmış. Ben de tiryakı içirmek için siyaseti de zikrettim.”

Abdurrahman Nursî’nin Tarihçe’sinden

“ Biz hizmetimizin ücreti olarak sizden şunu bekliyoruz ki: Mazi kıt'asına geçmek için geldiğiniz vakit, mezarımıza uğrayınız; o bahar hediyelerinden birkaç tanesini medresemin mezar taşı denilen ve kemiklerimizi misafir eden ve Horhor toprağının kapıcısı olan kalenin başına takınız. Kapıcıya tenbih edeceğiz; bizi çağırınız. Mezarımızdan “Henfen leküm” sadâsını işiteceksiniz.”

Bediüzzaman'ın meşhur Hutbe-i Şamiye'sini okuduğu Şam Emeviye Camii.

Âlem-i İslâm camiinde asırlara irad edilen bir hutbe

Şam'da tarihî bir hutbe ile İslâm âleminin problemlerine çözüm yollarını gösteren Bediüzzaman, Van'da Medresetü'z-Zehrâ'nın temelini atmaya muvaffak oldu

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki seyahatlerinin ardından, Bediüzzaman, 1910 yılı sonu veya 1911 başlarında Şam'a geldi. Şöhreti ise kendisinden önce buraya ulaşmıştı. Mevlânâ Halid Hazretlerinin türbesi civarında kaldığı yer, aralarında büyük âlimlerin de bulunduğu ziyaretçilerin akınına uğradı.

Şam'da bulunduğu sırada, Bediüzzaman, ulemânın ısrarı üzerine Emevî Camiinde tarihe geçecek bir hutbe irad etti. Bu hutbenin okunduğu Cuma günü, içinde yüz kadar ehl-i ilim bulunan on bin kişiye yakın bir kalabalık Bediüzzaman'ı dinledi. İslâm âleminin problemlerini tahlil eden, çıkış yollarını gösteren ve geleceğe dair pek ümitvar vaadlerde bulunan bu hutbenin yankıları sadece o günde ve o mahalde kalmadı. Takip eden hafta içinde hutbenin metni Şam'da iki defa kitap halinde basıldı.

"Hutbe-i Şamiye" adını verdiği bu eserini, Bediüzzaman, 1951 yılında bizzat Türkçeye tercüme ederek genişletti ve Risale-i Nur Külliyyatına ait eserler arasında neşretti. Bu İslâmî ve içtimaî dersin muhatapları, Müellifin tabiriyle, artık sadece Şam'daki Emevî Camiinin cemaati de-

ğil, âlem-i İslâm camiinin 370 milyon nüfusu idi. Daha sonraki yıllarda ise, İslâm âleminin artan nüfusuyla birlikte bu dersin muhatapları da artacak ve nihayet, 21'inci yüzyıla gelindiğinde, Suriye'ye toplu seyahatler düzenleyerek Emevî Camiinde Hutbe-i Şamiye okumaları yapmak bir kültür haline gelecekti.

Sultan Reşat ile Rumeliye giden içlerinde Bediüzzaman Said Nursî'nin de olduğu Trabzon ve Erzurum heyeti (Bediüzzaman sağdan beşinci)

Padişah ile Kosova'da

Hutbe-i Şamiye'yi irad ettikten sonra Bediüzzaman Şam'da fazla kalmadı; bir sene önce acıklı bir vedaname ile ayrıldığı İstanbul'a döndü. Fakat o İstanbul'un değil, Medresetü'z-Zehrâ'nın peşindeydi. Hayatının en büyük gayesi haline gelmiş bulunan bu projeyi tekrar gündeme taşıyabileceği bir zeminin vücuda geldiğini düşünüyordu. Zira başta Enver Paşa olmak üzere İttihat ve Terakki içinde Bediüzzaman'ın dâvâsını takdir eden isimler yönetimde etkili makamlara gelmişlerdi.

Bediüzzaman, Sultan Reşad'ın ikinci cülûs yıldönümü törenlerine katıldıktan sonra, Padişahın Rumeli seyahatine şark vilâyetlerini temsilen katıldı. O vakit Kosova'da büyük bir üniversite kurulmasına teşebbüs edilmişti. Bu ziyaret sırasında üniversitenin temeli büyük bir törenle atıldı. Fakat çok geçmeden Balkan Harbi patlak verdi; Kosova

Bediüzzaman tarafından Türkçe olarak yeniden düzenlendikten sonra kardeşi Abdülmecid Ünlülük tarafından tekrar Arapçaya tercüme edilen Hutbe-i Şamiye'nin orijinal nüshası. Kitabın son sayfasında, mütercim "Tercüme ve yazım işi Ürgüp'te, 1952 tarihinde bitti" notu yer alıyor.

Asıl mânâ odur ki: Elfaz onu sımâhta [kulakta] boşalttığı gibi zihne nüfuz ederek vicdan dahi teşerrüb etmekle [içmekle], ezahir-i efkârı [fikir çiçeklerini] feyizyab eden şeydir.

Tahakküm-ü zahirî, kahr ve cebr ile mümkündür. Fakat efkâra galebe etmek, hem de ervaha tahabbüb ve tabayia tasallut, hem de hâkimiyetini vicdanlar üzerine daima muhafaza etmek, hakikatin hassa-i fârikasıdır.

Kim tevfik isterse, âdetullah ve hilkat ve fitrat ile aşinalık etmek ve dostluk etmek gerektir. Yoksa, fitrat tevfihsizlikle bir cevap-ı red verecektir.

Saatın saniye ve dakika ve saat ve günleri sayan çarklarına benzeyen yevm ve sene ve ömr-ü beşer ve deveran-ı dünya, birbirine mukaddime olarak döner, işler. Geceden sonra sabahı, kıştan sonra baharı işledikleri gibi, mevtten sonra kıyamet dahi o destgâhtan çıkacağını haber veriyorlar.

Sultan Reşad

işgal edildi ve bu üniversite de daha doğmadan tarihe karıştı.

Bu gezi sırasında Bediüzzaman, Doğu Anadolu'da böyle bir üniversiteye Kosova'dan daha fazla ihtiyaç bulunduğunu hem Sultan Reşad'a, hem de İttihat ve Terakki'nin ileri gelenlerine anlattı. Ve bu düşüncesini kabul ettirmiş olarak Van'a döndü.

Medresetü'z-Zehrâ'nın temeli

Gerçekten de, bir süre sonra, Van'ın Edremit ilçesinde Medresetü'z-Zehrâ'nın temeli parlak bir törenle atıldı. Ne var ki, bu defa da çok geçmeden Birinci Dünya Harbi patlak verecek ve Medresetü'z-Zehrâ idealinin gerçekleşmesi bir başka bahara kalacaktı. Bu macerayı, 1951 yılında zamanın Maarif Vekiline yazdığı bir mektupta Bediüzzaman şöyle anlatıyor:

Elli beş seneden beri, Medresetü'z-Zehrâ namında Şark Üniversitesinin

Van'ın Edremit ilçesinde Bediüzzaman Said Nursî'nin
Medresetü'z-Zehrâ'nın temelini attığı yer

tesisine çalışmak ve o üniversiteyi biri Van'da, biri Diyarbakır'da, biri de Bitlis'te olmak üzere üç tane veya hiç olmazsa bir tane Van'da tesis etmek için, Hürriyetten evvel İstanbul'a geldim. Hürriyet çıktı, o mes'ele de geri kaldı.

Sonra İttihatçılar zamanında Sultan Reşad'ın Rumeli'ye seyahati münasebetiyle Kosova'ya gittim. O vakit Kosova'da büyük bir İslâmî dârülfünun tesisine teşebbüs edilmişti. Ben orada hem İttihatçılara, hem Sultan Reşad'a dedim ki: "Şark böyle bir dârülfünuna daha ziyade muhtaç ve âlem-i İslâmın merkezi hükmündedir." O vakit bana vaad ettiler. Sonra Balkan Harbi çıktı, o medrese yeri istilâ edildi. Ben de dedim ki: "Öyle ise o yirmi bin altın lirayı Şark dârülfünununa veriniz." Kabul ettiler.

Ben de Van'a gittim. Ve bin lira ile Van gölü kenarında Edremit'te temelini attıktan sonra Harb-i Umumî çıktı, tekrar geri kaldı.

Hutbe-i Şamiye'den

İslâm âlemini geri bırakan altı hastalık:

1. Ye'sin, ümitsizliğin içimizde hayat bulup dirilmesi.
2. Sıdkın [doğruluğun] hayat-ı içtimaiye-i siyasiyede ölmesi.
3. Adavete [düşmanlığa] muhabbet.
4. Ehl-i imanı birbirine bağlayan nuranî rabı-taları bilmemek.
5. Çeşit çeşit sâri hastalıklar gibi intişar eden istibdad.
6. Menfaat-i şahsiyesine himmeti hasretmek.

Kosova yolunda bir tren sohbeti

Din mi önemli, milliyet mi?

Hakikat-i İslâmiyetin kuvveti nisbetinde, Müslümanlar o kuvvete göre hareket etmeleri derecesinde ehl-i İslâm temeddün edip terakki ettiğini tarih gösteriyor. Ve ehl-i İslâmın hakikat-i İslâmiye'de za'fiyeti derecesinde tevahhuş ettiklerini, vahşete ve tedennîye düşüklerini ve herc ü merc içinde belâlara, mağlûbiyetlere düşüklerini tarih gösteriyor.

Sultan Reşad'ın kafillesi ile Kosova'ya giderken, Bediüzzaman'ın, trende iki genç öğretmen ile bir sohbeti cereyan etti. Bu sohbet sırasında "Dinî hamiyet mi, yoksa millî hamiyet mi daha önemli?" sorusu tartışma konusu oldu. Bediüzzaman, muhataplarına bu konuyu açıklarken, imanın ve İslâm kardeşliğinin yerini hiçbir şeyin tutamayacağını, imanın bu dünya hayatında dahi manevî bir Cennet hayatının çekirdeğini taşıdığını, inkârda ise manevî bir Cehennem azabının bulunduğunu anlattı; milliyetin ise, özellikle Türklerde ve Araplarda tamamen İslâmiyetle mezcolduğunu ve ondan ayrılamaz hale geldiğini hatırlattı. Bediüzzaman, daha sonra bu konuşmayı Türkçe Hutbe-i Şamiye'nin sonuna bir zeyl halinde ilâve ederek yayınladı. Bu sohbetten birkaç satırbaşı:

Hukuk-u umumiye içinde hamiyet-i diniye esas olmalı. Hamiyet-i milliye ona hâdim ve kuvvet ve kalesi olmalı. Hususan biz şarklılar, garplılar gibi değiliz. İçimizde kalblere hâkim, hiss-i dinîdir. Kader-i Ezelî ekser enbiyayı şarkta göndermesi işaret ediyor ki; yalnız hiss-i dinî şarkı uyandırır, terakkiye sevkeder. Asr-ı Saadet ve Tâbiîn, bunun bir burhan-ı kat'îsidir.

Evet millet-i İslâmiyenin sebeb-i saadeti, yalnız ve yalnız hakaik-i İslâmiye ile olabilir. Ve hayat-ı içtimaiyesi ve saadet-i dünyeviyesi şariat-ı İslâmiye ile olabilir. Yoksa adalet mahvolur. Emniyet zîr ü zeber olur. Ahlâksızlık, pis hasletler galebe eder. İş yalancıların, dalkavukların elinde kalır.

En ziyade kuvve-i maneviyeye ve teselliye ve metanete ihtiyacını hissetmiş bu asırdaki beşer, bu zamanda o kuvve-i maneviyeyi ve teselliye ve saadeti temin eden ve İslâmiyet ve imandaki nokta-i istinad olan hakaik-i imaniyeyi bırakıp, garplılaşmak ünvanı ile İslâmiyet milliyetinden istifade yerine, bütün bütün kuvve-i maneviyeyi kırıp ve teselliye mahveden ve metanetini kıran dalalet ve sefahete ve yalancı politika ve siyasete dayanmak ne kadar maslahat-ı beşeriyeden ve menfaat-i insaniyeden uzak bir hareket olduğunu, pek yakın bir zamanda intibaha gelmiş, başta İslâm olarak, beşer hissedecek, dünyanın ömrü kalmışsa Kur'ân'ın hakaikına yapışacak.

Bediüzzaman Üsküp'te

Bekir Sadak Hoca ve Üsküp eşrafından Kemal Vardarlı, Bediüzzaman'ın Sultan Reşat ile birlikte Üsküp'e gelişine dair yaşlı Üsküplülerden dinledikleri hatıraları şöyle anlatıyorlar:

Bediüzzaman'ın ayağında çizme vardı. Bıyıkları kısa, gözleri parlak idi. Buğday tenli, yakışıklı, heybetli bir genç idi. Elinde altın savatlı, Çerkes yapısı kamçısı, belinde fildişi saplı hançeri vardı. Kısa zamanda Üsküp'te "Bediüzzaman Molla Said Efendi" diye tanınmıştı. Üsküp âlimleri grup grup ziyaretine gelerek sualler soruyorlardı.

Üsküp'te daha sonra zelzelede yıkılan İdadiyenin balkonundan Sultan Reşat halkı selâmlarken, hemen yanında Bediüzzaman da vardı. Binlerce Üsküplü onlara büyük tezahürat yapmıştı.

Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursi'den

Hutbe-i Şamiye Sempozyumu

Bir asır sonra Şam'da

Bediüzzaman'ın meşhur hutbesi, bir asır sonra Şam'da düzenlenen uluslararası bir sempozyumda tekrar okundu ve geniş şekilde müzakere edildi.

2008 Şubat'ında Şam Üniversitesinde gerçekleşen sempozyuma, başta Ramazan el-Butî ve Ali Karadağî olmak üzere İslâm âleminin ünlü âlimleri ve Bediüzzaman'ın hayatta olan talebeleri katıldı.

"Ümmetin Ölümünde Hayat Çağrısı: Hutbe-i Şamiye" başlığını taşıyan sempozyumda, Bediüzzaman'ın meşhur hutbesiyle İslâm âlemine ümit ve şevk aşıladığı hatırlatıldı; Risale-i Nur talebelerinin Üstadlarından aldıkları ders sayesinde hiçbir zaman yeis içinde bulunmadıklarına dikkat çekildi; küreselleşmenin getirdiği problemlere karşı yegâne çözümün Risale-i Nur'da olduğu vurgulandı.

Bu sempozyumdan sonra da çeşitli topluluk ve kuruluşlarca Hutbe-i Şamiye'yi mekânında okumak üzere Şam'a pek çok geziler düzenlendi.

Husumet ve adavetin vakti bitti. İki harb-i umumî adavetin ne kadar fena ve tahrib edici ve dehşetli zulüm olduğunu gösterdi. İçinde hiçbir fayda olmadığı tezahür etti. Öyle ise, düşmanlarımızın seyyiatı, tecavüz olmamak şartıyla, adavetinizi celb etmesin. Cehennem ve azab-ı İlahî kâfidir onlara!

Kırk-elli sene sonra Arap taifeleri, Cemahir-i Müttefika-i Amerika gibi en ulvî bir vaziyete girmeye, esarete kalan hâkimiyet-i İslâmiyeyi eski zaman gibi küre-i arzın nisfında, belki ek-serisinde tesisine muvaffak olmanızı rahmet-i İlahiyeden kuvvetle bekliyoruz. Bir kıyamet çabuk kopmazsa, inşaallah nesl-i âti görecek.

Avrupa ve Amerika İslâmiyetle hamiledir. Günün birinde bir İslâmî devlet doğuracak. Nasıl ki Osmanlılar Avrupa ile hamile olup bir Avrupa devleti doğurdu.

İstikbalin kıt'alarında hakikî ve manevî hâkim olacak ve beşeri, dünyevî ve uhrevî saadete sevk edecek yalnız İslâmiyettir ve İslâmiyete inkılâb etmiş ve hurafattan ve tahrifattan sıyrılmak İsevîlerin hakikî dinidir ki Kur'ân'a tâbi olur, ittifak eder.

Bir adamın kıymeti, himmeti nisbetindedir. Kimin himmeti milleti ise, o kimse tek başıyla küçük bir millettir.

Van Valisi Tahir Paşa

Üniversite temeline ilk harç

Nuh Polatoğlu anlatıyor:

Edremit sahillerinde Van Üniversitesinin temeli büyük merasimlerle atılmıştı. Bu merasimlerde gerek Vali Tahir Paşa, gerek Üstad Bediüzzaman konuşmalar yaptılar.

Büyük ziyafetler verildi. Çeşitli yemekler yapıldı. Uzun tulumba tatlıları yenildi. Temel atılmadan önce, "Şark ve garbın âli şahsiyeti, hâtâ Bediüzzaman, Molla Said Hazretleri" diye kendisini takdim ettiler. Daha sonra da temele ilk harcı bizzat kendisi koydu.

Tahir Paşa çok sevdiği Bediüzzaman'a "Nasıl, Seyda, bu ziyafetleri beğendin mi?" deyince, Bediüzzaman da Tahir Paşaya gülerek şu cevabı vermişti:

"Cömertlikte İbrahim Halilullah'a ulaşamazsın. Onun köpekleri de gümüş tabaklarda yerlerdi."

Son Şahitler'den

Van Valisi Tahir Paşa Konağı

Şefkatle cihazlanmış şehamet-i imaniye: Yani tezellül etmemek; haksızlara, zalimlere zillet göstermemek, mazlumları da zelil etmemek. Yani hürriyet-i şer'iyenin esasları olan, müstebidlere dalkavukluk etmemek ve bîçarelere tahakküm ve tekebbür etmemektir.

Eski zamanda İslâmiyetin terakkisi, düşmanın taassubunu parçalamak ve inadını kırmak ve tecavüzatını def etmek, silâh ile kılıç ile olmuş. İstikbalde silâh, kılıç yerine hakikî medeniyet ve maddî terakki ve hak ve hakkaniyetin manevî kılıçları düşmanları mağlûp edip dağıtacak.

Küfür, bütün envâıyla kizbdır, yalancılıktır. İman sıdktır, doğruluktur. Bu sırra binaen kizb ve sıdkın ortasında hadsiz bir mesafe var; şark ve garp kadar birbirinden uzak olmak lâzım geliyor. Nar ve nur gibi birbirine girmemek lâzım. Halbuki gaddar siyaset ve zalim propaganda birbirini karıştırmış, beşerin kemalâtını da karıştırmış.

1914-1918

savaş yılları

*“Hazırlanınız, büyük ve umumî bir zelzele
yaklaşıyor!”*

Yedi cephede
savaşan Yiğilcalı
Mustafa Yalçın

Onu görünce cesaret buluyordum

Yiğilcalı Mustafa Yalçın anlatıyor:

Molla Said atın üzerinde, cephede, önde hücum ederdi. İyi silâh kullanırdı. Sipere girmezdi.

Bir ara Doğu cephesinde bazı birliklerin dağılmak üzere olduğu haberi Molla Said'e söylendi. Molla Said ihtilâfları hemen kaldırdı. Dağılmamayı sağladı. Çok güzel anlatıyor, sanki insanları büyülüyordu. Sonra o cehennemî savaş içinde, at üzerinde kitap yazıyordu. Yazdıklarını talebeleri, gençler de yazıyorlardı. Çok iyi ata biniyordu. Ruslara taş çıkartıyorlardı. Bize "Hiç korkmayın; Müslümanın imanı her güçten daha kuvvetlidir" diyordu. Bize her gece yazdığı kitaplardan okuyordu. Ben cahil olduğum için pek birşey anlamıyordum. Ama Molla Said'i görünce cesaretim had safhaya çıkıyordu.

Savaşırken tefsir yazan komutan

Bediüzzaman ile talebeleri Rus ve Ermenilerle göğüs göğüse çarpışırken, işgal altındaki bölgelerdeki halkın güvenlik içinde çekilmesini sağlıyordu. Bu arada, "mühim bir zat" tarafından verilen "Kur'ân'ın mucizeliğini açıklama" görevi de aksamadan yürüyordu.

Bediüzzaman'ın Van'da bulunduğu sırada "Bitlis hadisesi" adıyla anılan bir isyan teşebbüsü vuku buldu. İttihat ve Terakki yönetiminde ve bazı komutanlarda dine aykırı tutum ve davranışlar görüldüğü gerekçesiyle, Hizanlı Şeyh Selim'in liderliğinde başlayan hareket için Bediüzzaman'ın da desteğini istediler. Fakat Bediüzzaman buna kesin ve sert bir cevap vererek, "Ben bu orduya kılıç çekmem ve size iştirak etmem" dedi. Daha sonra da, Van ve

Bitlis Valileri ile birlikte, bu hadisenin etrafa yayılmaması için çalıştı. Neticede Bitlis hadisesi fazla yayılmadan söndürüldü.

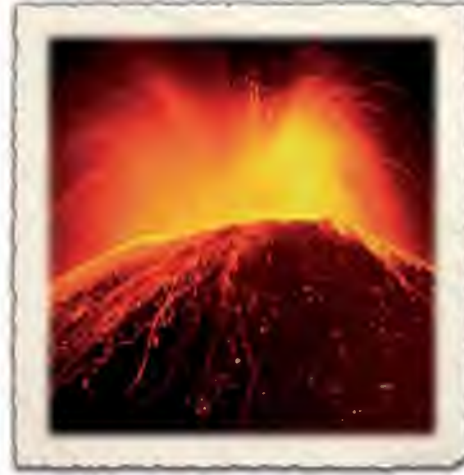
Bundan kısa bir zaman sonra Ermeni çetelerinin saldırıları başladı. Buna karşılık Bediüzzaman da talebelerini silâhlandırmıştı. Kitaplarla silâhların beraber bulunduğu Horhor medresesi bu haliyle bir kışlayı andırıyor; talebeler gittikleri her yere silâhlarıyla beraber gidiyorlardı. Bir ara medreseye uğrayan bir komutan “Burası medrese değil, kışla” diyerek tüfekleri toplattırıysa da, birkaç ay sonra Birinci

Ermeniler tarafından katledilenler

Ermeni çeteleri

“Uyandım, anladım ki: Bir büyük infilâk olacak. O infilâk ve inkılâptan sonra, Kur’ân etrafındaki surlar kırılacak. Doğrudan doğruya Kur’ân, kendi kendini müdafaa edecek. Ve Kur’ân’a hücum edilecek; i’câzı, onun çelik bir zırhı olacak. Ve şu i’câzın bir nev’ini şu zamanda izharına, haddimin fevkinde olarak benim gibi bir adam namzet olacak ve namzet olduğumu anladım.”

Dünya Harbi patlak verince Bediüzzaman ve talebelerine silâhları geri verildi. Bu arada Bediüzzaman talebelerini yakın geleceğin sıkıntılarına hazırlıyordu. Bir ikinci sonrası medresenin damında ders yaparken birden bire derin bir “ah” çekmiş ve “Hazırlanınız, büyük ve umumî bir zelzele geliyor” demiş, daha sonra da muhtelif defalar bu ikazını tekrarlamıştı. O sıralarda gördüğü bir sadık rüyada Ağrı Dağı infilâk etmiş, parçalarını dünyanın her tarafına dağıtmıştı. O halde iken Bediüzzaman, annesine “Korkma,” diyordu. “Cenab-ı Hakkın emridir. O hem Rahîmdir,

“

Ermeni çetelerinin İsparit nahiyesine saldırdığını haber alan Bediüzzaman, derhal Nurs'a giderek Ermenileri buradan kovdu. Ancak onların kadın ve çocuklarını bir araya topladı ve “Şer'an bunlara dokunmak caiz değildir” diyerek güvenlik içinde Ermeni komitelerine ulaştırdı. Bediüzzaman'ın bu hareketi Ermenileri de etkileyecek ve “Madem Molla Said bizim çoluk çocuğumuza dokunmadı; biz de bundan sonra onların çoluk çocuklarına dokunmayacağız” şeklinde karşılık bulacaktı.

Bediüzzaman'ın savaş meydanlarında, at üstünde kâtibine yazdırarak telif ettiği tefsir:

İşârâtü'l-İ'câz

li-Bedî'izzaman

Naşiri:

Abdurrahman

Fiyatı:

Kırk kuruş

Evkaf-ı İslâmiye Matbaası

1334

hem Hakîmdir." O halde iken, "mühim bir zat" da kendisine "Kur'ân'ın mucizeliğini açıkla!" emrini veriyordu. Sonrasını, yıllar sonra Bediüzzaman şu sözleriyle anlatacaktı:

"Uyandım, anladım ki: Bir büyük infilâk olacak. O infilâk ve inkılâptan sonra, Kur'ân etrafındaki surlar kırılacak. Doğrudan doğruya Kur'ân, kendi kendini müdafaa edecek. Ve Kur'ân'a hücum edilecek; i'câzı, onun çelik bir zırhı olacak. Ve şu i'câzın bir nev'ini şu zamanda izharına, haddimin fevkinde olarak benim gibi bir adam namzet olacak ve namzet olduğumu anladım."

Bediüzzaman, aldığı bu işaret üzerine İşârâtü'l-İ'câz adlı tefsirini telife başladı. Talebeleri, onun eline Kur'ân-ı Kerimi alarak başka hiçbir kitaba müracaat etmeksizin ders verdiğini, Molla Habib adlı talebesinin de not tuttuğunu anlatırlar. Kısa bir süre sonra Birinci Dünya Harbi başlayıp da Bediüzzaman ve talebelerine cephe yolu görüldüğünde, İşârâtü'l-İ'câz'ın telifi için Bediüzzaman'ın elinde kaynak olarak sadece bu notlar bulunacaktı.

Savaş patlayınca, Bediüzzaman orduda vaiz olarak görevlendirildi; daha sonra da talebeleriyle birlikte bir milis alayı teşkil ederek biz-zat cephede savaştı. Fakat savaş onun iki vazifesinden biriydi. O, bir yandan da, "mühim bir zat" tarafından kendisine tevdi edilen görevi yürütüyor, İşârâtü'l-İ'câz'ın telifine cephede devam ediyor, at üstünde ve kurşun yağmuru altında Kur'ân âyetlerinin kelimelerindeki, hattâ harflerindeki en ince nüktelerini harikulâde bir belâgatle talebesi Molla Habib'e not ettiriyordu.

Ermeni komiteleri, daha savaş başlamadan Van ve Bitlis civarında halkı taciz etmeye ve cinayetler işlemeye başlamışlardı. Bunlara karşı Bediüzzaman ile talebeleri caydırıcı rol oynuyor, Ermenilerin işledikleri zulümleri yanlarına bırakmıyorlardı. Savaş başlayıp da Bediüzzaman Pasinler cephesine gidince, Ermeni çeteleri meydanı boş bularak katliamlara giriştiler.

Pasinler'in düşmesi üzerine Bediüzzaman Van'a döndü. Van da Rusla-

Dahiliye Vekâleti Emniyet-i Umumiye Müdiriyeti tarafından yapılan tahkikatta, "Rus ve Ermenilerin irtikâp ettikleri facialara" dair görgü tanıklarının ifadeleri yer alıyor. Bu ifadelerden birinde, Ermenilerin halkı kılıçtan geçirdikten sonra, ifade sahibi olan kişiyi sağ bırakarak "Sana çok para vereceğiz; git Molla Said ve sair rüesâyâ söyle, orada kalan Ermenileri bize teslim etsinler" dedikleri anlatılıyor.

Bediüzzaman'ın kaleminden:

Neticesiz Bitlis hadisesi

Eski Harb-i Umumîden biraz evvel, ben Van'da iken bazı dindar ve müttakî zatlar yanıma geldiler. Dediler ki: "Bazı kumandanlarda dinsizlik oluyor; gel bize iştirak et. Biz bu reislere isyan edeceğiz."

Ben de dedim: "O fenalıklar ve o dinsizlikler, o gibi kumandanlara mahsustur. Ordu onun ile mes'ul olmaz. Bu Osmanlı ordusunda belki yüz bin evliya var. Ben bu orduya karşı kılıç çekmem ve size iştirak etmem."

O zatlar benden ayrıldılar, kılıç çektiler, neticesiz Bitlis hadisesi vücuda geldi. Az zaman sonra, Harb-i Umûmî patladı. O ordu, din namına iştirak etti, cihada girdi. O ordudan yüz bin şehidler evliya mertebesine çıkıp beni o davamda tasdik edip kanlarıyla velâyet fermanlarını imzaladılar.

Şualar'dan

rın eline düşünce, buradan kaçma fırsatı bulamayan halkın selâmetle hicretini temin için Gevaş'a giderek Ruslarla savaştı. İşârâtü'l-l'câz'ın kâtibi Molla Habib burada şehid düştü.

Bu arada Ermeni çetelerinin İsparit nahiyesine saldırdığını haber alan Bediüzzaman, derhal Nurs'a giderek Ermenileri buradan kovdu. Ancak onların kadın ve çocuklarını bir araya topladı ve "Şer'an bunlara dokunmak caiz değildir" diyerek güvenlik içinde Ermeni komitelerine ulaştırdı. Bediüzzaman'ın bu hareketi Ermenileri de etkileyecek ve "Madem Molla Said bizim çocuklarımızı dokunmadı; biz de bundan sonra onların çocuklarına dokunmayacağız" şeklinde karşılık bulacaktı.

Bediüzzaman ile gönüllüleri, daha sonra Van, Bitlis ve Muş taraflarında bir yandan Ruslarla çarpışırken, bir yandan da hicret eden halkın güvenliğini sağlamak ve ihtiyaçlarını karşılamak hususunda cansıparane görevler üstlendiler. Bu arada Muş civarındaki on iki topu kurtarıp Bitlis'e ulaştırmak suretiyle, uzun zaman dillerde dolaşacak bir kahramanlık destanına imza attılar.

Resul Gavri (Molla Resul)
(1870-1952)

Siirt'in Şirvan kazasına bağlı Garzen karyesinde dünyaya geldi. Van'daki Horhor Medresesinde Bediüzzaman'ın talebelerinden. Büyük bir ilim ve fazilet ehli zat idi. Çeşitli yerlerde imamlık, vaizlik ve müderrislik yaptı. Bediüzzaman'a çok soru sorar ve pek çok meselenin açıklanmasına vesile olurdu. Nur'un İlk Kapısı'nın ilk kâtibi.

Ermeni çetelerini kovalardık

Molla Resul anlatıyor:

Üstad Hazretleri, Horhor'daki medresemizden dışarı çıktığımızda bize tenbih ederdi; "Yürürken ayağınızın ucuna bakın, sakın, sağa sola bakmayın! Sağa sola bakarsanız haddinizi bildiririm!" derdi. Yan yana yola devam ederken daima bizi kontrol ederdi. Bir defasında baktım, karşıdan Ermeni kadınlar geliyor; birden farkında olmadan başımı kaldırmış olup onları gördüm. Üstad başıma bir tokat vurdu, "Ahmak, bir daha başını kaldırma!" dedi. Başımı aşağıya indirdim. Böylece Tahir Paşanın evine geldik.

Üstad, Van'da Horhor medresesinde okurken bize silâhlı eğitim de yaptırırdı. O zaman Van iki kısımdı. Kale mevki Müslümanların hâkimiyetindeydi. Şimdiki şehrin bulunduğu yer ise, Ermenilerin hâkimiyetindeydi. Bazen gençler, ya iş icabı veya gezmek için Ermeni mevkiine giderlerdi. Gençleri tek yakaladıkları zaman döve döve öldürürlerdi. Tabii bu olaylar Ermeni komitelerin ortaya çıkmasından, özellikle Taşnak komitesinin faaliyete geçmesinden sonra oluyordu. Ermeni gençler silâhlı gezer, bazen Müslüman mahallesine de gelerek halkı taciz ederlerdi. Bu durum Üstada haber verildiğinde hemen bizlere emir verir; birlikte çıkar, Ermeni komitecilerini Erek dağının eteklerine kadar kovalardık. Bizlere "Siyah keçeliler" derlerdi. Üstaddan, Azrail'den korkar gibi korkup kaçarlardı.

Erek Dağı

Van kuşatmasında rol alan Vanlı
Ermenilerin gönüllü birliği

İbrahim
Kazazoğlu

Onların
kahramanlığı bize
şevk verirdi

İbrahim Kazazoğlu anlatıyor:

Birinci Cihan Harbi'nde, Şark'ta, savaşların hızlandığı zamanda yüzbaşılar, Bediüzzaman'a müracaat ederek, "Filân yerdeki düşmanı ancak senin gönüllülerin geri püskürtür; mümkünse o bölgeleri siz kontrolünüzde bulundurun" diye ricada bulunurlardı. Bediüzzaman harp taktiği olarak muhtelif tepelerden teneke çaldırır, düşman tarafından ses kesilince bu sefer de silâh kullanarak onları geri püskürttü. Onun kahramanlarının vaziyeti bize de çok şevk ve gayret verirdi. Komutan, cepheye Bediüzzaman'ın fedailerinin kahramanlığını bize şevk vermek için anlatırdı.

Bediüzzaman'ın cevabı

Talebelerin kuvveti nereden geliyor?

Benden sordular ki: "Dehşetli fedaileri bulunan Ermeni komitesi sizden korkuyorlar ki, siz Van'da Erek dağına çıktığınız zaman fedailer sizden çekinip dağılıyorlar, başka yere gidiyorlar. Acaba sizde ne kuvvet var ki öyle oluyor?"

Ben de cevaben diyordum: Madem fâni dünya hayatı, küçücük ve menfî milliyetin muvakkat menfaati ve selâmeti için bu harika fedakârlığı yapan Ermeni fedaileri karşımızda görünürler. Elbette hayat-ı bâkiyeye ve pek büyük İslâm milliyet-i kudsiyesinin müspet menfaatlerine çalışan ve "Ecel birdir" itikad eden talebeler, o fedailerden geri kalmazlar. Lüzum olsa o kat'î ecelini ve zâhirî birkaç sene mevhum ömrünü milyonlar sene bir ömre ve milyarlar dindaşların selâmetine ve menfaatine tereddütsüz, müftehirâne feda ederler.

Sinan Omur
(1898-1974)

Hür Adam gazetesinin ve Sinan Matbaasının sahibi. Bediüzzaman'ı 18 yaşında, Muallim Mektebi talebesi iken askere alındığında tanıdı. Onun ve talebelerinin savaştaki kahramanlıklarına şahit oldu. Gazetesinde Bediüzzaman'ı ve Risale-i Nur'ları müdafaa etti; en ağır baskı dönemlerinde Risaleler onun matbaasında uzun yıllar boyunca gizlice basıldı. Bediüzzaman "Benim üç Sinan'ım var: Mimar Sinan, Ümmi Sinan ve Omur Sinan" diyerek kendisine büyük bir değer verdiğini ifade etmiştir.

Van Kürt milis alayı (Keçe Külâhlılar) Bediüzzaman ortadaki siyah kalpaklı

Keçe Külâhlılar

Sinan Omur anlatıyor:

Üstad'ı ilk olarak 1332'de Sübhan dağında görmüştüm. O zaman ben muallim mektebi talebesiydim. 24 Temmuz 1332 idi. Ben on sekiz yaşındaydım, beni askere almışlardı. O zaman Şarkta Üstadı görmüştüm, milis teşkilâtı kumandanıydı. Başında yeşil bir sarık, omuzunda apoletleri vardı. Devamlı at üzerinde dolaşır, orduya cesaret verirdi.

Bediüzzaman'ın milis kuvvetlerine Keçe Külâhlılar derlerdi. Ruslar, "Keçe Külâhlılar geliyor!" diye duyduklarında nereye kaçacaklarını bilemezlerdi.

O zaman bizim elimizdeki kılıçlar adeta dürtmek içindi. Halbuki onlar at üzerinde silâh kullanırlardı. Attıklarını mutlaka vururlardı. Üzerlerinde beyaz bir pelerin bulunurdu. Fedailer bununla araziye uyarlar, hele karda hiç fark edilmezlerdi. Keçe Külâhlı bir fedai, atının dizginlerini bir koluna bağlar veya kolunu atar, ayaklarını atın karnına sıkı sıkı sarar, tamamen serbest ve rahat bir şekilde sür'atle yol alırken, seri olarak ateş ederdi. Çok keskin nişancıydılar, boş ateş etmezlerdi. Aslında bu anlattıklarım devletin arşivlerinde de vardır.

Bediüzzaman anlatıyor:

“Gâvurun güllesi bizi öldürmeyecek”

Eski Harb-i Umumîde Pasinler cephesinde şehid merhum Molla Habib’le beraber Rusya’ya hücum niyetiyle gidiyorduk. Onların topçuları bir iki dakika fasılayla bize üç top güllesi atıyordu. Üç gülle tam başımızın iki metre üstünden geçip, arkada dere içine saklanan askerimiz görünmedikleri halde geri kaçtılar. Tecrübe için dedim:

“Molla Habib, ne dersin, ben bu gâvurun güllesine gizlenmeyeceğim.”

O da dedi: “Ben de senin arkandan çekilmeyeceğim.”

İkinci top güllesi pek yakınımızda düştü. Hıfz-ı İlâhî bizi muhafaza ettiğine kanaatle Molla Habib’e dedim:

“Haydi ileri! Gâvurun top güllesi bizi öldüremez. Geri çekilmeye tenezzül etmeyeceğiz” dedim.

Hem Bitlis muhasarasında ve avcı hattında Rusun üç güllesi öldürecek yerime isabet etti. Biri de şalvarımı delip, iki ayağımın arasından geçip o tehlikeli vaziyette sipere oturmaya tenezzül etmemek bir hâlet-i ruhiye taşıdığımдан, arkadan kumandan Kel Ali, Vali Memduh Bey işittiler, “Aman çekilsin veya sipere otursun” dedikleri halde, “Bu gâvurun gülleleri bizi öldürmeyecek” [dedim].

Molla Habib (....-1916)

Doğubeyazıt’ta dünyaya geldi. Bediüzzaman’ın ilk talebelerinden. Talikat ve İşârâtü’l-İ’câz’ın kâtipliğini yaptı. Bediüzzaman ile beraber harbe katıldı, Vastan cephesinde şehit düştü. Bediüzzaman, harpte onunla beraber yaşadığı bir hatırayı anlatırken, “Gâvurun top güllesi bizi öldürmeyecek” dediğini ve Molla Habib’in de kedisıyla beraber gizlenmeden düşmana karşı hücum ettiğini söyler.

Ahlatlı İsmail
Hakkı Arslan

Kurşun yağmuru altında ona birşey olmuyordu

Ahlatlı İsmail Hakkı Arslan anlatıyor:

Ben çok öncelerden beri Molla Said'i ve Bediüzzaman ünvanını duymuştum. Fakat bu büyük zatı ilk defa Pasinler'in bu kanlı cephe-sinde görüyordum. Bir ara baktım, bu büyük kumandan benim hizama gelmişti. Kalkıp görmek istiyordum, ama vurulmak endişesiyle korkuyordum. Ona birşey olmuyordu. O dehşetli anlarda kendi kendime konuşmaya başlamıştım. Kendime dedim: "Vallahi, vurulsam da ben bu zatı ziyaret edeceğim."

Aniden ayağa kalktım. Ama mermiler vızır vızır yanımdan geçiyordu. Bu sırada Molla Said-i Meşhur'un şöyle hitap ettiğini işitmiş-tim:

"Allah için cihad ediniz! Allah bizim muînimizdir!"

Daha sonraları yanıma gelip ellerini sırtıma vurarak bizlere korkmamamızı, zafere ereceğimizi bildiriyordu.

İşârâtü'l-İ'câz'ın telifine dair Bediüzzaman'ın açıklamalarından:

Düşmanın güllesi, Kur'ân'ın nüktesinden bizi alıkoyamadı

Ben o noksan fehminle eski Harb-i Umumîde fariza-i ci-hadda avcı hattında ne kadar fırsat buldumsa, kalbime tulû' eden nükteleri yazıyordum. Derelerde, dağlarda hücum ederken kaydederdim. Fakat o acib ayrı ayrı haletlerin tesiriyle çeşit çeşit olmasından tashih ve ıslah edilmesine çok ihtiyaç varken, benim kalbim tebdil ve tağyirine razı olmadı. Çünkü her dakika şehid olmaya hazırlandığımız için bir niyet-i hâlise ile yazılmış ki, o halet her vakit bulunmuyor. Ben de o yazılarımı Tenzil'e bir tefsir olarak değil, belki tefsirin bazı vücuhuna bir nevi me'haz olarak ehl-i kemal olan ulema-i muhakkikînin enzarına arz ediyorum.

Madem Kur'ân-ı Hakîmin her harfinin okunmasıyla öyle bir kıymeti olur ki, bir harf on, yüz, bin ve binler sevabı ve bâki meyve-i uhrevîyi verecek mahiyettedir; elbette Eski Said'in bu tefsirinde bir saç gibi, bir zerre gibi, Kur'ân'ın kelimatına temas eden nükteleri izah etmesi israf değil, ehemmi-yetsiz değil. Belki gözkapaklarının kirpikleri ve belki gözbebeğinin zerrelere gibi kıymetli olduğunu hissetmiş ki, o dehşetli harp içinde bu incecik saç gibi münasebetleri yazmaktan ve düşünmekten, avcı hattında düşman gülleleri onu şaşırtmamış, ondan vazgeçirmemiş.

İşârâtü'l-İ'câz hakkında

Kur'ân'ın manevî atom bombası

Büyük âlim Sadreddin Yüksel Hocaefendinin takrizinden:

H z. Üstad, öylesi en gizli olan belâğatin münasebetlerinden bahsetmektedir ki, bunların geçerli olan usul ve âdete göre keşfedilmeleri, ancak beşerî dimağın özünde yerleştirilmiş olan maneviyatı, zahire çıkarabilen bir güç ile mümkündür.

Amma bütün bunların en acib yanı şudur ki, Cenab-ı Üstadın, şu nihaî haddine ulaşan tetkikatı ve bu derin araştırmayı keşfedip istihraç eylediği gün ve anlar, Cenab-ı Müellif üzerine yağmur gibi dört taraftan Rus askerlerinin kurşunlarının düştüğü gün ve anlarda olmuştur.

İşte o hazret, o günlerde bir yandan son derece kahramanane silâhını düşman askerlerinin göğüslerine doğrultup otomatik makineli tüfek gibi ateşlediği aynı zamanda, bir başka cihetten, kendi dimağının fabrikasından i'câz-ı Kur'ân'ın atom bombasının programını tatbikata koymaya çalışıyordu. Ta ki, bu manevî atom bombasıyla da başka bir cihetten küfür ve dalâletin kalesini parçalayıp tarumar etsin.

Namazlarını geçirmezlerdi

Abdullah Sağıcı anlatıyor:

Bediüzzaman, bir bakıyorum, benim yanımda; bir bakıyorum, düşmanın içlerine dalmış, harp ediyor, durmadan Rus gâvuruna kılıç sallıyordu. Harpte bile namazlarını terk etmiyordu. Asker ve talebelerini iki gruba ayırıyordu. Bir grup düşmanla çarpışırken diğer grup namazını geçirmeden eda ediyordu. “Biz askeriz; bu din düşmanları bizim vatanımızı elimizden almak istiyorlar. Korkmayın; benim talebe ve askerlerimin bir tanesi onların binine bedeldir” diye Bediüzzaman bizleri teşci ediyordu.

İşârâtü'l-İ'câz'dan
Kâinat: İlâhî bir musikî dairesi

Kulaktaki zar, nur-u iman ile ışımlandığı zaman, kâinattan gelen manevî nidaları işitir. Lisan-ı hal ile yapılan zikirleri, tesbihatları fehmeder. Hattâ o nur-u iman sayesinde, rüzgârların terennümatını, bulutların na'ralarını, denizlerin dalgalarının nağamatını ve hâkeza yağmur, kuş ve saire gibi her nev'den Rabbanî kelâmları ve ulvî tesbihatı işitir. Sanki kâinat, İlâhî bir musikî dairesidir. Türlü türlü âvâzlarla, çeşit çeşit terennümatla kalblere hüznüleri ve Rabbanî aşkları intiba' ettirmekle kalbleri, ruhları nuranî âlemlere götürür, pek garib misalî levhaları göstermekle, o ruhları ve kalbleri lezzetlere, zevklere gark eder.

Fakat o kulak, küfür ile tıkandığı zaman, o lezziz, manevî yüksek savtlardan mahrum kalır. Ve o lezzetleri îras eden âvâzlar, matem seslerine inkılab eder. Kalbde, o ulvî hüznüleri yerine, ahababın fıkdanıyla ebedî yetimlikler, mâlikin ademiyle nihayetsiz vahşetler ve sonsuz gurbetler hasıl olur.

Gözün nuru, nur-u imanla ışıklanırsa ve kavileşirse, bütün kâinat gül ve reyhanlar ile müzeyyen bir Cennet şeklinde görünür. Gözün gözbebeği de, balarısı gibi, bütün kâinat safhalarında menkuş gül ve çiçek gibi delillerinden, burhanlarından alacağı ibret, fikret, ünsiyet gibi üsare ve şiralarından vicdanda o tatlı, iman balları yapar.

Eğer o göz küfür zulmetiyle kör olursa, dünya, genişliğiyle beraber bir hapishane şekline girer. Bütün hakaik-i kevnîye, nazarından gizlenir. Kâinat ondan tevahhuş eder. Kalbi ahzan ve ekdar ile dolar.

Esir kampında verilen dersler, idam mangası önünde kılınan son namaz...

Bir kahramanın esaret yılları

Bediüzzaman ile fedailerinin kurtardığı topraklar, Rusların hücumuna karşı Bitlis'in birkaç gün daha dayanmasını sağlamış, bu arada şehir ahalisi hicret etme imkânı bulmuştu. Daha sonra askerler ve gönüllüler de çekildi; Bediüzzaman ile bazı talebeleri ise Bitlis'te kalarak Ruslarla çarpışmaya devam ettiler. Bu çarpışmalarda, Bediüzzaman'ın yeğeni ve talebesi Ubeyd de dahil olmak üzere talebelerinin çoğu şehid düştü.

Sonunda Rus askerleri tarafından dar bir çembere sıkıştırılan Bediüzzaman ile talebeleri, çarpışa çarpışa çemberi yarmayı başardılar. Ancak bir duvar üzerinde atlarken Bediüzzaman'ın ayağı taşa çarparak kırılınca dereye düştü daha ileri gidemediler ve sonunda Ruslara esir düştüler.

Bediüzzaman ve talebeleri, bir müddet Bitlis'te kaldılar. Daha sonra Ruslar Bediüzzaman'ı talebelerinden ayırarak önce Van'a, bilâhare uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra, Rusya'nın kuzeyinde ıssız bir kasaba olan Kologrif'e götürüldü. Burada altı ay kadar kalan Bediüzzaman daha sonra ömrünün yaklaşık iki yılını geçireceği Kostroma içlerine nakledildi.

Bulunduğu her yer, Bediüzzaman için bir mescid ve medrese idi. Nerede olursa olsun daima Allah ile beraber olduğunu bü-

Bediüzzaman'ın Kostroma esaretinde Volga Nehri kenarında ders verip namaz kıldırıldığı Tatar camii. Bediüzzaman Camii olarak aynı yerde yeniden inşa edildi.

tün varlığıyla bilen ve yaşayan bir kul olarak, o, en tahammül edilmez şartlar altında dahi kulluk görevlerini en yüksek bir hassasiyetle ve huşû içinde yerine getirir; eline geçen her fırsatı da Rabbinin kendisine nasip ettiği ilimden insanları faydalandırmak için değerlendirirdi. Kologrif'te bir arada tutuldukları sinema salonunun bir bölümünü mescid yapmış; Kostroma'daki esir kampında da bir odanın mescid olarak tahsis edilmesini sağlamıştı. Komutan olduğu için kendisine bağlanan maaşı diğer esirlere harcıyor, onlarla ders yapıyor, pek ağır esaret şartları altında dinî nasihatlerle onların morallerini yükseltmeye çalışıyordu. Daha sonra, civardaki Tatarlar kendisine kefil olarak Bediüzzaman'ı Volga nehri kenarındaki küçük bir camie aldırılar.

Bediüzzaman'ın Kostroma'daki esir kampında bulunduğu sırada yaşadığı bir kahramanlık olayı, yıllar sonra, bir derginin o hadiseye şahit olmuş bir subayın hatıralarını yayınlaması üzerine ortaya çıktı. Bilâhare daha başka görgü şahitlerinin de ayrı ayrı naklettiklerine göre, Rusların Kafkas Cephesi Başkomutanı Nikola Nikolaviç birgün esir kampını ziyarete geldiğinde Bediüzzaman onun önünde ayağa kalkmamış, bunu

Bitlis'te
Bediüzzaman'ın esir
düştüğü yer.

bir hakaret olarak değerlendirilen Nikolaviç'in talebi üzerine divan-ı harp Bediüzzaman'ı yargılayarak idama mahkûm etmişti. Ancak kararın infaz edileceği sırada Bediüzzaman'ın son vazifesini yerine getirmek

için kısa bir süre müsaade isteyerek büyük bir sükûnet ve huzur içinde abdestini alıp iki rekât namaz kıldığını gören komutan, idam sebebi olan davranışın hakaret amacıyla değil, gerçekten Bediüzzaman'ın dindarlığından geldiği kanaatine varmış ve yetkisini kullanarak idam kararını iptal ettirmişti.

Nihayet, iki buçuk yıl kadar süren bir esaret hayatından sonra, Bediüzzaman, bir yolunu bularak kamptan firar etti ve uzun, tehlikeli ve zorlu bir yolculuktan sonra Petersburg, Varşova ve Sofya üzerinden İstanbul'a dönmeye muvaffak oldu.

“Otuz saat, çamur içinde, istirahat-i kalple...”

Bir defa, bir dakikada üç gülle öldürecek yere mukabil bana isabet ettiği halde tesir etmediler. Bitlis'in sukutunda, bir miktar talebelerimle Rus askerlerinin bir taburu içine düştük. Bizi sardılar, her tarafta el ele ateş edildi. Dört tane si müstesna, bütün arkadaşlarım şehid olduktan sonra, taburun dört sıralarını yarıdık; yine onların içinde bir yere girdik. Onlar üstümüzde, etrafımızda sesimizi, öksürüğümüzü işittikleri halde bizi görmüyordular. Otuz saat, o halde çamur içinde, ben yaralı iken hıfz-ı İlahî ile istirahat-ı kalb içinde muhafaza edildim.

Sikke-i Tasdik-i Gaybî

Ali Aras (Ali Çavuş)
(1891-1965)

Bediüzzaman'ın talebesi ve silâh arkadaşı. Van'ın Çorovanis köyünde dünyaya geldi. Sekiz kardeşinden Sultan Hanım, salih bir kadın idi; Bediüzzaman sadece onun ekmeğini yer ve ona dua ederdi.

Birinci Dünya Savaşına Bediüzzaman'ın gönüllü alayında katıldı ve onunla beraber Bitlis müdafaasında çarpıştı ve onunla beraber esir düştü. Dört sene esarete kaldıktan sonra köyüne dönerek çiftçilikle meşgul oldu. Bir ara Van'da esnafılık da yaptı. Çorovanis köyündeki çiftlik evinde, uzun yıllar boyunca, yolu Van'a düşen Risale-i Nur talebelerini misafir etti.

Risale-i Nur talebeliği sebebiyle iki defa mahkemelik oldu; bir defasında da hapis yattı. 1965 yılının 12 Aralık gecesinde hastalığı ağırlaşınca, oğlu Feyzi'ye "Ne korkuyorsun?" demişti Bediüzzaman'ın duvardaki resmini göstererek. "Bana söz verdi, nerede olursa olsun gelecek." Bu sözleri söyledikten az sonra ruhunu teslim etti.

"Kader bizi esir etti"

Ali Çavuş anlatıyor:

Rus askerleri bizi dar bir çembere almışlardı. Biz dört arkadaş Üstadın arkasından koşuyorduk. Sıra ile bizler tüfeklere mermi şarjörünü takıp Üstada veriyor, boş tüfekleri alıyorduk. Üstad silâhı o kadar çevik kullanıyordu ki, sanki otomatiktir. Durmadan Rusların üzerine ateş yağırdı. Bir defasında yine dolu tüfeği kendisine verdiğimizde meğer unutarak emniyette bırakmışız. Silâh ateş almayınca Üstad o kadar hiddet etti ki, tüfeği bir kayaya çarptı, parçaladı. Biz hemen ikinci bir dolu tüfeği kendisine uzattık.

Tam bu sıralarda Rus askerlerinin içine vurarak onların çemberlerini yarıdık, şehrin Kızılmescit yakasına geçmek istedik. Önümüze kemer gibi bir duvar geldi. Üstad o duvardan aşağıya atladı. Meğer karın altında büyük bir taş varmış; Üstadın bir ayağı o kaya parçasına değmiş. Bizler de atladık, baktık, Üstad olduğu yere oturdu ve "Arkadaşlar, kader bizi esir etti" dedi.

Biz hemen toplandık. Üstadı üstü kapalı bir su arkının içine götürdük. Üstad bize "Siz gidin, kendinizi kurtarmaya bakın. Sizler hakkımı helâl ediyorum" deyince hepimiz hüngür hüngür ağlamaya başladık ve "Seyda!" dedik, "seni bu halde bırakıp nereye gideriz? Bizde gayret, namus kalmadı mı? Ölürsek de, kalırsak da hizmetinizde olsun." Üstad biraz düşündükten sonra, "Öyleyse biriniz gidin, Ruslara haber verin, gelsinler bizi alsınlar" dedi.

“Üstadın hiddeti bizi kurşuna dizdirecek sandık”

Ali Çavuş anlatıyor:

Üstadın ayağını alçıya alıp sardılar. Üstad, sanki hiçbir şey olmamış gibi Ruslara hiç ehemmiyet vermiyordu. Sonra bizi hükûmet konağına götürdüler. Birgün bu-
raya generalin yaveri geldi, Bediüzzaman Molla Said'i sordu, generalin onu istediğini söyledi. Üstadı sedye ile tepe başın-
daki binaya götürdüler ve onu generalin odasında, bizi de sa-
londa bıraktılar.

General Rusça bazı sualler soruyordu. Seslerini duyuyorduk. Üstad Türkçe cevaplar veriyordu. Bazan öyle celâlli, öyle şid-
detli mukabelede bulunuyordu ki, bizler salonda korkumuz-
dan titriyorduk. Hattâ masaya indirdiği yumruklar, bazan bir
tabanca sesini veriyordu. Üstadın bu hiddetli mukabeleleri
her an bizi kurşuna dizmelerine sebep olur diye titriyorduk.
Bu isticvablar iki hafta kadar sürmüştü.

Ali Çavuş anlatıyor:

Biz Muş'a varmadan Ruslar
Muş'u istilâ etmişti. Muş'u tahliye
eden halkla yolda karşılaştık. Bü-
tün mühimmatın, bu arada on dört
parça topun geride kaldığını söy-
lediler. Üstad Bediüzzaman Haz-
retleri bu üç yüz kişilik kuvveti on
dört parça topa taksim edip, altı
kişilik bir müfrezeyi de cephane
kaçırmaya memur etti. Biz top ve
cephaneleri kaçırıp, Bitlis-Tatvan
yolu üzerinde mevzi almış bir
nizamiye alayına teslim ettik. Bu
arada Ruslar üç koldan taarruza
geçip bizi Bitlis boğazında mahsur
bıraktılar. Yedi gün Ruslara karşı
geceli gündüzlü müdafaa yapıldı.
Üstad Bediüzzaman'a üç mermi
isabet etti. Bunlardan biri hançeri-
nin kabzasına, diğeri sigara taba-
kasına, bir diğeri de sağ omzuna
isabet etti. O zaman bu hale şahit
olan nizamiye alayı kumandanı
Kel Ali, Üstad Bediüzzaman'a,
“Bediüzzaman! Size kurşun da
tesir etmiyor” deyince, Hazret-i
Bediüzzaman,
“Allah insanı muhafaza ederse, top
mermisi de insanı öldürmez” cev-
bını vermişti.

Dr. M. Asaf Dişçi

“Üstadın vakitleri hep dolu idi”

Dr. M. Asaf Dişçi anlatıyor:

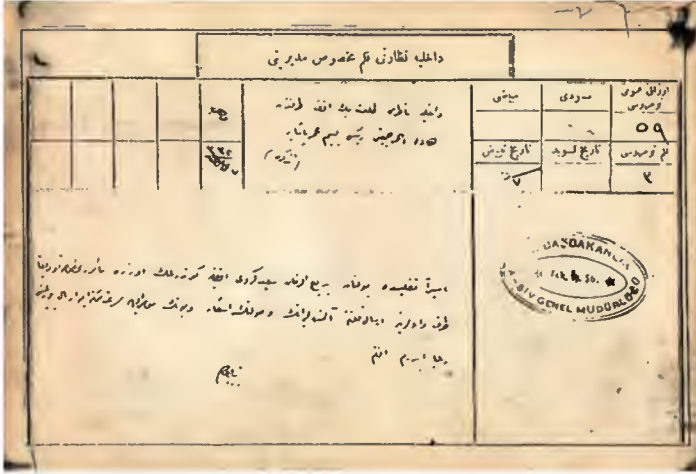
Üstadla birlikte altı ay kadar kalmıştık. Kamp-
ta bir odayı mescid yapmıştı. Kendisi alay
komutanı olduğu için maaş da alıyordu. Aldığı
maaşları hep hayır hizmetlerine sarf ediyordu.
Üstadın vakitleri hep dolu idi. Tefsir okur,
esirlere ders verirdi. Esir askerler ve subaylar
kendisine çok hürmet ederlerdi. Yanında kim-
se öyle rastgele konuşamazdı.

Dahiliye Nezaretinden Bediüzzaman’a giden yardım

Bediüzzaman, esaret yolculuğu sırasında Tiflis’te iken, Bitlis Valiliğinden Dahiliye Nazırı Talât Paşaya gönderilen bir yazıda, Bediüzzaman’ın vatan savunmasındaki hizmetlerinden bahsedilerek kendisine bir miktar para gönderilmesi talep edilir:

“Esîren Tiflis’tde bulunan memurîn, bu kere de maaşları-
nın irsalini yazıyorlar. Bitlis’te, sukut sırasında Muş’tan se-
kiz topu kurtarmak ve gönüllü cem’ etmek suretiyle hidematı
sebk edip memurlarla beraber Tiflis’te bulunan Bediüzzaman
Said-i Kürdî de muhtac-ı âtıfet olmakla, mümâileyhe de bir
miktar meblâğın irsalıyla tesrîri, menû-i re’y-i sâmilidir.”
(9 Ağustos 1332, Vali Vekili Memduh.)

Bu yazı üzerine, Talât Paşanın emriyle, Bediüzzaman’a 60 lira karşılığı olan 1254 Mark gönderilir.

Bediüzzaman'a altmış liranın gönderilmesine dair Dahiliye Nâzırı Talât Paşa tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Reisine yazılan 10 Ağustos 332 tarihli yazı:

Esîren Tiflis'te bulunan Bediüzzaman Said Kürdî Efendiye gönderilmek üzere memur-u mahsusla tevdiân taraf-ı vâlâlarına irsal kılınan altmış liranın vusulünün iş'ar ve bunun mümâileyhe sür'at-i mümkinine ile irsal buyurulmasını rica ederim efendim.

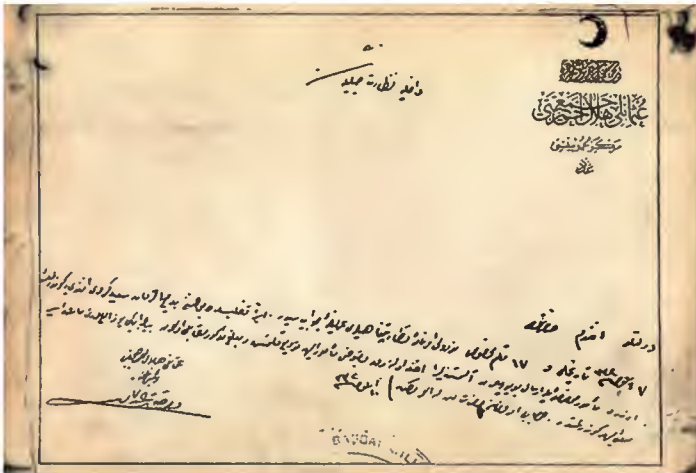
Altmış lira karşılığı 1254 Mark'ın Bediüzzaman'a gönderildiğine dair, Hilâl-i Ahmer Genel Merkezi tarafından Dahiliye Nezaretine yazılan 10 Eylül 332 tarihli yazı:

Devletlû efendim hazretleri, 7 Eylül 332 tarihi ve 17 kalem-i mahsus numaralı emirname-i nezaret-penâhîleri arz-i cevabiyesidir: Esîren Tiflis'te bulunan Bediüzzaman Said Kürdî Efendiye gönderilmek üzere memur-u mahsus ile irsal buyurulan altmış lira ahzolanarak makbuzu memurunileyhe tevdi kılınmış ve meblâğ-ı mezkûr mukabili olan bin iki yüz elli dört mark esir mümâileyhe gönderilmiştir. Ol babda emr ü ferman Hazret-i men lehu'l-emrindir. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Reisi

“Bu adam Nikola’ya meydan okumuş!”

Yığılcalı Mustafa Yalçın anlatıyor:

Molla Said Efendi, yasak olmasına rağmen, geceleri başka kamplara gidip kitap okuyordu. Gündüzleri namazları bize kendisi kıldırıyor-du. Önce müdahale edip kıldırma-dılar. Sonra Üstad onlara birşeyler söyledi, biraz serbest bıraktılar. O, Rus nöbetçilerine bile dini anlatıyordu. Dinleyen nöbetçilere, zabitleri baskı yapıyorlardı. Üstadın Sibirya gecelerinde uyudu-ğunu bilmiyorum. Hep okuyordu. Birşeyler not ediyordu. Ve bize, “Gelecek zamanda buraları da Müslüman olur. Ama şimdi anla-mıyorlar” diyordu. Orada bir koca gâvur vardı, Nikola diyorlardı. Ben onu Petersburg’da görmüştüm, zalim biriydi. Molla Said ona ihtiram etmemiş, onu çok kızdırmış. Hattâ Üstadı astıracak-mış. Sonra Üstadı dindarlığından astırmamış. Rus zabitleri bunun için Üstada ayrı bir gözle bakarlar-dı. “Bu adam Nikola’ya meydan okumuş” diyorlardı.

Bediüzzaman'ın akıllara hayret veren bir seciyesi

Ehl-i Sünnet mecmuasının 15 Teşrin-i Evvel 948 tarihli nüshasında neşredilmiştir. Ehl-i Sünnet gazetesi sahibi avukat bir zâtın makalesidir.

Ubeyd (.....1916)

Bediüzzaman'ın ablası Dürriye Hanımın oğlu. Küçük yaşta Bediüzzaman'a talebe oldu. Onunla birlikte Birinci Cihan Harbine katıldı. Bitlis'in sukutunda Rus ve Ermeni kuvvetlerine karşı çarpışırken şehid oldu. Bu sırada 17 yaşında idi.

Bediüzzaman, onunla ilgili olarak gördüğü bir rüyayı, şehidlerin kendilerini hayatta bildiklerine dair bir örnek olarak zikreder:

“Ubeyd isminde bir yeğenim ve talebem vardı. Benim yanımda ve benim yerime şehid olduktan sonra, üç aylık mesafede esarete bulunduğum zaman, mahall-i defnini bilmediğim halde, bence bir rüya-yı sadıkada, tahte'l-arz bir menzil suretindeki kabrine girmişim. Onu şühedâ tabaka-i hayatında gördüm. O beni ölmüş biliyormuş; benim için çok ağladığını söyledi. Kendisini hayatta biliyor. Fakat Rus'un istilâsından çekindiği için, yeraltında kendine güzel bir menzil yapmış.”

Ben Birinci Cihan Harbinde Bitlis mevkiinde yaralı olarak esir olurken, Bediüzzaman da o gün esir düşmüştü. O Sibiryâ'ya gönderilmiş, en büyük esirler kampında idi. Ben Bakü'nün Nangün adasında idim. Günün birinde esirleri teftişe gelen ve kampı gezerken Bediüzzaman'ın önünden geçen Nikola Nikolaviç'e o hiç ehemmiyet vermiyor ve yerinden kımıldanmıyor. Başkumandanın nazar-ı dikkatini çekiyor. Tekrar bir bahane ile önünden geçiyor. Yine kımıldanmıyor. Üçüncü defasında önünde duruyor, tercüman vasıtasıyla aralarında şöyle bir muhavere geçiyor:

“Beni tanımadılar mı?”

“Evet, tanıdım. Nikola Nikolaviç, Çarın dayısıdır, Kafkas Cephesi Başkumandanıdır.”

“O halde ne için hakaret ettiler?”

“Hayır, affetsinler, ben kendilerine hakaret etmiş değilim. Ben mukaddesatımın emrettiğini yaptım.”

“Mukaddesat ne emrediyormuş?”

“Ben Müslüman âlimiyim. Kalbimde iman vardır. Kendisinde iman olan bir şahıs, imanı olmayan şahıstan efaldır. Ben ona kıyam etseydim, mukaddesatıma hürmetsizlik yapmış olurum. Onun için ben kıyam etmedim.”

“Şu halde, bana imansız demekle benim şahsımı, hem ordumu, hem de milletimi ve çarı tahkir etmiş oluyor. Derhal divan-ı harp kurulup isticvab edilsin.”

Bu emir üzerine divan-ı harp kuruluyor. Karargâhdaki Türk, Alman ve Avusturya zâbitleri, ayrı ayrı Bediüzzaman'a rica ederek Başkumandana

tarziye vermesi için ısrar ediyorlar. Verdiği cevap bu oluyor:

“Ben âhiret diyarına göçmek ve huzur-u Resulullah'a varmak istiyorum. Bana bir pasaport lâzımdır. Ben imanıma muhalif hareket edemem.”

Buna karşı kimse sesini çıkarmıyor, neticeyi bekliyor. İsticvab bitiyor. Rus Çarını ve Rus ordusunu tahkir maddesinden idam kararını veriyorlar. Kararı infaz için gelen bir mangaya askerin başındaki subaya kemâl-i şetâretle, “Müsaade ediniz, on beş dakika vazifemi îfa edeyim” diye abdest alıp iki rekat namaz kılarken, Nikola Nikolaviç geliyor, kendisine hitaben:

Abdurrahim Zapsu

Nikola Nikolaviç
Kafkas Cephesi
Başkumandanı

“Beni affediniz. Sizin beni tahkir için bu hareketi yaptığınızı zannediyordum. Hakkınızda kanunî muamele yaptım. Fakat şimdi anlıyorum ki, siz bu hareketinizi imanınızdan alıyorsunuz ve mukaddesatın emirlerini îfa ediyorsunuz. Hükmünüz iptal edilmiş; dinî salâhatinizden (salihliğinizden) dolayı şâyân-ı takdirsiniz. Sizi rahatsız ettim, tekrar tekrar rica ediyorum, beni affediniz.”

Bütün Müslümanlar için şâyân-ı misal olan bu salâbet-i diniye ve yüksek seciyeyi, arkadaşlarından bir yüzbaşı, müşahedesine müsteniden anlatıyordu. Bunu duydukça, ihtiyarsız olarak gözlerim yaşla doldu.

Abdurrahim Zapsu

Yasin Saatçioğlu (Molla Yasin)
(1876-1965)

Bediüzzaman'ın Horhor Medresesindeki talebelerinden. Onunla birlikte Birinci Dünya Harbinde savaştı. Van'da hem hocalık yapıyor, hem saatçilikle meşgul oluyordu. Evi Çorovanis yakınlarında, Van'a sekiz kilometre mesafedeki Sıhke köyünde idi. Sık sık Ereğ dağındaki çilehaneye gelerek Bediüzzaman'ı ziyaret ederdi. Yüzlerce talebe yetiştirdi. Bediüzzaman Van'dan sürgün edildikten sonra bir daha onunla görüşemediğini yaşlı gözlerle anlatırken “İnşallah âhirette Resulullahın sancağı altında görüşürüz” derdi.

Yirmi Altıncı Lem’adan

Çocukları ihtiyarlatan günler

Harb-i Umumîde, esaretle, Rusya'nın şark-ı şimalîsinde, çok uzak olan Kosturma vilâyetinde bulunuyordum. Orada Tatarların küçük bir camii, meşhur Volga nehrinin kenarında bulunuyordu. Oradaki arkadaşlarım olan esir zabıtlar içinde sıkılıyordum. Yalnızlık istedim. Dışarıda izinsiz gezemiyordum. Tatar mahallesi, kefaletle beni o Volga nehrinin kenarındaki küçük camie aldılar.

Ben yalnız olarak camide yatıyordum. Bahar da yakın. O şimal kıt'asının pek çok uzun gecelerinde çok uyanık kalıyordum. O karanlık gecelerde ve karanlıklı gurbette, Volga nehrinin hazîn şırıltıları ve yağmurun rikkatli şıpıltıları ve rüzgârın fırtakli esmesi, beni derin gaflet uykusundan muvakkaten uyardırdı. Gerçi daha kendimi ihtiyar bilmiyordum; fakat Harb-i Umumîyi gören ihtiyardır. Güya [“çocukları ihtiyarlatan gün”] sırrına mazhar olarak, öyle günlerdir ki, çocukları ihtiyarlandırdığı cihetle, kırk yaşında iken, kendimi seksen yaşında bir vaziyette buldum. O karanlıklı, uzun gece ve hazîn gurbet ve hazîn vaziyet içinde hayattan ve vatandan bir meyusiyet geldi. Aczime, yalnızlığıma baktım, ümidim kesildi.

O hâlette iken, Kur'ân-ı Hakîmden imdat geldi. Dilim “Hasbünallahü ve ni'me'l-vekîl” dedi. Kalbim de ağlayarak dedi:

Garibim, kimsesizim, zayıfım, güçsüzüm, imdât derim / Affını, yardımını dilerim dergâhından, ey Allah'ım!

Ruhum dahi vatanımdaki eski dostları düşünüp o gurbette ve-

fatımı tahayyül ederek, Niyazi-i Mısrî gibi dedim:

Dünya gamından geçip, yokluğa kanat açıp, / Şevk ile her dem uçup, çağırırım dost, dost!

diye dostları arıyordu.

Her neyse... O hüznü, rikkatli, firkatli, uzun gurbet gecesinde, dergâh-ı İlâhîde zaaf ve aczim o kadar büyük bir şefaathî ve vesile oldu ki, şimdi de hayretteyim. Çünkü birkaç gün sonra, gayet hilâf-ı me'mul bir surette, yayan gidilse bir senelik mesafede, tek başımla, Rusça bilmediğim halde firar ettim. Zaaf ve aczime binaen gelen inâyet-i İlâhiye ile harika bir surette kurtuldum. Tâ Varşova ve Avusturya'ya uğrayarak İstanbul'a kadar geldim ki, bu surette kolaylıkla kurtulmak pek harika olmuştu. Rusça bilen en cesur ve en kurnaz adamların muvaffak olamadıkları çok teshîlât ve çok kolaylıkla, o uzun firârî seyahati bitirdim.

Bediüzzaman Said Nursî

Volga Nehri, Rusya

Molla Abdülmecid Pehlivanoglu
(.....-1962)

Van'da "Hacı Mecit Hoca" olarak şöhret bulmuştur. Eskişehir hapsinde bulunan Vanlı üç Nur talebesinden biri. Takvâ sahibi ve gayretli bir zat idi. Dünya işlerine bulaşmak ve harama girmemek için kırk seneden fazla çarşığı terk etti; evinin yanına bir cami yaptırarak sadece camie gidip geldi ve halka namaz kıldırıp vaaz ve nasihatlerde bulundu. Vefat ettiğinde, cenazesini gökyüzünde binlerce beyaz kuşun defin yapılincaya kadar takip etmesi, halk arasında meşhur olmuştur.

“Türk kardeşlerim üç şeye riayet etsinler”

Esaretten kurtuluş

Bediüzzaman'ın yakın talebelerinden Molla Hamid, Üstadın esir kampından kaçışını kendisine şöyle hikâye ettiğini anlatıyor:

Rusya'da iken bazı kimsesiz yerlerde dolaşırdım. “Ben Rusların arasında ölsem, beni bir Müslüman bulur mu? Nasıl kaldırır bu gâvurlar? Ya Rabbi! Sen bilirsın, bana bir kapı aç!” diye düşünme düşünme kaldığım yere geliyordum. Arap kıyafetli, üç dört tane merkep önünde birisi yanımdan geçerken bana “Esselâmü aleyküm” dedi. Ben de selâmını aldım. “Seni buradan çıkarsam Türkiye'ye gider misin?” diye sordu. Dedim; “Giderim, fakat nasıl buradan çıkacağız?” Dört kapısı bulunan etrafı kapalı, Diyarbakır kalesi gibi bir yerde bulu-

nurduk. “Kapılarda bizim resimlerimiz var. Nöbetçiler bizi tanırlar. Kapıdan nasıl geçerim?” dedim.

O şahıs bana “Sen benim elbisemi giy, merkepleri sür. Sen ileriden git, ben sana yetişirim” dedi. Kendi kendime “Bu adam boş adama benzemiyor” dedim. Onun elbiselerini giydim, merkeplerini sürüp gittim. Kapıdan geçtim ve nöbetçi bir şey demedi. Kapıdan çıkınca ekmek hatırıma geldi. “Ben ne yapacağım?” diye düşündüm. Baktım torbada aynı benim ekmeğim gibi dört beş ekmek var. O şahısla yirmi dört saat beraber gittik. Benim ayaklarım şişmişti. O da “Hududa yaklaştık, ben daha seninle gelemem” dedi. “İlerde Çerkezler, Kafkaslar vardır. Onlar Türkçe bilirler. Seni huduttan geçirirler.”

Ben düşündüm, doğru yoldan gidersem Ermeniler, Ruslar, onların dillerini bilmediğimden beni geri çevirirler. Ayrı ince bir yol daha vardı. “Onu takip edeyim” dedim. O ince yoldan gittim, gittim. Akşam oldu. Yol bir dağa çıktı. Orada yol falan yoktu, şaşırdım. Baktım, orada dağda bir inek var. Onu sürsem bir şenliğe rastgelir dedim. İneği sürdüm, sürdüm, bir mağaranın önünde durdu. “Bre hayvan burada sen niye durursun?” diye düşünürken baktım, mağaradan bir pir-i fani çıktı. Beni ismen, cismen biliyordu. Bana “Ehlen ve sehlen” dedi. “Sen yorulmuşsun” deyip beni içeriye aldı. “Benim ekmeğim filân yok. Bu ineği yaz, kış sağar ve sütünü içerim” dedi. Bana süt sağıp getirdi. Böyle lezzetli bir süt içmemiştim. O gece orada kaldım. Bana dedi ki:

“Sen Türkiye’ye gidesin, Türk kardeşlerime çok selâm edesin. Başlarında çok felâketler, musibetler var. Üç şeye riayet etsinler: Biri; Kur’ân dersine devam etsinler. Biri; ezan-ı Muhammedîyi daima yüksek sesle okusunlar. Biri de, cemaatten ayrılmasınlar.”

Böylece Türk hududuna geldim.

Maruf Gülaçar (Molla Maruf-u Tâgî) (1876-1951)

Hizan ilçesine bağlı Tâgî İslâm köyünde dünyaya geldi. Çeşitli medreselerde ders aldıktan sonra Horhor Medresesinde Bediüzzaman’a talebe oldu. Bediüzzaman esir düştikten sonra muhtelif medreselerde müderrislik yaptı. Van’a döndüğünde, yine Bediüzzaman’ın yanına sık sık giderek ondan ders almaya devam etti. Molla Hamid, onunla ilgili bir hatırasını şöyle anlatır: “Ben Erek dağında Üstadın hizmetindeyken, birgün baktım, dereden üç zat bize doğru geliyor. Üstad çilehanedeydi. Dedim: ‘Seyda, üç kişi geliyor. Biri biraz şişmanca, başı da büyük bir zat.’ Üstad bana dönerek, ‘Kardeşim, o zatlardan başı ve karnı büyük olan Molla Maruf’tur. Onun karnı ilim, kafası akıl doludur’ dedi.”

Risale-i Nur mektebinin çekirdeği

Horhor Medresesi

Bütün hayatı boyunca peşinde koştuğu Medresetü'z-Zehrâ ideali Bediüzzaman'ın benliğini öylesine kuşatmıştı ki, her yeri ve her şeyi bir medrese olarak görür hale gelmişti. Onun için esir kampı bir medrese, savaş meydanı bir medrese, hayat-ı içtimaiye bir medrese, hapishane bir medrese-i Yusufiye, istikbal bir medrese-i efkâr, tren bir medrese-i seyyare idi. Ondaki muazzam ilim ve irfan birikimi, gür bir ır-mak halinde gece gündüz çağlıyor; onun akışı karşısında dünyanın en büyük felâketleri bile bir engel teşkil etmiyordu. İlme susamış gönüller yeryüzünü dolduracak olsa, hepsi-nin susuzluğunu gidermeye yetecek bir derya idi Bediüzzaman.

Van Gölündeki Akdamar Adasına yolunun düştüğü birgün, "Şu gördüğünüz adada on sene kalıp yüz talebe yetiştirmek istiyorum" demişti. Hayali, yetiştirdiği bu yüz talebe ile bütün dünyayı Kur'ân nurlarına gark etmek idi.

Bediüzzaman, bir yandan Medresetü'z-Zehrâ idealinin peşinde koşarken, bir yandan da, Van'da bulunduğu yıllarda kendi imkânlarıyla vücuda getirdiği Horhor Medresesinde, hayalindeki eğitim sisteminin bir tatbikatını yapmaya başlamıştı bile. Van Kalesi üzerinde bulunan bu medresenin salonuna boydan boya uzanan bir masa yerleştirilmişti. Masanın üzerindeki yeşil örtüde "Beşikten mezara kadar ilim talep ediniz" meâlindeki hadis-i şerif yazılıydı. Talebeler bu masanın etrafına dizilir, Bediüzzaman da ayakta dolaşarak dersini anlatırdı.

Bediüzzaman Molla Said, burada talebelerine sadece ilim öğretmekle kalmaz, onların birer takvâ ve fazilet âbidesi olarak yetiştirmelerine çok önem verirdi. Spor dersleri de

Akdamar Adası

Van Kalesi

eğitimin bir parçasıydı. Ermenî çetelerinin bir tehdit unsuru haline gelmesinden sonra silâhlı eğitim de medresenin faaliyetleri arasına girmiş ve Horhor Medresesinin talebeleri, kumandanları Bediüzzaman ile birlikte Ruslara ve Ermenîlere karşı kahramanlık destanları yazacak bir formasyona kavuşmuşlardı.

Ali Rıza Sağman
(1890-1965)

İlim, irfan, edebiyat ve musiki erbabı, çok yönlü bir zat. Ünye’de dünyaya geldi. Süleymaniye Medresesinin Kelâm, Tasavvuf ve Felsefe bölümü ile İstanbul Hukuk Fakültesini bitirdi. Çeşitli gazete ve dergilerde dinî, ilmî, edebî, ve musikiye dair yazıları yayınlandı. Basılmış ve basılmamış birçok eserin sahibi. Birinci Dünya Harbinden önce İstanbul’da Bediüzzaman’ı ziyaret ederek elini öptü. Bediüzzaman’ın Beyazıt Camiinde dinlemeye gittiği hafızlar arasında idi. Bir eserinde, Bediüzzaman’ın kendisini “Var ol hafızım, çok yaşayın hafızlar! Siz bugün irşad vazifesini vaizlerden daha geniş bir şekilde yerine getiriyorsunuz” sözleriyle ve her gün ayrı ayrı iltifatlarla tebrik ettiğini anlatır.

Horhor Med-
resesi kalın-
tıları

Bediüzzaman, talebelerinin bütün ihtiyaçlarını bizzat temin eder ve onları başkalarına muhtaç etmezdi. Halktan zekât ve yardım toplayarak geçimini sağlamak şeklinde eskiden beri devam eden âdeti, ilmin izzetine aykırı görerek kaldırmıştı. Bununla beraber, kimseye el açmamanın ve ilmin izzetini muhafaza etmenin en önemli şartı da iktisat ve kanaat idi ki, Bediüzzaman’ın talebeleri bu açıdan da sıkı bir eğitimin geçirmiş kimselerdi.

İslâmî ilimlerde yüzyılların müktesebatı, Bediüzzaman’ın gözü önünde bir kitabın sayfaları gibiydi. Anlattıkları bütün o muazzam eserlerin kokusunu taşır, fakat onlardan hiçbirine de benzemezdi. Nihayet, dünyanın bütün ızdırıp ve felâketleriyle yoğrulan, ancak çilelerinin en çekilmez ânında bile kendi acısını dinlemeyip insanlığın dertlerine derman düşünen bir asil ruhun dualarına Cenab-ı Hakkın cevabı, Horhor Medresesini bir filiz yapmak ve başkalarına benzemeyen bu eğitim tarzı üzerine, geleceğin dünyasını aydınlatacak bir Risale-i Nur mektebi ihvan etmek şeklinde tecellî edecekti.

Şimdi anlaşılıyor ki, Volga nehrinin kenarındaki camide geçirdiği o karanlıklı ve uzun gurbet gecelerinde, nehrin hazîn şırıltıları ve yağmurun rikkatli şırıltıları arasında, Bediüzzaman hep bu aydınlık istikbalin hayalini kuruyor, hesaplarını yapıyormuş!

“Kasabanın harabe duvarları benimle beraber Horhor için gözyaşı döküyor”

Medreseye ağıt

Harb-i Umumîde Rus’un esaretinden kurtulduktan sonra, İstanbul’da, iki üç sene Dârü’l-Hikmet’te, hizmet-i diniye beni orada durdurdu. Sonra, Kur’ân-ı Hakîmin irşadiyle ve Gavs-ı Âzâmın himmetiyle ve ihtiyarlığın intibahıyla, İstanbul’daki hayat-ı medeniyeden usanç ve şâşaalı hayat-ı içtimaiyeden bir nefret geldi. Dâüssıla tabir edilen iştiyak-ı vatan hissi beni vatanıma sevk etti. Madem öleceğim, vatanımda öleyim diye Van’a gittim.

Herşeyden evvel, Van’da Horhor denilen medresemin ziyaretine gittim. Baktım ki, sair Van haneleri gibi onu da Rus istilâsında Ermenîler yakmışlardı. Van’ın meşhur kalesi ki, dağ gibi yekpare taştan ibarettir, benim medresem onun tam altında ve ona tam bitişiktir. Benim terk ettiğim yedi sekiz sene evvel, o medresemdeki hakikaten dost, kardeş, enîs talebelerimin hayalleri gözümün önüne geldi. O fedakâr arkadaşlarımın bir kısmı hakikî şehid, diğer bir kısmı da o musibet yüzünden mânevî şehid olarak vefat etmişlerdi.

Ben ağlamaktan kendimi tutamadım. Ve kalenin, tâ medresenin üstündeki, iki minare yüksekliğinde, medreseye nâzır tepesine çıktım, oturdum. Yedi sekiz sene evvelki zamana hayalen gittim. Benim hayalim kuvvetli olduğu için, beni o zamanda hayli gezdirdi. Etrafta kimse yoktu ki, beni o hayalden çevirsin ve o zamandan çeksin. Çünkü yalnızdım. Yedi sekiz sene zarfında, gözümü açtıkça, bir asır zaman geçmiş kadar bir tahavvülât görüyordum.

Rus ve Ermeni istilasından sonra
Van’ın yıkılmış hali

Horhor Medresesi kalıntıları

Müküslü Hamza
(1892-1960)

Van'ın Gevaş kazasına bağlı Müküs nahiyesinde doğdu. Önce Müküs'teki Mir Hasan Veli Medresesinde, sonra da Van'daki Horhor Medresesinde Bediüzzaman'dan ders aldı. Daha sonra İstanbul'da Darülfünun'un Arap-Fars bölümünü bitirdi. Ayrıca Medresetü'l-Vâizin mektebinden de mezun oldu. Prof. Ali Nihat Tarlan'ın eniştesi. Bediüzzaman'ın biyografisini ilk olarak kaleme alan kişi. Suriye'de vefat etti.

Müküslü Hamza, bir ara ırkçı fikirlerin tesirinde kalmıştı. Bediüzzaman ondaki bu değişimi ve daha sonra çalışarak onu tekrar eski müsbet düşüncesine çevirdiğini şöyle anlatır: "Eskiden, Türk olmayan bir talebem vardı. Eski medresemde, hamiyetli ve gayet zeki o talebem, ulûm-u diniyeden aldığı hamiyet dersi ile her vakit derdi: 'Sâlih bir Türk, elbette fâsık kardeşimden ve babamdan bana daha ziyade kardestir ve akrabadır.' Sonra aynı talebe, talihsizliğinden, sırf maddî fûnun-u cedide okumuş. Sonra ben, dört sene sonra esaretten gelince onunla konuştum. Hamiyet-i milliye bahsi oldu. O dedi ki: 'Ben şimdi, Râfîzî bir Kürd'ü, sâlih bir Türk hocasına tercih ederim.' Ben de 'Eyvah!' dedim, 'ne kadar bozulmuşsun?' Bir hafta çalıştım, onu kurtardım; eski hakikatli hamiyete çevirdim."

Baktım ki, benim medresem etrafındaki şehir içi, kale dibi mevkii, bütün baştan aşağıya kadar yandırılmış, tahrip edilmiş. Evvelki gördüğümünden şimdiki gördüğüme, güya iki yüz sene sonra dünyaya gelip öyle hazîn nazarla baktım. O hanelerdeki adamların çoğuyla dost ve ahbab idim. Kısım-ı âzamı, Allah rahmet etsin, muhaceret ile vefat etmişler, gurbette perişan

olmuşlardı. Hem Ermenî mahallesinden başka, Van'ın bütün Müslümanlarının haneleri tahrip edilmiş gördüm. Benim kalbim en derinden sızladı. O kadar rikkatime dokundu ki, binler gözüm olsaydı beraber ağlayacaktı. Ben gurbetten vatanıma döndüm, gurbetten kurtuldum zannediyordum. Vâ esefâ, gurbetin en dehşetlisini vatanımda gördüm. On İkinci Ricada bahsi geçen Abdurrahman gibi ruhumla pek âlâkadar yüzer talebelerimi, dostlarımı kabirde ve o ahbabların yerlerini harabezar gördüm.

Evet, o vaziyetim o vakit beni nasıl ağlattırmış; on senedir hayalim o vaziyete uğradıkça yine ağlıyor. Evet, binler sene yaşamış o ihtiyar kalenin başındaki menzillerin harap olması ve onun altındaki şehrin sekiz sene zarfında sekiz yüz sene kadar ihtiyarlanması ve kale altındaki gayet hayattar ve mecma-i ahbab olan medresem vefatı, umum Osmanlı devletinde bütün medreselerin vefatını gösteren cenazesinin mânevî azametini işareten, koca Van Kalesinin yekpare taşı ona bir mezar taşı olmuş. Adeta o medresedeki, sekiz sene evvel benimle beraber bulunan merhum talebelerim, kabirlerinde benimle beraber ağlıyorlar. Belki o kasabanın harabe duvarları, dağılmış taşları benimle beraber ağlıyorlar. Ve onları ağlıyor gibi gördüm.

“Şimdi ekilen Nur tohumları zemininizde çiçek açacak”

Medresetü’z-Zehrâ’yı bina ediniz!

Ey yüzden tâ üç yüz seneden sonraki yüksek asrın arkasında gizlenmiş, sâkitâne benim sözümü dinleyen ve bir nazar-ı hafiy-yi gaybî ile beni temâşâ eden Said, Hamza, Ömer, Osman, Yusuf, Ahmed, v.s.! Size hitap ediyorum. Tarih denilen mazi derelerinden sizin yüksek istikbalinize uzanan tel-siz telgrafla sizinle konuşuyorum. Ne yapayım, acele ettim, kışta geldim. Siz inşaallah cennet-âsâ bir baharda gelirsiniz. Şimdi ekilen Nur tohumları zemininizde çiçek açacaklar.

Sizden şunu rica ederim ki, mazi kıt’asına geçmek için geldiğiniz vakit mezarıma uğrayınız. O çiçeklerin birkaç tanesini, mezartası denilen, kemiklerimi misafir eden toprağın kapıcısının başına takınız. Yani, İhtiyar Risalesinin On Üçüncü Ricasında beyan ettiği gibi, Medresetü’z-Zehrâ’nın mekteb-i iptidaîsi ve Van’ın yekpare taşı olan kalesinin altında bulunan Horhor medresemin vefat etmesi ve Anadolu’da bütün medreselerin kapatılmasıyla vefat etmelerine işaret ederek, umumunun bir mezar-ı ekberi hükmünde olmasına bir alâmet olarak, o azametli mezara azametli Van Kalesi mezartası olmuş. Ey üç yüz sene sonra gelenler! Şu kalenin başında bir medrese-i Nuriye çiçeğini yapınız. Cismen dirilmemiş, fakat ruhen bâki ve geniş bir heyette yaşayan Medresetü’z-Zehrâ’yı cismanî bir surette bina ediniz.

Emirdağ Lâhikası

Molla Ahmed-i Cano (.....)

Bediüzzaman'ın köylüsü ve akrabası. Ona hizmet etmek için köyünden kalkıp Van'a gelmişti. Bediüzzaman kendisini çağırdığında "Cano!" diye cevap vererek şevkle hizmetine koşardı. Bu yüzden Bediüzzaman onun adını "Ahmed-i Cano" koymuştu. Temiz kalpli, saf bir kimseydi. Çocuğunun çıplak olarak doğuşunu gelip telâşla Bediüzzaman'a anlatmıştı. Ruslara ve Ermenilere karşı Van'ın savunmasında büyük kahramanlıklar gösterdi. Ermeniler Zeve köyünü ateşe vererek köy halkını yaktıklarında, Molla Ahmed-i Cano da bu arada yanarak şehit düştü. Bediüzzaman Van'da bulunduğu yıllarda, dualarında Molla Ahmed-i Cano'nun adını da veliler arasında sayarken, Molla Hamid "Ben böyle bir evliya duymadım; kim bu zat?" diye sorunca, bu temiz kalpli şehidin hikâyesini anlatmıştı.

Molla Said'e talebe olmanın şartı

Geri dönmek yok!

Nureddin Burak, babası Zeyneddin'den naklen anlatıyor:

Birkaç arkadaş birleşip, Van'da Horhor medresesi müderrisi Molla Said-i Meşhur'u ziyarete gitmiştik. Horhor medresesine vardığımızda Hocaefendi yoktu. Bizi Molla Habib diye birisi karşıladı, içeri aldı. Biraz sonra Hocaefendinin geleceğini söyledi. Bu arada sağımıza soluza baktık. Duvarlarda asılı bir sürü mavzer tüfekleri, kamalar, fişekler gördük. Bu durum hayretimizi celb etti. Masaların üzerinde de kitaplar yayılmıştı.

Biraz bekledikten sonra "Hocaefendi geliyor" dediler. Kendimize çeki düzen verdik. Bir baktık, başında külâh, ayağında çizmeler, belinde kama, sert adımlarla yürüyen bir adam! Bildiğimiz, tanıdığımız bir hoca tipi beklerken, karşımıza bir kumandan, erkân-ı harp reisi bir bey çıktı. Genç olmasından dolayı da "Acaba duyduğumuz gibi derin bir ilmi var mı?" diye düşündük.

Bize "Hoşgeldiniz" dedikten sonra niçin geldiğimizi sordu. Kendisinden ders almak istediğimizi söyledik. Bunun üzerine, "Peki ama benim bazı şartlarım var. O şartları kabul ederseniz tamam" dedi ve ilâve etti:

"Benimle başlayan bir daha geri dönmeyecek! Hayatının sonuna kadar benimle beraber olacaktır! Bugün söz verip de yarın herhangi bir sebepten dolayı bırakıp gitmeye kalkarsanız, Van Valisi ahabımdır, sizi yakalattırır, getirtirim. İşte şartlarım bunlar. Bu gece misafirimsiniz, sabaha kadar düşünün, kararınızı verin!"

Biz düşündük taşındık, doğrusu bu ağır şartları yerine getiremeyeceğimize karar verdik. Özür dileyerek ayrıldık.

Mehmet Münevver Çetin
(Molla Münevver)
(1873-1971)

Nurs'a yakın Çirçak köyünde dünyaya geldi. Horhor Medresesinde Bediüzzaman'ın derslerinde bulundu, onunla beraber savaştı ve esir düştü. Esareti sırasında, Bediüzzaman'ın Rus komutan karşısında ayağa kalkmayarak idama mahkûm oluşu hadisesine şahit oldu.

Üç oğlunu da genç yaşta kaybetmişti. Onları kendi eliyle toprağa verirken “Yâ Rabbi, Sana sonsuz hamd ü senâlar olsun. Sen verdin, sen yanına aldın, makamlarını Cennet eyle” diye dua edecek kadar teslimiyet sahibi bir zât idi. Aynı zamanda nüktedanlığı ile de meşhurdu. İleri yaşlarında bir grup Nur talebesi ile birlikte nezarete alındığında, kendisini sorguya çeken polisler “Biz burada örgütlenmiştik; mermilerimiz, silâhlarımız, toplarımız vardı” demiş, sonra da “Silâhlarımız kaşıklar, mermilerimiz pirinç taneleri, toplarımız da karpuzlardı” diyerek onları şaşkınlığa uğratmıştı.

“Savaş başlayınca alay kumandanı oldu”

Molla Münevver anlatıyor:

On beş yaşındayken eski medrese usûlü ile tahsile başladım. Beş sene kadar okuduktan sonra Birinci Cihan Harbinden önce Van'a gelerek Horhor'da talebe okutan Bediüzzaman'ın medresesine dahil oldum. Savaş başlayınca, Bediüzzaman, hocalığı bırakarak gönüllü alay kumandanı oldu. Bizlerden isteyenler de onunla birlikte harbe iştirak ettik. Ben kendileriyle Gevaş ve Bitlis harplerinde bulundum.

“Kendinizi küçük görmeyin”

Molla Hamid anlatıyor:

Üstad birgün Erek dağındaki Zernabat suyu yanında beni çağırdı ve dedi ki:

“Ben bir zaman gençken Ayasofya’da vaaz veriyordum. Cami tıklım tıklım doluyordu. Kapıdan içeriye girmek mümkün değildi. İşte o cemaate verdiğim kıymeti aynen size de veriyorum. ‘Bize niçin bu kadar ehemmiyet veriyor, niçin nefes tüketiyor? Biz kimiz ki?’ diye kendinizi küçük görmeyin. Ben size o cemaat kadar ehemmiyet veriyorum. Nazarımda birsiniz.”

Molla Hamid Ekinci (1900-1984)

Molla Hamid’in hayatını değiştirecek haberi, ağabeyi Abdullah Ekinci verdi. “Hamid, Nurşin Camiine Bediüzzaman gelmiş,” dedi. “Oraya biraz odun götür.”

Molla Hamid, bir kucak odunla akşam namazı vaktinde Nurşin Camiine vardı. Orada Bediüzzaman’dan dinlediği ezan, onun arkasında kıldığı namaz ve onunla beraber yaptığı tesbihat, Molla Hamid’i sanki bir Cennet bahçesine götürmüştü. O günden sonra sık sık Bediüzzaman’ın yanına gitmeye başladı ve onun Nurşin Camiindeki derslerine katıldı. Erek Dağında bulunduğu sırada da yine Bediüzzaman ile beraber oldu.

Bediüzzaman Van’dan ayrıldıktan sonra uzun yıllar onu göremedi. Eskişehir ve Kastamonu’da iken onu defalarca görmeye gitti, bu uğurda falakaya da çekildi; fakat onun Bediüzzaman ile tekrar görüşmesi, ancak 26 senelik bir ayrılıktan sonra, Emirdağ’da mümkün olabildi.

Molla Hamid ve
Bayram Yüksel

Molla Hamid anlatıyor:

Arkasında kıldığım namazlardan çok zevk alırdım. Namaza duruşu insana bir mehabet ve haşyet verirdi. Hazin bir sada ile, ağır ağır tesbihat yapardı. “Namazın sonundaki tesbihat, namazın çekirdekleri hükmündedir” derdi.

Dağlarda bol miktarda yaban elmalarına rastlıyorduk. Fakat Üstad bunları koparıp yememize mani olurdu. “Bizim hissemiz bağlarda ve bahçelerdedir,” derdi. “Bu yabanî meyveler yabanî hayvanların rızkıdır. Onların kısmetine dokunmamalıyız.”

1918-1927

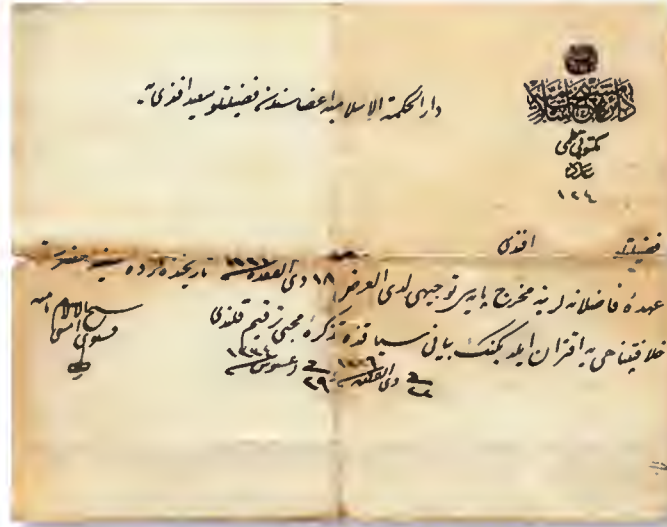
ikinci doğuş

*“Bütün bu insanlar divane mi olmuşlar?
Yoksa şimdi ben divane mi oluyorum ki bu
dünyaperest insanları divane görüyorum?”*

**Meşihat'ın resmî gazetesi
Ceride-i İlmiye'nin Zilhicce
1336 tarih ve 38 numaralı
nüshasında, Darü'l-Hikmeti'l-
İslâmiye'nin açılışı haber
veriliyor:**

Darü'l-Hikmeti'l-İslâmiye'nin
Resm-i Küşadı
Ceride-i İlmiye'nin 36'ncı nüshasın-
da münderiç kanun ile tesis olunan
Darü'l-Hikmeti'l-İslâmiye'nin 4
Zilkade 1336 ve 12 Ağustos 1334 ta-
rihine müsadif Pazartesi günü resm-i
küşadı icra edilmiştir.
Yevm-i mezkûrda bab-ı fetvanın
müştemil olduğu devairden Darü'l-
Hikme için tahsis kılınan eski
Kazaskerlik ve Meclis Tetkikat-ı
Şer'îye Dairesinde rüesa ve erkân-ı
Meşihat ile zevat-ı saire hazır bulu-
nuyorlar ve Darü'l-Hikme riyaset
vekâletine tayin buyurulan Fetva
Emini Muğlalı Ali Rıza Efendi Haz-
retleri ile dar-ı mezkûr âzâsından
Arapkirli Hüseyin Avni ve Berga-
malı Ahmet Cevdet ve Şevketî ve
Muhammed Hamdi ve Haydarîzade
İbrahim ve Bediüzzaman Said Efen-
diler makamlarında oturuyorlardı.

Bediüzzaman'a Mahreç payesi tevdi
edildiğine dair, Şeyhülislâm imzasıyla
Daire-i Meşihat-ı İslâmiyeden verilen
berat:

Darü'l-Hikmeti'l-İslâmiye âzâsından
faziletlû Said Efendiye,
Faziletlû Efendi,
Uhde-i fazılanelerine Mahreç payesi
tevcihi lede'l-arz 18 Zilkade 1336
tarihinde irade-i seniyye-i hazret-i
Hilâfetpenâhiye iktiran eylediğinin
beyanı siyakında tezkire-i muhibbi
terkim kılındı.

27 Zilkade 1336 / 24 Ağustos 1334
Şeyhülislâm Musa Kâzım

Üçüncü İstanbul ikameti

Ayağının tozuyla Darü'l-Hikmet'te

Bediüzzaman'ın esaret sonrası İstanbul'a dönüşü 1918 ortalarına
rastlar. Tanin gazetesi, 25 Haziran 1918 (16 Ramazan 1334) tarihli
nüshasında bu haberi "Muvasalat" başlığı altında şöyle duyuruyordu:

"Kürdistan ulemasından olup talebesiyle beraber Kafkas cephesinde mu-
harebeye iştirak eylemiş ve Ruslara esir düşmüş olan Bediüzzaman Said-i
Kürdî Efendi ahîren şehrimize muvasalat eylemiştir."

Bediüzzaman'ın İstanbul'daki ilk işi, savaş öncesinde telifine başlayıp cephe-
de devam ettiği İşârâtü'l-l'câz'ı bastırmak oldu. Harbiye Nazırı Enver Paşa,
"Benim de bir hizmetim olsun" diyerek, eserin kâğıt masraflarını üstlendi.

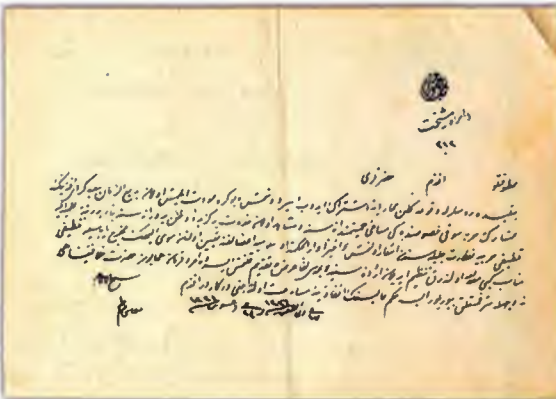

Dünyada herkesten ziyade mes'ut iken...

Esaretten geldikten sonra, İstanbul'da Çamlıca tepesinde bir köşkte, merhum biraderzadem Abdurrahman ile beraber oturuyorduk. Bu hayatım, hayat-ı dünyeviye cihetinde bizim gibilere en mes'ûdâne bir hayat sayılabilirdi. Çünkü esaretten kurtulmuştum; Darü'l-Hikmet'te, meslek-i ilmiyeme münasip, en âli bir tarzda neşr-i ilme muvaffakiyet vardı. Bana teveccüh eden haysiyet ve şeref, haddimden çok fazla idi. Mevkice İstanbul'un en güzel yeri olan Çamlıca'da oturuyordum. Hem herşeyim mükemmeldi. Merhum biraderzadem Abdurrahman gibi gayet zekî, fedakâr, hem bir talebe, hem hizmetkâr, hem kâtip, hem evlâd-ı mâneviyem beraberdi. Dünyada herkesten ziyade kendimi mes'ut bilirken, aynaya baktım, saçımda, sakalımda beyaz kılları gördüm. Birden, esarette, Kosturma'daki camideki intibah-ı ruhî yine başladı. Onun eseri olarak, kalben merbut olduğum ve medar-ı saadet-i dünyeviye zannettiğim hâlâtı, esbabı tetkike başladım. Hangisini tetkik ettimse, baktım ki, çürüktür, alâkaya değmiyor, aldatıyor.

Yirmi Altıncı Lem'a

Enver Paşa bu arada Bediüzzaman'a çeşitli vazifeler teklif ettiyse de, Bediüzzaman bunları kabul etmedi, ancak ümmetin irşadına yönelik ilmî bir hizmet söz konusu olduğu takdirde bunu kabul edebileceğini bildirdi. Bunun üzerine Enver Paşa Bediüzzaman'a Padişahın harp madalyası ile 150 liralık bir tahsisat takdim etti. Ağustos ayı sonlarında da, Bediüzzaman, aynı ay içinde "ortaya çıkan dinî meselelere çözüm bulmak, sorulan sorulara cevap vermek ve halkı aydınlatmak" amacıyla açılmış bulunan Darü'l-Hikmeti'l-İslâmiye'ye, Harbiye Nezaretinin tavsiyesiyle üye olarak seçildi. Bu arada Padişah tarafından da kendisine Mahreç payesi verildi. İlmiye sınıfında bu paye, "umum müderrislerin başı ve bütün memleketin baş müderrisinin ikincisi" anlamına geliyordu.

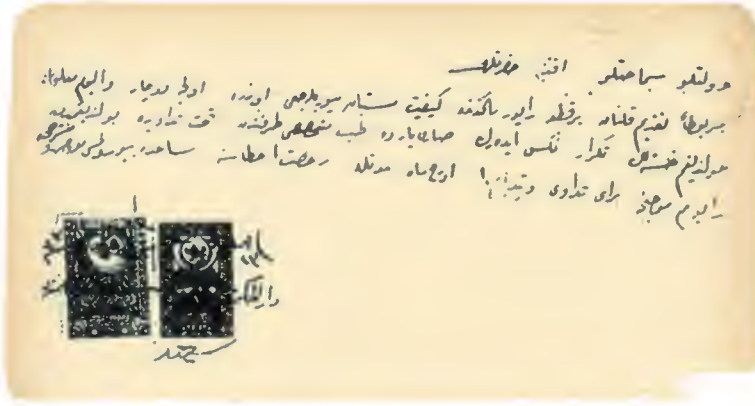
Bediüzzaman'a Mahreç payesi verilmesi hususunda Şeyhülislâm Musa Kâzım tarafından Padişaha yazılan teklif mektubu:

Atûfetlû Efendim Hazretleri, Bitlis'te Ruslarla vukua gelen muharebata iştirak edip esir düşmüş ve bu kere avdet eylemiş olan Bediüzzaman Said-i Kürdî Efendinin aşairin harbe sevkı hususundaki mesai-i hamiyetmendânesine ve müşahed olan hidemat-ı bergüzide-i vatanperverânesine binaen bir rütbe-i ilmiye ile taltifi Harbiye Nezaret-i Celilesinden iş'ar olunmuş ve âhiren Darü'l-

Hikmeti'l-İslâmiye âzâlığına tayin olunan mümâileyhın Mahreç payesiyle taltifi münasip gibi mütalâa olunarak tanzim edilen irade-i seniye lâyihası leffen arz ve takdim kılınmış ise de, emir ve ferman-ı hümayûn-ü hazret-i Hilâfetpenahi ne veçhile şeref müteallik buyurulur ise, hükm-ü âlisinin infazına müsaraaat olunacağı derkârdır efendim.

27 Zilkade 1336 / 24 Ağustos 1334

Şeyhülislâm Musa Kâzım

Bediüzzaman tarafından Darü'l-Hikmet'e verilen mazeret dilekçesi:

Makam-ı Âli-yi Cenab-ı Meşihatpenahîlerine

Devletlû, Semahatlû Efendim Hazretleri,

Merbuten takdim kılınan bir kıt'a rapor mealinden de keyfiyet müsteban buyurulacağı üzere, evvelce duçar ve elyevm malûl bulunduğum hastalık tekrar nüksederek Sarıyer'de tabib-i mütehasşısı tarafından taht-ı tedavide bulunduğumdan, raporum mucibince bera-yı tedavi ve tebdil-i havaya üç mah müddetle ruhsat itasına müsaade buyurulması maruz ve müsterhamdır.

13 Eylül 1337

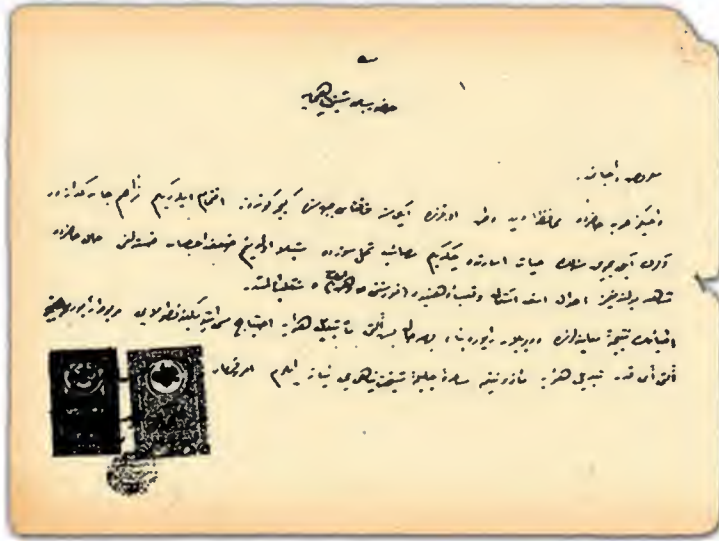
Darü'l-Hikmeti'l-İslâmiye âzâsından

Bu sırada Bediüzzaman, Çamlıca'daki Yusuf İzzettin Paşa Köşkünde ikamet ediyordu. Bir açıdan bakıldığında, çileli günler geride kalmış, talih kendisine gülmeye başlamış, parlak bir istikbal önüne serilmiş görünüyordu. Ne var ki, insanların büyük çoğunluğu için bulunmaz fırsat mânâsına gelen bu vaziyet, Bediüzzaman gibi rahatı zahmette arayan bir insan için hiç de hoş karşılanacak bir durum değildi. Ayrıca, o, eski Bediüzzaman da değildi. Birkaç sene öncesine kadar sosyal hayatta pek cevval olan Bediüzzaman yoktu artık; dış dünyadaki faaliyet ve mücadeleler, yavaş yavaş yerini iç âlemdeki murakabe ve mücahadelere bırakmaya başlamıştı. Üstelik, üzerinde dört buçuk yıl süren savaş ve esaret yıllarının yorgunluğu da vardı. Bu yorgunluk sebebiyle birkaç defa Darü'l-Hikmet'ten izin aldı. Ne var ki, kısa bir zaman sonra, İstanbul'un İngiliz işgali altına girmesiyle ortaya çıkan şartlar, onun bütün bütün sosyal hayattan kopmasına da müsaade etmeyecekti.

Bediüzzaman, Darü'l-Hikmet üyeliği sırasında aldığı maaşın pek azını kendi zarurî ihtiyaçları için harcıyor, geri kalanını, eserlerini bastırıp parasız olarak dağıtmak üzere biriktiriyor, böylece "milletin malını millete iade ediyordu." Bediüzzaman'ın Dârü'l-Hikmet üyeliği, müessesenin 1922'deki kapatılmasına kadar 4 yıl 3 ay devam etti. Bu süre içinde, özellikle İngilizlerin Dârü'l-Hikmet'i kendi emellerine âlet etmek ve istedikleri yönde fetvâlar çıkarttırmak teşebbüslerine karşı şiddetle direndi ve bu teşebbüslerin akîm kalmasında etkili oldu.

Bediüzzaman'ın esaretten döndükten sonra Çamlıca'da bir müddet kaldığı Yusuf İzzettin Paşa Köşkü

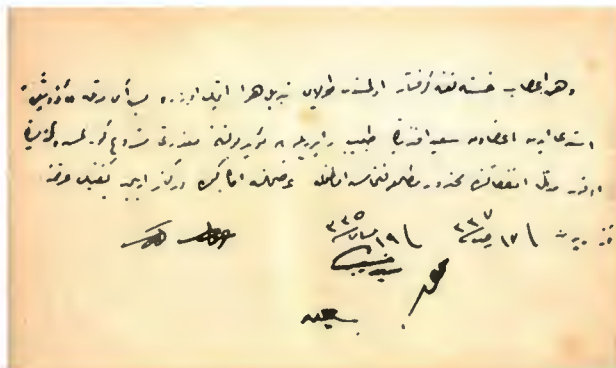

Bediüzzaman tarafından Darü'l-Hikmet'e verilen dilekçede, doktor raporuna istinaden beş altı ay tebdil-i hava talep ediliyor:

Maruz-u dâiyanemdir:

Dâinîz harb-ı hazırda muhafaza-yı din, vatan uğrunda iki sene Kafkas cephesinde gece gündüz iktihâm eylediğim mezâhim-i cangüdağden ve gerek iki buçuk senelik hayat-ı esarette çektiğim mesâib-i tahammülsüzda müptelâ olduğum zaaf-ı âsâb hastalığı, hâlihazırda müşâhid bulunduğumuz ahvâl-i esef istihale ve ta'b-ı zihnîden (nevresteni – vehn-i âsaba) münkâlib olmuştur.

Etibbânın netice-i muayenelerinde ve verilen rapora binaen behemehâl beş altı mah tebdil-i havaya ihtiyaç hissettiğinden dolayı, merbut rapor mucibince altı ay kadar tebdil-i havaya mezuniyetime müsaade-i celile-i Meşihatpenahîyi niyaz eylerim. Emr ü ferman...

Bediüzzaman'ın izin dilekçesinin uygun görüldüğünü bildiren belge:

Vehn-i asab hastalığına giriftar olmasından dolayı tebdil-i hava etmek üzere beş ay müddetle mezuniyetini istida eden âzâdan Said Efendinin tabip raporuyla müeyyed bulunan mazereti meşru görülmüş ve kendisinin o kadar müddetle infikâkinde mahzur mütalâa kılınmamış olmakla arzıhaline ona göre derkenar edilip keyfiyetin arzına.

13 Recep 337, 19 Nisan 335

Rabia Ünlükul
(.....-1991)

Bediüzzaman Said Nursî'nin kardeşi Abdülmecid Ünlükul'un hanımı.

Bediüzzaman Van'a geldiğinde, önce onların evinde kaldı. Bir süre sonra, ziyaretçilerinin çokluğu sebebiyle Rabia Hanıma meşakkat vermemek için oradan ayrılarak Nurşin Camiine geçti. Camide kaldığı zaman, Bediüzzaman'ın kahvaltısını Rabia Hanım gönderiyordu. Bu kahvaltı, bir çay tabağı bal ile onun üzerine konmuş kırıntılarından ibaret idi.

1991'de Konya'da vefat etti.

Bediüzzaman'ın esaret sonrası İstanbul'a dönüşü
1918 ortalarına rastlar. Tanin gazetesi, 25 Haziran
1918 (16 Ramazan 1334) tarihli nüshasında bu haberi
"Muvasalat" başlığı altında şöyle duyuruyordu:

"Kürdistan ulemasından olup talebesiyle beraber Kaf-
kas cephesinde muharebeye iştirak eylemiş ve Rusla-
ra esir düşmüş olan Bediüzzaman Said-i Kürdî Efendi
ahîren şehrimize muvasalat eylemiştir."

Bediüzzaman Kostroma'daki esir kampından firar ettikten sonra Sofya'ya
ulaştığında Osmanlı ordusu tarafından kendisine verilen belge.

Bediüzzaman'ın harp madalyası

Birinci Dünya Savaşında milis komutanı olarak gösterdiği kahramanlıklar sebebiyle Bediüzzaman'a devlet tarafından verilen harp madalyası.

Âlime Hanım ve Molla Said (.....-1944)

Bediüzzaman'ın kız kardeşi ve eniştesi. Her ikisi de büyük bir âlim idi. Molla Said, Bediüzzaman'ın katıldığı savaşlarda bulunarak büyük fedakârlıklar gösterdi. Nurs ve çevresinde ilim okuttuktan sonra, Suriye'ye yerleştiler. Molla Said orada yıllarca müderrislik yaptı, fetvâ emini oldu. Âlime Hanımın ilimdeki derecesi de öylesine şöhrat bulmuştu ki, Molla Said müşkül meselelerle karşılaştığı zaman, talebelerinin kendisine “İsterseniz bu dersi bir de Seyyideden sorduktan sonra bize anlatın” dedikleri olurdu.

Her ikisi de, 1944 yılında hac sırasında tavaf ederken vefat etti. Bediüzzaman, bu hadiseyi, “hacca gidip sekerat içinde tavaf ederken, tavaf içinde vefat eden Âlime Hanım namındaki merhume hemşirem” sözleriyle, hazin fakat müjdeli bir hatıra olarak یاد eder.

Yeğeni Abdurrahman anlatıyor

Said amcam bütün ümidimi söndürdü

Abdurrahman Nursî'nin, amcası Abdülmecid Ünlükul'a yazdığı mektuptan:

Said amcamın haline şaşıyorum. Dünyevî bütün ümitlerim söndü. Çünkü hükûmet kendisine yüksek maaş veriyor. Sarfiyatımızın fazlasını biriktiriyorum. Birkaç eser telif etti. Birgün bana dedi ki, "Git filân matbaa müdürünü çağır." Gittim, çağırdım, geldi. Eserlerini müdüre verirken bana dedi ki: "Abdurrahman, biriktirdiğin paraları getir, müdür beye ver." Ben de getirdim, verdim. Müdür paraları alıp çıkınca benim gözlerim yaşardı. Bilâhare kendi kendime mütesellî oluyor, "Eserler basılırsa satılır, paralarını yine biriktirim" diyordum.

Birkaç gün sonra yine beni yolladı. Matbaa müdürünü çağırdım. Bu sefer de matbaa müdürüne dedi ki:

"Eserlerim üzerine yaz: Bu kitaplar İslâm milletine meccanen tevzi olunacaktır."

Matbaa müdürü çıktıktan sonra, senelerden beri büyük amcama karşı beslediğim ruhî saygı adeta sarsıldı. Hasbelbeşeriye ağladım ve dedim ki:

"Amca! Birkaç para biriktiriyordum. Memlekete dönersek, düşman istilâsından harap olarak kurtulan süknâmızı, evimizi belki imar ederdik. O ümidimi de öldürdün. Böyle olur mu?"

Bunun üzerine derin bir tebessümle dedi ki:

"Yavrum Abdurrahman! Hükûmet bize fazla maaş veriyordu. Kifaf-ı nefsimizden artanı beytûlmâle ait olduğundan, bu vesileyle o fazlayı Müslümanlara iade ediyorum. Senin bu işlere aklın ermez. Allah dilerse, mukaddes vatanın her yerinde sana ev verebilir."

Yirmi Altıncı Lem'adan:

Vatanımı, ahabbımı, akaribimi unutabiliyordum. Fakat vâ hasretâ birisini unutamıyordum. O da hem biraderzadem, hem manevî evlâdım olan merhum Abdurrahman idi. Altı yedi sene ewel benden ayrılmıştı. Ne o benim yerimi biliyor ki yardıma koşsun, teselli versin ve ne de ben onun vaziyetini biliyordum ki, onunla muhabere edeyim, dertleşeyim. Benim bu ihtiyarlık vaziyeti zamanımda; öyle fedakâr, sadık birisi bana lâzımdı.

Sonra birden birisi bana bir mektup verdi. Mektubu açtım gördüm ki: Abdurrahman'ın mahiyetini tam gösterir bir tarzda bir mektup ki, o mektup beni çok ağlattırılmış ve el'an da ağlattırıyor. . . . Bir iki ay sonra, Abdurrahman vasıtasıyla yine mes'udane bir hayat-ı dünyeviye geçirmek tasavvurunda iken, vâ hasretâ, birden onun vefat haberini aldım. Bu haber o derece beni sarstı ki, beş senedir daha o tesir altındayım. O vakit bulunduğum işkenceli esaret ve yalnızlık ve gurbet ve ihtiyarlık ve hastalığım; on derece onların fevkinde bana bir firkat, bir rikkat, bir hüzün verdi. Benim merhum vâlidemin vefatıyla hususî dünyamın yarısı, onun vefatıyla vefat etmiş diyordum. Abdurrahman'ın vefatıyla da, bâki kalan öteki yarı dünyam da vefat etti gördüm.

Bediüzzaman Said Nursî

Aziz mam! şunu da şurada arz edeyim ki: Himaye ve himmetiniz sayesinde, din ve âhiretime dokunacak ef'âl ve harekâtın kendimi muhafaza ettim ve etmekte berdevamım. Gerçi dünyanın değersiz çok musibetlerini gördüm ve çektim ve birçok da lezâiz ve safâsını gördüm, geçirdim. Hiçbir vakit ve hiçbir zaman unutmadım ki, bunların hepsi hebâ olduğu ve dünyanın Allah için olmayan lezâiz ve safâsı neticesi zillet ve şedid azap olduğu ve dünyada Allah için ve Allah'ın emir buyurduğu yollarda çekilen ve çekilmekte olan mezâhim neticesi, sonu lezzet ve mükâfat verildiğini bildiğim ve iman ettiğimden, fenâ şeylerin irtikâbından kendimi muhafaza edebildim. Bu his ve bu fikir ise, terbiye ve himmetinizle zihnimde ve hayalimde yer yapmıştır. Hakikat böyle olduğunu bildiğim için bütün meşakatlere şükürle beraber sabretmekteyim.

Abdurrahman Nursî (1902-1928)

Bediüzzaman'ın ağabeyi Abdullah'ın oğlu. Bediüzzaman'ın kendi tabiriyle “en fedakâr talebesi, hizmetkârı, kâtibi, manevî evlâdı, cesur arkadaşı.” Bediüzzaman esaret dönüşü İstanbul'da kaldığı yıllarda onun hizmetinde bulundu; bu arada, Eski Said'in Yeni Said'e dönüş sürecinin tanığı oldu. Bediüzzaman'ın ilk tarihçe-i hayatını kaleme aldı. 1920'lerde bir ara ehl-i dünyanın tuzakları sebebiyle amcasının hizmetinden uzak kaldıysa da, sonra eline geçen Onuncu Söz onun intibahına vesile oldu. Fakat Bediüzzaman'ın ondan çok şeyler beklediği, hattâ kendisinin yerine bir hayrülhalef olarak düşündüğü bir zamanda, yirmi altı yaşında iken vefat etti. Abdurrahman'ın acısını Bediüzzaman ömrünün sonuna kadar unutamamış ve muhtelif yazılarında defalarca dile getirmiş, onun tesellisini kabiliyetli ve çalışkan Nur talebelerinde aramıştır.

Nuh Polatoğlu
(1892-1978)

Bediüzzaman ile beraberliği, onun Van Valisi Tahir Paşanın konağında kaldığı günlere uzanır. Edremit sahilinde üniversitenin büyük ziyafetlerle yapılan temel atma töreninde Bediüzzaman'ın yaptığı konuşmaya ve temele ilk harcı koymasına şahit oldu. Barla Lâhikasındaki çeşitli mektuplarda adı geçer; Bediüzzaman'ın Molla Hamid ile beraber kendisine hitaben yazdığı bir de mektup yer alır. Eskişehir tevkifatı sırasında ele geçen mektuplarda adına rastlandığı için o da Van'dan alınarak tutuklandı ve altı ay hapis yattı.

Risale-i Nur'da Nuh Bey

Aziz, sıddık, vefadar âhîret kardeşlerim Hacı Nuh Bey, Molla Hamid, Sizler benim için çok ehemmiyetlisiniz. “Sıddık-ı vefiy bu zamanda yoktur” diyenlere karşı sizleri gösteriyorum. Yirmi sene Van'da geçirdiğim hayat-ı ilmiye, benim için Van çok kıymetlidir. Lillâhilhamd sizler o kıymetdarlığı gösterdiniz. Ve Van'a karşı şedid hissiyatıma tam mukabele ediyorsunuz. . . . Nuh ile Hamid, talebelik ve kardeşlik için min-tarafillâh intihab edilmişler.

Birinci Said döneminin eserleri

(Abdülkadir Badıllı'dan)

Eserin adı	Konusu	Telif tarihi	İlk baskısı	Dili
İşârâtü'l-l'câz	Kur'ân'ın ilk 32 âyetinin tefsiri	1914-16	1918	Arapça
Tarihçe-i Hayat	Hayat hikâyesi	1919	1919	Türkçe
Nokta	İman erkânının ispatı	1919	1919	Türkçe
Hakikat Çekirdekleri: 1	Seçme vecizeler	1920	1920	Türkçe
Sünuhât	Çeşitli âyet tefsirleri	1920	192	Türkçe
Hakikat Çekirdekleri: 2	Eserlerden derlenen özetler	1921	1921	Türkçe
Kızıl İ'câz	Mantık kıyasları	1899	1921	Arapça
Lemaat	Risale-i Nur'ların hülâsaları	1921	1921	Türkçe
Şuaat	Risalet-i Muhammediyenin ispatı	1921	1921	Türkçe
Rûmuz	Kur'ân'ın i'câzı	1921	1921	Türkçe
Tulûat	İçtimâî mevzular	1921	1921	Türkçe
Muhakemat	İslâm dini ve meseleleri	1911	1921	Türkçe
Saykalü'l-İslâm	İslâm dini ve meseleleri	1911	1911	Arapça
Katre	Tevhidin ispatı	1922	1922	Arapça
Zeylül-Katre	Ahlâk ve ubudiyet dersleri	1922	1922	Arapça
Habbe	Manevî ve ahlâkî dersler	1922	1922	Arapça
Zeylül-Habbe	Manevî ve ahlâkî dersler	1922	1922	Arapça
Zerre	Manevî ve ahlâkî dersler	1922	1922	Arapça
Şemme	Manevî ve ahlâkî dersler	1922	1922	Arapça
Zeyl	Manevî ve ahlâkî dersler	1922	1922	Arapça
Zühre	Manevî ve ahlâkî dersler	1923	1923	Arapça
Zühre'nin Zeyli	Manevî ve ahlâkî dersler	1923	1923	Arapça
Habab	İlmî, içtimâî ve ahlâkî dersler	1923	1923	Arapça
Zeylül-Habab	İlmî, içtimâî ve ahlâkî dersler	1923	1923	Arapça
Hutuvat-ı Sitte	İngiliz desisesine karşı	Tarihsiz	Tarihsiz	Türkçe
Talikat	Mantık ilmi	1913	1994	Arapça
Divân-ı Harbi Örfi	Divân-ı Harpteki Savunması	1909	1910	Türkçe
Münazarat	İlmî, içtimâî dersler	1911	1911	Türkçe

İşârâtü'l-İcâz

Tarihçe-i Hayat

Sünuhât

Hakikat Çekirdekleri

Şule

Kızıl İcâz

“Zaman cemaat zamanı”

Zaman gösterdi ki, Hilâfeti temsil eden şu Meşihat-ı İslâmiye, yalnız İstanbul ve Osmanlılara mahsus değildir. Umum İslâma şâmil bir müessesesi-i celiledir. Bu sönük vaziyetle, değil koca âlem-i İslâmın, belki yalnız İstanbul'un irşadına da kâfi gelmiyor. Öyle ise, bu mevki öyle bir vaziyete getirilmelidir ki, âlem-i İslâm ona itimad edebilsin. Hem menba', hem mâkes vaziyetini alsın. Âlem-i İslâma karşı vazife-i diniyesini hakkıyla ifa edebilsin.

Eski zamanda değiliz. Eskiden hâkim bir şahs-ı vâhid idi. O hâkimin müftüsü de, onun gibi münferid bir şahıs olabilirdi. Onun fikrini tashih ve tâdil ederdi. Şimdi ise, zaman cemaat zamanıdır. Hâkim, ruh-u cemaatten çıkmış az mütehassis, sağırca, metin bir şahs-ı manevîdir ki, şûrâlar o ruhu temsil eder. Şöyle bir hâkimin müftüsü de ona mücanis olup, bir şûra-yı âliye-i ilmiyeden tevellüd eden bir şahs-ı manevî olmak gerektir. Tâ ki, sözünü ona işittirebilsin. Dine taallük eden noktalardan, sırat-ı müstakime sevk edebilsin. Yoksa ferd dâhî de olsa, cemaatin ferd-i manevîsine karşı sivrisinek kadar kalır.

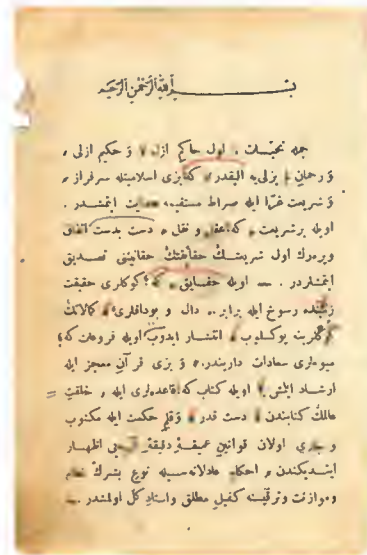
Sünuhat'tan

Lemeat

Şuaat

Muhakemat

Şemme

Münazarat

Hutuvat-i Sitte

Katre

Divân-i Harbi Örfi

Zeylül-Katre

Bediüzzaman işgal kuvvetlerine karşı

Bediüzzaman bu defaki gelişinde İstanbul'u pek büyük felâketlerin kucağında bulmuştu. Birinci Dünya Harbindeki mağlûbiyetten sonra peş peşe gelen sarsıntılar, 1920 Mart'ında İstanbul'un İngilizler tarafından işgal edilmesiyle zirveye ulaştı. Bu arada Meclis basıldı, bazı milletvekilleri tutuklandı, Padişah yurdu terk etmek zorunda bırakıldı, aydınlar peş peşe tutuklanmaya başladı, derken Meclis tamamen kapatıldı, hükûmet ve Şeyhülislâm değişti, Sevr Antlaşması imzalandı. İngilizler bir yandan zorbalıkla halkı sindirmeye çalışırken, bir yandan da mevcut kurumları ve halk üzerinde tesir sahibi kimseleri aldatarak kendi siyasetlerine revaç verecek şekilde kullanmak için her türlü hile ve desiseye başvuruyorlardı. Bu cümleden olarak Anadolu'daki Millî Kurtuluş hareketi aleyhinde Şeyhülislâmlıktan fetva çıkarttıldılar, İstanbul'un bazı camilerinde İngilizler için dua bile ettirdiler!

1920 Mart'ında İstanbul İngilizler tarafından işgal edildi

Rüyada Bir Hitabe

Daime cephede olmayı ve ön safta savaşmayı seven bir mizacı vardı Bediüzzaman'ın. Ayrıca, felâket ne derece büyük, ızdırıp ne kadar derin olursa olsun, o, hadiselerle çok daha geniş bir açıdan bakıyor ve baktığı yerde pek kuvvetli bir ümit ışığı buluyordu. Bir süre önce gördüğü hakikatli bir rüyada yaptığı tahliller, onun, olayların arkasındaki asıl sebep ve mânâlara kolaylıkla nüfuz eden bir kavrayışa ve en karamsar durumları zafere çevirebilecek bir azim ve iradeye sahip olduğunu ortaya koyuyordu.

"Mukadderat-ı İslâm için teşekkül eden bir meclis-i muhteşem seni istiyor" demişlerdi Bediüzzaman'a bu hakikatli rüyada. Davete icabet ettiğinde, kendisini Selef-i Sâlihînden ve her asrın temsilcilerinden meydana gelen bir meclisin huzurunda bulmuştu. Orada kendisine yöneltilen sorulara

cevap verirken, İslâm âleminin başına gelen felâketlerin sebep ve sonuçlarını tahlil etmiş, âdil kaderin niçin bu felâketlere müsaade ettiğini anlatmış, Meclisten de "Ümitvar olunuz; şu istikbal inkılâbı içinde en yüksek, gür sadâ İslâmın sadâsı olacaktır" müjdesini almıştı.

"Ümitvar olunuz; şu istikbal inkılâbı içinde en yüksek, gür sadâ İslâmın sadâsı olacaktır"

Bediüzzaman Said Nursî

Hutuvât-ı Sitte. Gizlice basılıp dağıtıldığı için basım yeri ve tarihi yok.

Anglikan Kilisesi

Hutuvât-ı Sitte

Istanbul'un üst üste uğradığı felâketler üzerine Bediüzzaman, Anadolu'ya veya başka taraflara gitmek yerine, burada kalarak cephenin tam ortasında mücadele etmeyi tercih etti. O, bir yandan halkı İngilizlerin hile ve desiselerine karşı uyanık tutmaya, bir yandan da insanlara ümit aşılamaaya çalışıyordu. İngilizlerin hilelerini altı madde halinde ele alan ve bunlara meydan okuyucu bir üslûpla çok sert cevaplar veren "Hutuvât-ı Sitte" adlı eserini bu sırada kaleme aldı. Eşref Edip tarafından bastırılan bu eseri, Bediüzzaman, talebeleriyle İstanbul'un her tarafına dağıttırdı. İngilizlere "Ey kâfir-i mel'un, ey el-hannâs, köpekten tekepküp etmiş köpek!" şeklinde hakaretlerle hitap eden bu eser sebebiyle İngiliz ordusu Bediüzzaman'ın peşine düştü. O ise her gece ayrı bir yerde kalarak izini kaybettiriyor ve faaliyetine aralıksız devam ediyordu.

Anglikan Kilisesine cevap

Bu arada, Anglikan Kilisesi tarafından Şeyhülislâma İslâm dini hakkında altı sual sorulmuş ve bu suallere cevap verme görevi Darü'l-Hikmet'e tevdi edilmişti. Darü'l-Hikmet âzâlarından Abdülaziz Çavuş ve İsmail Hakkı İzmirli bu suallere cevap olarak kapsamlı bir kitap telif etmeye koyulurken, Bediüzzaman, "Buna cevap, yüzüne tükürmektir! Tükürün İngiliz lâîninin hayâsız yüzüne!" diyerek, altı cümle içinde verdiği cevabı "Rûmuz" adlı eserinde yayınladı.

Yeşilay ve cemiyetler

Ingiliz işgali, İslâm topraklarına her türlü kötülüğün kapısını açan bir zemin teşkil etmişti. Mütareke ile beraber Avrupa ve

Amerika'dan fıçılarla alkollü içkiler gelmeye başlamıştı. Bu durumun ileride vereceği neticeleri daha başlangıçta görebilen bir grup aydın, alkollü içkilerle mücadele amacıyla, 18 Mart 1920'de Hilâl-i Ahdar (Yeşilay) cemiyetini kurdu. Şeyhülislâm Haydarizade İbrahim, Dr. Tevfik Rüştü Aras, Hakkı Tarık Us, Hamdullah Suphi, Eşref Edip, Mazhar Osman, Fahreddin Kerim gibi zatlarla birlikte, Bediüzzaman da bu cemiyetin kurucuları arasında yer aldı.

Bediüzzaman'ın üye olduğu bir başka kuruluş da Cemiyet-i Müderrisîn idi. Sadece müderrislerin üye olabildiği bu siyaset-üstü cemiyet, daha sonra siyasîleşerek Teâlî-i İslâm Cemiyetine dönüştüğünde, üyelerin ekseriyeti gibi Bediüzzaman da bu yeni oluşumdan uzak kalmayı tercih etti.

O günler, Osmanlı devletini parçalamak için her türlü oyunun tezgâhlandığı günlerdi. Bu oyunlardan biri Paris Konferansında sahnelendi ve Kürtleri temsilen konferansa katılan Şerif Paşa ile Ermeni heyeti başkanı Boğos Nubar Paşa arasında 20 Şubat 1920'de bağımsız bir Kürdistan antlaşması yapıldı. Bu antlaşmanın haberi yayınlanır yayınlanmaz, Bediüzzaman ve iki arkadaşı, İkdâm gazetesine bir açıklama gönderdi. Gazetenin 22 Şubat tarihli nüshasında yayınlanan açıklamada, Bediüzzaman ve arkadaşları, "daha 500 bin şehidin kanı kurumamışken" yapılmış olan bu antlaşmayı şiddetle protesto ediyor, Kürtlerin İslâmiyet zararına olacak böyle bir ayrılık peşine düşmeyeceklerini ve bu antlaşmayı imzalayan kişileri de tanımadıklarını bildiriyorlardı. Takip eden günlerde her taraftan protestoların yağması üzerine bu antlaşma akim kaldı.

Fetvâya karşı

İşgalcilere karşı Bediüzzaman'ın verdiği mücadelenin bir başka konusu da, Anadolu'daki Kuvâ-yı Milliye hareketi aleyhinde Şeyhülislâma verdirilmiş olan fetva idi. Bediüzzaman, "işgal altındaki bir memlekette İngilizlerin emri ve tazyiki altında bulunan bir idarenin ve Meşihatın fetvasının geçerli olamayacağını" bildirerek söz konusu fetvayı ilmî delilleriyle çürüttü.

İngilizden nefretin sebebi

Sual: Neden bu kadar İngilizden nefret ediyorsun? Musalâhasını da istemiyorsun?

Cevap: Sebep bir değil, bindir. Bana en ziyade şedid görünen, manen ahlâkımıza vurduğu darbedir. Çekirdek halinde olan secaya-i seyyieyi içimizde inkişaf ettirdi. Hayatın yarası iltiyam bulur; izzet-i İslâmiye, namus-u millînin yarası pek derindir. Edirne Camiinde, bir İslâm hocasının lisanıyla, Venizelos gibi şeytan zalime dua ettirdi. Merkez-i Hilafette, Müslümanlar lisanıyla hizbüşşeytan olan İngiliz, Yunan askerlerini halaskâr, tathirci ilân ve karşısındaki guruh-u mücahidîni câni, zalim söylettirdi. Acaba bir vâlîde o dereceye getirilse ki, çocuğunu kendi eliyle öldürerek, müteessir olmayarak, parça parça etse, hiç mümkün müdür ki, onda hissiyat-ı âliye ve ahlâk-ı sâmiye intifa etmesin?

Tulûât'tan

“Bugünün felâketi, yarının saadetine dönüşecek”

Rüyada Bir Hitabe

Bir Cuma gecesinde nevm ile âlem-i misale girdim. Biri geldi dedi: “Mukadderat-ı İslâm için teşekkül eden bir meclis-i muhteşem seni istiyor.”

Gittim gördüm ki: Münevver, emsalini dünyada görmediğim, selef-i sâlihînden ve a’sarın meb’uslarından her asrın meb’usları içinde bulunur bir meclis gördüm. Hicab edip kapıda durdum.

Onlardan bir zât dedi ki: “Ey felâket helâket asrının adamı! Senin de re’yin var, fikrini beyan et.”

Ayakta durup dedim: “Sorun, cevap vereyim.”

Biri dedi: “Bu mağlûbiyetin neticesi ne olacak? Galibiyette ne olurdu?”

Dedim: Musibet, şerr-i mahz olmadığı için, bazan saadette felâket olduğu gibi, felâketten dahi saadet çıkar. Eskiden beri i'lâ-yı kelimetullah ve beka-yı istiklaliyet-i İslâm için farz-ı kifaye-i cihadı deruhde ile, kendini yek-vücut olan âlem-i İslâma fedaya vazifedar ve Hilâfete bayraktar görmüş olan bu devlet-i İslâmiyenin felâketi, âlem-i İslâmın saadet-i müstakbelesiyile telafi edilecektir.

Birden meclis tarafından denildi: "İzah et!"

Dedim: Devletler, milletler muharebesi, tabakat-ı beşer muharebesine terk-i mevki ediyor. Zira beşer esir olmak istemediği gibi, ecîr olmak da istemez. Galip olsa idik, hasmımız düşmanımız elindeki cereyan-ı müstebidaneye belki daha şedidane kapılacak idik. Halbuki o cereyan hem zalimane, hem tabiat-ı âlem-i İslâma münafî, hem ehl-i imanın ekseriyet-i mutlakasının menfaatine mübayin, hem ömrü kısa, parçalanmaya namzettir. Eğer ona yapışsa idik, âlem-i İslâmı fitratına, tabiatına muhalif bir yola sürecektik. Şu medeniyet-i habise ki, biz ondan yalnız zarar gördük. Ve nazar-ı şeriatta merdud ve seyyiatı hasenatına galebe ettiğinden; maslahat-ı beşer fetvasıyla mensuh ve intibah-ı beşerle mahkûm-u inkıraz, sefih, mütemerrid, gaddar, manen vahşî bir medeniyetin himayesini Asya'da deruhde edecek idik.

Tekrar biri sordu: "Musibet cinayetin neticesi, mükâfatın mukaddemesidir. Hangi fiilinizle kadere fetva verdiniz ki, şu musibetle hükmetti? Musibet-i âmme, ekseriyetin hatasına terettüb eder. Hazırda mükâfatınız nedir?"

Dedim: Mukaddemesi, üç mühim erkân-ı İslâmiyedeki ihmalimizdir: Salât, savm, zekât. Zira yirmi dört saattan yalnız bir saati, beş namaz için Hâlîk Teâlâ bizden istedi. Tenbellik ettik. Beş sene yirmi dört saat talim, meşakkat, tahrik ile bir nevi namaz kıldırdı. Hem senede yalnız bir ay oruç için

Hutuvât-ı Sitte'den

Bu zamanın şeytanı

Herbir zamanın insî bir şeytanı vardır. Şimdi beşerde insan suretinde şeytanın vekili olan ruh-u gaddar, fitnekârane siyasetiyle cihanın her tarafına kundak sokan el-hannas, altı hutuvâtıyla âlem-i İslâmı ifsad için insanlarda ve insan cemaatlerindeki habis menbaları ve tabiatlarındaki muzır madenleri, fiilî propaganda ile işletiriyor, zayıf damarları buluyor. Kiminin hırs-ı intikamını, kiminin hırs-ı câhını, kiminin tamamını, kiminin humkunu, kiminin dinsizliğini, hattâ en garibi, kiminin de taassubunu işletip siyasetine vasıta ediyor.

Der ve dedirtir: "Başka kâfirlere dost olduğunuz gibi bana da dost ve taraftar olunuz. Neden çekiniyorsunuz?"

Şu vesveseye karşı deriz: Muavenet elini kabul etmek ayırdır. Adâvet elini öpmek de ayırdır. Bir kâfirin herbir sıfatı kâfir olmak ve küfründen neş'et etmek lâzım olmadığından, İslâmın eski ve mütecaviz bir düşmanını def' için, bir kâfir muavenet elini uzatsa, kabul etmek İslâmiyete hizmettir. Senin ise, ey kâfir-i mel'un, senin küfründen neş'et eden teskin kabul etmez husumet elini öpmek değil, temas etmek de İslâmiyete adâvet etmek demektir.

nefsimizden istedi. Nefsimize acıdık. Keffareten beş sene oruç tutturdu. On'dan kırktan yalnız biri, ihsan ettiği maldan zekat istedi. Buhl ettik, zulmettik. O da bizden müterakim zekatı aldı.

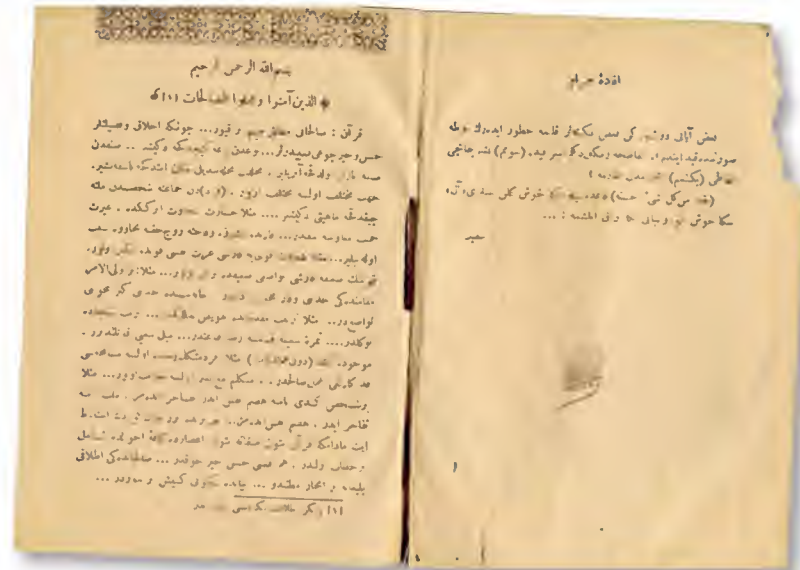
Mükâfat-ı hazıramız ise; fâsık, günahkâr bir milletten humsu olan dört milyonu velâyet derecesine çıkardı; gazilik, şehadetlik verdi. Müşterek hatadan neş'et eden müşterek musibet, mazi günahını sildi.

Yine biri dedi: "Bir âmir, hata ile felâkete atmış ise?"

Dedim: Musibetzede mükâfat ister. Ya âmir-i hatadların hasenatı verilecektir (o ise hiç hükmünde); veya hazine-i gayb verecektir. Hazine-i gaybda böyle işlerdeki mükâfatı ise, derece-i şehadet ve gaziliktir.

Baktım, meclis istihsan etti. Heyecanımdan uyandım. Terli, elpençe yatakta oturmuş kendimi buldum. O gece böyle geçti.

Sünuhât'tan

Anglikan Kilisesinin altı suali üzerine

Yüksekten bakmak isteyen dessas bir papaza cevap

Bir adam seni çamurda düşürmüş, öldürüyor. Ayağını senin boğazına basmış olduğu halde istifham-ı istihfayıla soruyor ki: “Mezhebin nasıldır?” Buna cevap-ı müskit, küsmekle sükût edip yüzüne tükürmektir. Tükürün İngiliz-i laînin o hayasız yüzüne!

Ona değil, hakikat namına şudur:

S - Din-i Muhammed nedir?

C - Kur’ân’dır.

S - Fikir ve hayata ne verdi?

C - Tevhid ve istikamet.

S - Mezâhimin devası nedir?

C - Hurmet-i riba ve vücub-u zekâtıdır.

S - Şu zelzeleye ne der?

C - “İnsan için ancak çalıştığının karşılığı vardır.” (Necm Sûresi, 53:39.) “Altını ve gümüşü istifleyip de Allah yolunda harcamayanları acı bir azapla müjdele.” (Tevbe Sûresi, 9:34.)

Ali Himmet Berki
(1883-1976)

Temyiz Reisi ve hem İslâm hukukunda, hem de medenî hukukta uzman olan büyük âlim. Birincilikle bitirdiği Medresetü'l-Kuzat'ta talebe iken, Bediüzzaman'ın Fatih'te bir handa misafir olarak kaldığını ve herkesin her sualine cevap verdiğini işitti ve arkadaşlarıyla beraber ziyaretine gitti. Orada, verdiği cevapların herkesi tatmin ettiğini müşahade etti. Risale-i Nur'ların yıllarca adli ve resmî mercilerce incelendiğini, hakkındaki herşeyin açığa çıktığını, ilmi bakımdan ona itiraz edemeyenlerin iftira ile onu çürütmeye çalıştıklarını söylerdi.

“Pınar başlarında medrese kuracağım”

**Eski Diyanet İşleri Başkanlarından
Tevfik Gerçek anlatıyor:**

1919 yılı baharında, bizim okuduğumuz Şehzadebaşındaki Damat İbrahim Paşa medresesine külâhlı, çizmeli bir zat girdi. Vakit öğleden sonar idi. Ben kendisini karşılayarak “Buyurun, kimi arıyorsunuz?” dedim. “Ben Said-i Kürdî” diye kendini tanıttı. Ben ismini daha önceden duyduğumdan, hemen buyur ettim ve odama aldım. Arkadaşlara haber gönderdim, hepsi geldiler. Çay yaparak ikram ettim. Bize hitaben dedi ki:

“Bu rutubetli kubbelerin altında tahsil olmaz. Bu, vücudu ifna eder. Ben Meşihat’tan izin alarak bir medrese kuracağım; yaz aylarında pınar başlarında çalışacağız. Yaylalarda, ağaç altlarında, kırlarda ders okuyacağız. Kışın da şehre inip hayatımızı kazanacağız. Müttekip yaz tekrar yaylaya çıkacağız. Siz bu medrese talebe olarak gelirsiniz?” Bu teklif bizim de hoşumuza gitti. Ne güzel bir düşünce, değil mi? “Hay hay, geliriz” dedik.

Rüyada Bir Hitabe’den

Medeniyetler mukayesesi

Meclisten biri dedi: “Neden şariat şu medeniyeti reddeder?”
Dedim: Çünkü beş menfî esas üzerine teessüs etmiştir:
Nokta-i istinadı kuvvettir. O ise şe’ni, tecavüzdür.

Hedef-i kasdı, menfaattır. O ise şe’ni, tezahümdür.

Kitleler mabeynindeki rabitası, âheri yutmakla beslenen unsuriyet ve menfî milliyettir. O ise şe’ni, böyle müdhiş tesadümdür.

Cazibedar hizmeti, heva ve hevesi teşci’ ve arzularını tatmin ve metalibini teshildir. O heva ise şe’ni, insaniyeti derece-i melekiyeden dereke-i kelbiyete indirmektir, insanın mesh-i manevîsine sebep olmaktır. Bu medenîlerden çoğu, eğer içi dışına çevrilse kurt, ayı, yılan, hınzır, maymun postu görülecek gibi hayale gelir.

İşte onun için bu medeniyet-i hazıra, beşerin yüzde seksenini meşakkate, şekavete atmış; onunu mümevveh saadete çıkarmış, diğer onu da beyne-beyne bırakmış. Saadet odur ki, külle ya ekser saadet ola. Bu ise ekall-i kalilindir. Nev’-i beşere rahmet olan Kur’ân ancak umumun, lâakal ekseriyetin saadetini tazammun eden bir medeniyeti kabul eder.

Hem serbest hevanın tahakkümüyle, havaic-i gayr-ı zaruriye havaic-i zaruriye hükmüne geçmişlerdir. Bedâvette bir adam dört şeye muhtaç iken, medeniyet yüz şeye muhtaç ve fakir etmiştir. Sa’y masrafa kâfi gelmediğinden hileye harama sevk etmekle, ahlâkın esasını şu noktadan ifsad etmiştir. Cemaate nev’e verdiği servet haşmete bedel, ferdi şahsı fakir, ahlâksız etmiştir. Kurûn-u ûlânın mecmu-u vahşetini bu medeniyet bir defada kustu!

Dediler: “Şeriat-ı Garra’daki medeniyet nasıldır?”

Dedim: Şeriat-ı Ahmediye’nin (a.s.m.) tazammun ettiği ve emrettiği medeniyet ise ki, medeniyet-i hazıranın inkişaidan inkişaf edecektir. Onun menfî esasları yerine müsbet esaslar vaz’ eder.

İşte nokta-i istinad, kuvvete bedel haktır ki, şe’ni adalet ve tevazündür.

Hedef de menfaat yerine fazilettir ki, şe’ni muhabbet ve tecazübdür.

Cihetülvahdet de unsuriyet ve milliyet yerine, rabîta-i dinî, vatanî,

sınıfıdır ki, şe’ni samimî uhuvvet ve müsalemet ve haricin tecavüzüne karşı yalnız tedafü’dür.

Hayatta düstur-u cidal yerine düstur-u teavündür ki, şe’ni ittihad ve tesanüddür.

Heva yerine hüdadır ki, şe’ni insaniyeten terakki ve ruhen tekâmüldür. Hevayı tahdid eder, nefsin hevesat-ı süfliyesinin teshiline bedel, ruhun hissiyat-ı ulviyesini tatmin eder.

Sünuhat’tan

Hutuvât-ı Sitte’yi nasıl dağıttık?

Tevfik Demiroğlu anlatıyor:

İstanbul’u İngilizler işgal etmişti. Amerikalıların bir neşir yurdu vardı; burada Kitab-ı Mukaddes basılır, dağıtılırdı. Orada çalışan bir Ermeni vardı, tanıştık. Oradan her geçişimde onunla selâmlaşır, hal hatır sorardık. Ermeni, gözüne beni kestirmiş olacak ki, İncil’den basılmış küçük kitapçıklardan bir miktar verir, “Dağıtabilir misin?” derdi. Ben de “Hay hay” der, onları götürür, bir yerde yakardım. Böylece İngiliz polis hafiyelerinin nazarlarını dağıtıp Hutuvât-ı Sitte’yi dağıttık. Hutuvât-ı Sitte’ler Vezneciler’de bir çayhanede idi. Üstadın biraderzadesi Abdurrahman ile birlikte oradan alıp, emniyet hissettiğimiz kimselere verirdik. İngilizlerden hiç korkmuyorduk. Hattâ bazan köşe başlarında polislerinin yüzüne tükürür, bir köşeden sıvışır, kaçardık.

Eşref Edip Fergan
(1882-1971)

Selânik'e bağlı Serez'de dünyaya geldi. Mehmet Akif'in de şiirlerini yayınlayan Sırat-ı Müstakim ile Sebilürreşad dergilerinin sahibi. Milli Mücadelede büyük hizmetleri geçti. Bediüzzaman ile dostluğu, Sırat-ı Müstakim'i çıkardığı yıllara dayanır.

Bediüzzaman ve Risale-i Nur hakkındaki şu üç eserin sahibidir: Risale-i Nur Müellifi Said Nur ve Nurculuk; Bediüzzaman Said Nur ve Nurculuk: Tenkit, Tahlil; Risale-i Nur Muarızı Yazarların İsnatları Hakkında İlmî Bir Tahlil. Bediüzzaman ile, Risalelerde yer alan ve "Uzun Bir Ayrılıktan Sonra" başlıklı mülakatı kaleme almıştır. Emirdağ Lâhikasında yer alan bir mektubunda Bediüzzaman kendisinden şöyle söz eder:

"Eşref Edib kırk seneden beri iman hizmetinde benim arkadaşım ve Sebilürreşad'da makale yazan ve şimdi vefat eden çok kıymetli kardeşlerimin mümessili ve hakikî İslâmiyet mücahidlerinden bir kardeşimdir ve Nur'un bir hâmisidir. Ben vefat etsem de Eşref Edib, Nurcular içinde bulunmasıyla büyük bir teselli buluyorum."

Bediüzzaman'ın kimlerle sohbet ederdi?

"Yegâne rehberi Kur'ân"

Eşref Edip anlatıyor:

Üstadla tanışmamız kırk seneyi geçti. O zamanlar hemen hergün idarehaneye gelir; Akif'ler, Naim'ler, Ferid'ler, İzmirli'lerle birlikte saatlerce tatlı tatlı muşahabelerde bulunurduk. Üstad, kendisine mahsus şivesiyle yüksek ilmî meselelerden konuşur, onun konuşmasındaki celâdet ve şehamet bizi de heyecanlandırırdı. Harikulâde fıtrî bir zekâ, İlâhî bir mevhibe... Daima işleyen ve düşünen bir kafa... Nakillerle pek meşgul değil. Onun rehberi yalnız Kur'ân. Bütün feyiz ve zekâ kaynağı bu. Bütün o lem'alar doğrudan doğruya bu kaynaktan nebean ediyor. Bir müçtehid, bir imam kadar rey sahibi. Kalbi bir Sahabî kadar imanla dolu. Ruhunda Hz. Ömer'in (r.a.) şehameti var. Yirminci asırda Devr-i Saadeti nefsinde yaşayan bir Müslüman.

Yunan Kralını öldüren maymunun ardından

Mücahid Bir Hayvan Mersiyesi

Bediüzzaman'ın talebelerinden Molla Süleyman anlatıyor:

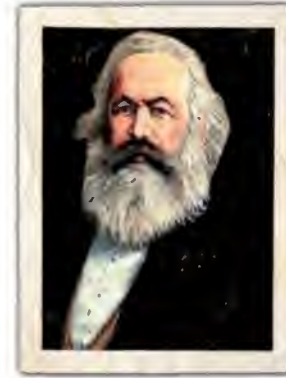
Yunan Başvekili Venizelos, İngiliz Başvekili Lloyd George'dan elli bin kişilik silâh almıştı. Bu silâhlarla Anadolu'ya taarruz edecekleri sırada, bir Cuma gecesi Bediüzzaman namazdan sonra duaya başladı. O gece sabaha kadar uyumadı. Devamlı dua ve ibadet etti:

"Ya Rabbi, Senin askerin daha çoktur. Bu mel'unlara fırsat verme!"

Sabahleyin ben Divanyolundan gazetesini ve çorbasını almaya çıktım. Gazeteler Yunan Kralı I. Aleksandros'un bir maymun tarafından ısırılarak öldüğünü yazıyordu. Kralın ölümüne yol açan maymun da öldürülmüştü.

Gazeteyi görünce Bediüzzaman çok sevindi ve gülerek, "Bir kalem getir de, Süleyman, bu hayvanın arkasından bir mersiye yazalım" dedi. Hemen gazetenin kenarına şu mersiye yazdı:

*"Rabbinin ordularını Ondan başkası bilemez."
İşte o cünuddan bir gazi şehid,
Nev-i hayvandaki bir meymun-u said.
Ey maymun-u meymun! Mü'minleri memnun,
kâfirleri mahzun,
Yunan'ı da mecnun eyledin.
Öyle bir tokat vurdun ki,
Siyaset çarkını bozdun.
Lloyd George'u kudurttun,
Venizelos'u geberttin.
Mizan-ı siyasette pek ağır oturdun
ki, küfrün ordularını, zulmün leşkerlerini
bir hamlede havaya fırlattın.
Başlarındaki maskelerini düşürüp maskara ederek
bütün dünyaya güldürdün.
Cennetle mübeşşer olan hayvanların isrine gittin
Cennette saidsin, çünkü gazi, hem şehidsin.*

Maymun tarafından
ısırılarak ölen Yunan Kralı
I. Aleksandros

Bir Kur'ân dinleyişi vardı...

Refet Barutçu anlatıyor:

1920'lerde idi. Yüzbaşı Ziya Beyle Beyazıt civarına gitmiştik. Namaz vakti gelmişti; biz de namaz için camie girdik. Namazdan sonra camide Kur'ân dinliyorduk. Bu sırada kulağıma doğru eğilen Ziya Bey, “İşte,” diye birisini gösteriyordu. “Kim?” deyince “İşte Bediüzzaman” dedi. Gösterdiği tarafa baktım. Heybetli bir zat, diz üstü oturmuş, ellerini birbirine kavuşturmuş, huşû içinde, okunan Kur'ân'ı dinliyordu. O oturuş, o dinleyiş ne hal idi, anlayamadım. Hâlâ o tesir altındayım. Saadet Asrından gelen Kur'ân sadâsını dinliyordu sanki...

1920-1922 | Sarıyer ve Yûşâ tepesi uzletleri

Yeni bir Said doğuyor

İstanbul yılları, sadece dünyanın ve Osmanlı devletini değil, Bediüzzaman'ın da çalkantılı ve sancılı bir dönemi idi. İlim meclislerinde, harp meydanlarında, siyasî ve içtimaî mahfillerde son derece yoğun bir şekilde yaşanmış bir ömür 40'lı yaşların ortalarına gelip dayanmıştı. Tam bir olgunluk çağıydı Bediüzzaman'ın yaşı; ağaçtan artık meyve vermesi beklenmeliydi.

Yahut yeni bir Said'in doğuş vaktiydi.

Doğumun sancıları, Eyüp sırtlarında kabristanı seyrettiği bir gün kendisini Bediüzzaman'a iyice hissettirdi.

“Yüz defa İstanbul’u bu kabristana boşaltan bir sırdan sen hariç kalmazsın” dedi içindeki ses.

O düşünceyle Eyüp camiinde zaman zaman girdiği bir odaya kapandı.

Fakat bu odada sonsuza kadar kalacak değildi.

Dünyada da öyle...

Nasıl bu odadan çıkacaksa, birgün İstanbul’dan, bir başka gün de dünyadan öylece çıkıp gidecekti.

Öyleyse misafir yolunu düşünmeliydi.

Bu düşünceyle tekrar kabristana dönüp yüksek bir tepeden aşağıya baktığında, gördüğü şey artık canlı kalabalıklar değil, ayakta gezen cenazelerdi.

Bununla beraber, o hazîn hal uzun sürmedi.

Bediüzzaman Yeşilay'ın kuruluşunda

Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay anlatıyor:

18 Mart 1920, Yeşilay Cemiyetinin kuruluş günüydü. Genel kurulda zamanın Şeyhülislâmı Haydarîzade İbrahim Efendi ve Darü'l-Hikmeti'l-İslâmiye âzâsından o zamanki ismiyle Said-i Kürdî de vardı. Said-i Kürdî Efendi dikkati çeken üyelerden biri idi. Daha evvel 31 Mart hadisesi dolayısıyla yazdığı İki Mekteb-i Musibetin Şehadetnamesi isimli kitabını okumuştum. Yeşilay'da ise, eserleriyle uzaktan tanıdığım Said-i Kürdî Efendiyi yakından tanıdım. O, memlekete en sıkıntılı ve buhranlı günlerde hizmet etmiş bir zattır. Kuvâ-yı Milliye hareketini desteklemiştir. Millî harekette Ankara'ya gitti. Bir din adamı olarak memleketin kurtuluşuna çalıştı ve söz sahibi oldu.

Kur'ân'ın âhirete dair haberlerini hatırladı Bediüzzaman. Ve o haberlerden bir müjde aldı.

Toprağın altına giren cenazeler, bir Hâlık-ı Rahîmin en sevdiği mahlûklarıydı, insan denen kullarıydı.

Nasıl bir çiftçi toprağın altına tohumları serpiyorsa, o Hâlık-ı Rahîm de, ebedî bir hayatta sünbül vermek üzere, o çok sevdiği kullarını, bir rahmet kapısı olan toprağın altına bir müddet atıyor, sonra da huzuru-na alıyordu.

Bu müjde, Bediüzzaman'ın hayatında bir dönüm noktası oldu.

O andan itibaren kabristan İstanbul'dan, yalnızlık kalabalıklardan, uzlet ve inzivâ sosyal hayattan daha sevimli oldu Bediüzzaman için.

İstanbul'un en güzel yerinde, Çamlıca'daki Yusuf İzzettin Paşa Köşkünde yaşamakta olduğu konak hayatını terk etti, kendisine Sarıyer tarafında bir halvethane buldu.

Fıstıklıbağlar Sokağındaki evde başka bir âleme daldı.

Abdülkadir Geylânî'nin Fütûhu'l-Gayb'ı ve İmam-ı Rabbânî'nin Mektubat'ı ile baş başa kaldı.

Zaman ve mekân farkı olmadan, nice kudsî sohbetler cereyan etti o evin kapıları arkasında.

Bu kadarla kalmadı.

Sarıyer'deki inzivayı, Boğazın tam karşısında bir başka inziva takip etti.

Bediüzzaman, kendisini tekrar içtimaî hayata çağırarlara aldırmaksızın, Yûşâ tepesinde bir uzlete daha çekildi.

Bu dönemi, Bediüzzaman, yıllar sonra, Barla mektuplarında birinde, “Dokuz sene evvel Eski Said sigarayla beraber gazeteleri ve siyaseti ve sohbet-i dünyeviye-i siyasiyeyi terk etti” cümlesiyle özetleyecekti.

Bu uzletlerin sonrası, öncesiyle hiçbir zaman aynı olmadı.

Artık Birinci Said, Sarıyer ve Yûşâ uzletlerinin öncesinde kalmıştı. Yahut, Eski Said’in o muazzam birikimi üzerine, yepyeni bir Said inşa edilmişti.

Henüz bilinmeyen şey, Yeni Said’e kaderin nasıl bir yol çizdiği idi.

Fıstıklıbağlar'daki ev

İkinci Said'in kozası

Çok zaman önce, Sarıyer'in تنها bir köşesinde, Boğaza uzaktan bakan, sıradan bir ev idi burası. İnsanlardan uzak, sade, küçük, basit bir ahşap ev...
Günlerden bir gün, bir kutlu misafir ayak bastı buraya.

Gelen, şöhretin zirvesinde, hayatının en şaşıaalı günlerini yaşayan bir büyük âlim idi.

Fakat buraya gelirken sadece ilmini beraberinde getirmiş, şöhret ve şaşıaayı kapının dışında bırakmıştı.

Bu duvarların arasında nelerin yaşandığını bilmiyoruz, belki de hiçbir zaman bilemeyeceğiz. Yalnız, asırlar ötesinden sual ve cevapların gidip geldiğini biliyoruz. Abdülkadir Geylânî'nin Fütûhu'l-Ğayb'ıyla, İmam-ı Rabbânî'nin Mektubat'ıyla o misafire yol gösterdiğini biliyoruz. Bir de, meydan savaşlarının şiddetini aratmayacak kadar yaman savaşların cereyan ettiğini biliyoruz misafir ile nefsi arasında. Bunun bir işaretini Yirmi Üçüncü Söz'deki vakıa-i hayaliyede, bir başkasını da Otuzuncu Sözdeki vakıa-i misaliyede buluyoruz.

Ondan sonra, nasıl bir tırtıl, kendi eliyle kendisini hapsettiği kozadan rengârenk desenlerle süslenmiş bir kelebek olarak çıkarsa, o misafir de, dünyanın bütün süslerinden arınarak girdiği bu halvethaneden, varlık âleminin bütün güzellikleriyle bezenmiş bir ruh zenginliği

içinde çıktı. Artık o, “balarısı gibi, bütün kâinat safhalarında menkuş gül ve çiçek gibi delillerinden, burhanlarından alacağı ibret, fikret, ünsiyet gibi usare ve şıralarından vicdanda o tatlı, imanlı balları yaparak” insan neslinin istifadesine ve semâ ehlinin mütalâasına sunacak bir Kâinat Seyyahı idi.

Günlerden bir gün, bir kutlu misafir ayak bastı bu küçük eve.

Kapıyı çalan, Birinci Said idi.

Bu küçük evden çıkan ise İkinci Said. Yahut, Risale-i Nur Külliyyatının müellifi Bediüzzaman Said Nursî.

Bu giriş ve çıkış arasında, bu küçücük evin ve o kısacık zamanın dar duvarları içinde bir büyük inkılâp yaşandı.

O inkılâpla değişen sadece Said Nursî değil, aynı zamanda büyük dünyanın tâ kendisiydi.

Zira kader onu buradaki mücahedesinde, insanlığın çehresini mânen değiştirecek bir vazifeye hazırlıyordu.

Gün gelecek, insanlık o kutlu misafirin kaleminden çıkan ve Risale-i Nur Külliyyatı adı verilen bir muhteşem esere kavuşacak ve onunla, geceli gündüzlü milyonlarca dille Yer ve Gökler Rabbinin esmâsını okuyacaktı.

Abdülmecid Ünlükul
(1884-1967)

Bediüzzaman Said Nursî'nin altı kardeşinden en küçüğü. Bediüzzaman'ın derslerinde bulundu ve onunla beraber savaştı. Van, Ergani ve Konya'da müftülük ve öğretmenlik yaptı. Hadis ve fıkıh dallarında pek çok talebe yetiştirdi. Risale-i Nur Külliyyatından İşârâtü'l-l'câz ve Mesnevî-i Nuriye'yi Arapçadan Türkçeye tercüme etti. Risalelerde adı yetmişen fazla yerde geçer. Oğlu Fuad'ın genç yaşta vefatı Bediüzzaman'ın hiç unutamadığı elîm bir hatıra olmuştur. Bediüzzaman kendisine "Benden yedi sene sonra vefat edeceksin" demişti. 1967 yılında Konya'da vefat etti.

Üçüncü Risale, Üçüncü Nokta

“Şifalı bir ameliyat”

Bundan otuz sene evvel, Eski Said'in gafil kafasına müthiş tokatlar indi, el-mevtû hakkun kaziyesini düşündü. Kendini bataklık çamurunda gördü. Medet istedi, bir yol aradı, bir halâskâr taharri etti. Gördü ki, yollar muhtelif; tereddütte kaldı. Gavs-ı Âzam olan Şeyh-i Geylânî Radiyallahu Anhın Fütuhu'l-Gayb namındaki kitabıyla tefe'ül etti. Tefe'ülde şu çıktı: “Sen dârü'l-hikmettesin; önce, kalbini tedavi edecek bir tabip ara.”

Acıptır ki, o vakit ben Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiye âzâsı idim. Güya ehl-i İslâmın yaralarını tedaviye çalışan bir hekim idim. Halbuki en ziyade hasta bendim. Hasta evvelâ kendine bakmalı; sonra hastalara bakabilir.

İşte, Hazret-i Şeyh bana der ki: “Sen kendin hastasın. Kendine bir tabip ara.”

Ben dedim: “Sen tabibim ol.” Tuttum, kendimi ona muhatap addederek, o kitabı bana hitap ediyor gibi okudum. Fakat kitabı çok şiddetliydi. Gururu-mu dehşetli kırıyordu. Nefsimde şiddetli ameliyat-ı cerrahiye yaptı. Dayanamadım, yarısına kadar kendimi ona muhatap ederek okudum; bitirmeye tahammülüm kalmadı. O kitabı dolaba koydum.

Fakat sonra, ameliyat-ı şifakârâneneden gelen acılar gitti, lezzet geldi. O birinci üstadımın kitabını tamam okudum ve çok istifade ettim. Ve onun vir-dini ve münâcâtını dinledim, çok istifaza ettim.

Sonra İmam-ı Rabbânî'nin Mektubat kitabını gördüm, elime aldım. Hâlis bir tefe'ül ederek açtım. Acaiptendir ki, bütün Mektubat'ında yalnız iki yerde “Bediüzzaman” lâfzı var. O iki mektup bana birden açıldı. Pederimin ismi Mirza olduğundan, o mektupların başında “Mirza Bediüzzaman'a Mektup” diye yazılı olarak gördüm. “Fesühbânallah,” dedim. “Bu bana hitap ediyor.”

O zaman Eski Said'in bir lâkabı Bediüzzaman idi. Halbuki Hicretin üç yüz senesinde, Bediüzzaman-ı Hemedânî'den başka o lâkapla iştihar etmiş zatlari bilmiyordum. Halbuki İmamın zamanında dahi öyle bir adam vardı ki, ona o iki mektubu yazmış. O zâtın hali benim halime benziyormuş ki, o iki mektubu kendi derdime devâ buldum.

Yalnız İmam, o mektuplarında tavsiye ettiği gibi, çok mektuplarında musırrâne şunu tavsiye ediyor: "Tevhid-i kible et." Yani, "Birini üstad tut, arkasından git. Başkasıyla meşgul olma."

Şu en mühim tavsiyesi, benim istidadıma ve ahvâl-i ruhiyeme muvafık gelmedi. Ne kadar düşündüm: Bunun arkasından mı, yoksa ötekinin mi, yok-

sa daha ötekinin mi arkasından gideyim? Tahayyürde kaldım. Herbirinde ayrı ayrı cazibedar hâsiyetler var; biriyle iktifâ edemiyordum.

O tahayyürde iken, Cenâb-ı Hakkın rah-

metiyle kalbime geldi ki: Bu muhtelif turukların başı ve bu cetvellerin menbaı ve şu seyyarelerin güneşi Kur'ân-ı Hakîmdir. Hakikî tevhid-i kible bunda olur. Öyleyse, en âlâ mürşid de ve en mukaddes üstad da odur.

Ona yapıştım. Nâkıs ve perişan istidadım elbette lâıkiyla o mürşid-i hakikînin âb-ı hayat hükmündeki feyzini massedip alamıyor. Fakat ehl-i kalb ve sahib-i halin derecâtına göre, o feyzi, o âb-ı hayatı, yine onun feyziyle gösterebiliriz. Demek, Kur'ân'dan gelen o Sözler ve o nurlar, yalnız aklî mesâil-i ilmiye değil, belki kalbî, ruhî, hâlî mesâil-i imaniyedir. Ve pek yüksek ve kıymettar maarif-i İlâhiye hükmündedirler.

Yirmi Sekizinci Mektup'tan

Cenab-ı Hakkın sana in'âm ettiği vücutla vücuda lâzım olan şeyler, temlik suretiyle değildir. Yani, senin mülkün ve malın olup istediğin gibi tasarruf etmek için verilmiştir. Ancak, o gibi nimetlerde, Allah'ın rızasına muvafık tasarruf edilebilir.

Evet, bir misafir, ev sahibinin iznine ve rızasına muvafık olmayacak derecede, yemeklerde ve sair şeylerde israf edemez.

Delâlet etmek tazammun etmeyi iktizâ etmez. Meselâ, kabarcıktaki güneşin cilvesi güneşin vücuduna delâlet eder, fakat güneşi tazammun edemez, yani içine alamaz.

Ve keza, birşeyi birşeyle tavsif edenin o şeyle muttasıf olması lâzım gelmez. Meselâ, şeffaf bir zerre, şemsi tavsif eder, fakat şems olamaz. Balarısı Sâni-i Hakîmi vasıflandırır, amma Sâni olamaz.

Mü'min olan kimse, iman ve tevhid iktizâsıyla, kâinata bir mehd-i uhuvvet nazarıyla baktığı gibi; bütün mahlûkatı, bilhassa insanları, bilhassa İslâmları birbiriyle bağlayan ip de, ancak uhuvvettir. Çünkü, imân bütün mü'minleri bir babanın cenah-ı şefkati altında yaşayan kardeşler gibi kardeş addediyor.

Küfür ise, öyle bir burudettir ki, kardeşleri bile kardeşlikten çıkarır. Ve bütün eşyada bir nevi ecnebîlik tohumunu ektir. Ve herşeyi herşeye düşman yapıyor.

Kur'ân'ın âyetleri birbirini tefsir ettiği gibi, bu kitab-ı âlemin de bir kısmı, diğer bir kısmını izah ediyor. Meselâ, maddiyat âlemi Cenab-ı Hakkın envar-ı nimetini cezbe etmek için hakikî bir ihtiyaçla şemse muhtaç olduğu gibi, âlem-i mâneviyat dahi rahmet-i İlâhiyenin ziyaretini almak için şems-i nübüvveti muhtaçtır. Binaenaleyh, Resul-i Ekrem (a.s.m.) nübüvveti, şemsin kat'iyet ve vuzuhu derecesinde kat'î ve vâzıhtır.

Risale-i Nur'un fidanlığı

Mesnevî-i Nuriye

Birinci Said'den Yeni Said'e uzanan yol, çetin bir yoldu. Bu yolun her adımı için yaman bir savaş verdi Bediüzzaman. Savaş alanı, cihad-ı ekber meydanıydı. Nefisle öyle bir mücadeleye girmişti ki, en gizli hallerini araştırıyor, en mâsum görüntüler arkasına saklanmış hileleri bulup çıkarıyor, en küçük itirazlarını bile büyük bir tehdit olarak kabul ederek üzerine âdeta ordular gönderiyordu.

Bu savaşların sonuçlarını, Bediüzzaman, notlar halinde kaydediyordu. Daha sonra, muhtelif zamanlarda, bu notları derleyerek Lem'alar, Reşhalar, Lâsiyyemâlar, Katre, Habab, Habbe, Zühre, Şemme, Şule, Nokta gibi isimler altında neşretti. Bir bakıma bu notlarla Risale-i Nur'un haritasını çiziyordu Bediüzzaman. Yıllar sonra, Yeni Said Barla'da Risale-i Nur Külliyyatını telif etmeye başladığı zaman, bu keşiflerini daha tafsilâtlı bir şekilde ele alacak, daha değişik bir üslûpla, geniş halk kitlelerine hitap edecek bir şekilde yeniden telif edecekti.

Nitekim, Bediüzzaman Said Nursî, bu eserini "Risale-i Nur'un çekirdeği ve fidanlığı" olarak tarif eder. Fakat nefisle girişilen mücadelelerin sonucu olan bu eserden kendi nefesine bir pay çıkarmaktan şiddetle kaçınır ve onu doğrudan doğruya Kur'ân'a mal eder:

Mesnevî-i Nuriye

Mesnevî-i Nuriye'nin ilk baskısı. Eseri meydana getiren Katre, Zerre, Habbe, Habâb, Zeylül-Habâb ve Hakikat Çekirdeklerinin kimi İstanbul'da, kimi Ankara'da olmak üzere ayrı matbaalarda, 1920-22 yılları arasında basılmış ve "Zerrât min Şuâi'l-Furkani'l-Hakîm" adıyla bir cilt halinde toplanmış. "Tevhid Denizinden Bir Katre" adlı ilk kitabın kapak sayfasındaki yazı: "Dikkatle oku, Allah'ın izniyle gözün aydın olsun."

Mü'minler ibadetlerinde, dualarında birbirine dayanarak cemaatle kıldıkları namaz ve sair ibadetlerinde büyük bir sır vardır ki, herbir fert, kendi ibadetinden kazandığı miktardan pek fazla bir sevap cemaatten kazanıyor. Ve herbir fert ötekilere duacı olur, şefaathçi olur, tezkiyeci olur—bilhassa Peygamber Aleyhissalâtu Vesselâma... Ve keza herbir fert, arkadaşlarının saadetinden zevk alır ve Hallâk-ı Kâinata ubudiyet etmeye ve saadet-i ebediye namzet olur.

Arının dimağını, mikrobun gözü-nü tanzim eden Zat, senin ef'âl ve a'mâlini mühmel, başıboş, hesap-sız, kitapsız bırakmayarak İmâm-ı Mübînde yazar. Ona göre muhaseben olacaktır.

"Yazdıklarımı akıl ve fikir mahsulü şeyler sanma. Asla! Bunlar, Kur'ân-ı Kerimden istimdad neticesinde yaralı bir ruha ve cerahatli bir kalbe akmış olan feyizlerdir."

Onuncu Rica

Ölümü sevdiren bir müjde

Kur'ân'dan gelen nur böyle ihtar etti ki: Senin, şimal-i şarkîde, Kosturma'daki gurbetinde bir iki esir zabıt dostun vardı. Bu dostların herhalde İstanbul'a gideceklerini biliyordun. Sana birisi deseydi, "Sen İstanbul'a mı gideceksin, yoksa burada mı kalacaksın?" Elbette, zerre miktar aklın varsa, İstanbul'a ferah ve sürurla gitmesini kabul edecektin. Çünkü bin birden, dokuz yüz doksan dokuz ahababın İstanbul'dadırlar. Burada bir iki tane kalmış; onlar da oraya gidecekler. Senin için İstanbul'a gitmek hazîn bir firak, elîm bir iftirak değil. Hem de geldin, memnun olmadın mı? O düşman memleketindeki pek karanlık, uzun gecelerinden ve pek soğuk fırtına kışlarından kurtuldun. Bu güzel, dünya cenneti gibi İstanbul'a geldin.

Aynen öyle de, senin küçüklüğünden bu yaşına kadar, sevdiklerinden yüzde doksan dokuzu, sana dehşet veren kabristana göçmüşler. Bu dünyada kalan bir iki dostun var; onlar da oraya gidecekler. Dünyada vefatın firak değil, visaldir, o ahabplara kavuşmaktır. Onlar, yani o ervâh-ı bâkiye, eskimiş yuvalarını toprak altında bırakıp, bir kısmı yıldızlarda, bir kısmı âlem-i berzah tabakatında geziyorlar diye ihtar edildi.

Evet, bu hakikati Kur'ân ve iman o derece kat'î bir surette ispat etmiştir ki, bütün bütün kalbsiz, ruhsuz olmazsa veyahut dalâlet kalbini boğmamışsa, görüyor gibi inanmak gerektir. Çünkü bu dünyayı hadsiz envâ-ı lütuf ve ihsanıyla böyle tezyin edip mükrimâne ve şeffikane rububiyetini gösteren ve tohumlar gibi en ehemmiyetsiz cüz'î şeyleri dahi muhafaza eden bir Sâni-i Kerîm ve Rahîm, masnuatı içinde en mükemmel ve en câmi, en ehemmiyetli ve en çok sevdiği masnuu olan insanı, elbette ve bilbedahe, sureten göründüğü gibi böyle merhametsiz, âkıbetsiz idam etmez, mahvetmez, zayi etmez. Belki bir çiftçinin toprağa serptiği tohumlar gibi, başka bir hayatta sümbül vermek için, Hâlık-ı Rahîm o sevgili masnuunu, bir rahmet kapısı olan toprak altına muvakkaten atar.

İşte bu ihtar-ı Kur'ânîyi aldıktan sonra, o kabristan, İstanbul'dan ziyade bana ünsiyetli oldu. Halvet ve uzlet, bana sohbet ve muaşeretten daha ziyade hoş geldi. Ben de Boğaz tarafındaki Sarıyer'de, bir halvethane kendime buldum. Gavs-ı Âzam (r.a.) Fütuhu'l-Gayb'ıyla bana bir üstad ve tabip ve mürşid olduğu gibi, İmam-ı Rabbânî de (r.a.) Mektubat'ıyla bir enîs, bir müşfik, bir hoca hükmüne geçti. O vakit, ihtiyarlığa girdiğimden ve medeniyetin ezvâkından çekildiğimden ve hayat-ı içtimaiyeden sıyrıldığımın pek çok memnun oldum, Allah'a şükrettim.

Yirmi Altıncı Lem'a'dan

1922-1923

Yeni Said'in Ankara günleri

Bediüzzaman'ın kahramanlıkları Ankara hükûmeti tarafından dikkatle takip ediliyordu. Bu sebeple defalarca Ankara'dan davet aldı. Fakat o, "Ben cephede savaşmayı severim, siper arkasında durmak hoşuma gitmiyor. Ankara'dan ziyade burasını tehlike altında görüyorum" diyerek davetleri geri çeviriyordu. Nihayet, bazı dostlarının da araya girmesi üzerine, Bediüzzaman, 19 Kasım 1922'de Ankara'ya geldi. Burada, Hacıbayram Camiinin misafirhanesinde kalan Bediüzzaman, 22 Kasım günü Millet Meclisini ziyaret ettiğinde, resmî bir hoşgeldin töreniyle karşılandı.

Meb'uslar Bediüzzaman'a karşı fevkalâde bir ilgi ve muhabbet gösteriyorlardı. O ise, meb'uslar arasında dine karşı bir lâkaytlığın yayılmaya başladığını sezmişti. Meclis binasında mescid için küçük bir odanın tahsis edilmiş olması ve namaz kılanların azlığı, henüz yolun başında olan yeni idarenin geleceği hakkında hiç de hoş bir intibâ bırakmıyordu. Bunun üzerine Bediüzzaman on maddelik bir beyanname neşretti. Son derece veciz ve etkileyici bir üslûpla kaleme alınan beyanname hemen tesirini gösterdi. Birçok

meb'us namaza başladı; namazlar cemaat halinde kılınır oldu; ihtiyaca cevap veremez hale gelen mescid daha büyük bir odaya alındı.

Lâkin bu beyanname ve sonuçlarından hoşnut olmayanlar da vardı. Meclis Reisi Mustafa Kemal Paşa bunların başında geliyordu. Bu yüzden Bediüzzaman ile Paşa arasında sert tartışmalar oldu. "Sizi yüksek fikirlerinizden istifade etmek için buraya çağırdık; siz geldiniz en evvel namaza dair şeyler yazarak aramıza ihtilâf verdiniz" diyen Paşaya, Bediüzzaman, "İslâmiyette imandan sonra en yüksek hakikat namazdır; namaz kılmayan haindir; hainin hükmü merduttur" cevabını verdi.

Namaz ile ilgili tartışmadan sonra, Bediüzzaman ile M. Kemal Paşa arasında daha başka görüşme ve tartışmalar da cereyan etti. Gerek bu görüşmelerde, gerekse diğer meb'uslarla olan temaslarında, Bediüzzaman, Batılılaşıma bahanesiyle İslâmî değerlerden ve İslâm âleminin uzaklaşmanın tehlikelerine dikkati çekti. Eğer muvaffak olunmak isteniyorsa, milletin bünyesine uygun bir cereyan verilmeli, dinî değerler takviye edilmeli ve İslâm âleminin dostluğuna önem atfedilmeliydi.

Bediüzzaman'ın hükûmet cephesinden aldığı cevap ise, yüksek mevki ve maaşlı görev tekliflerinin yanı sıra, Batılılaşıma yolunda girişilecek birtakım icraatlar için tasvibini alma teşebbüsleri idi. Şeyh Sünûsî yerine Kürdistan umumî vaizliği, meb'usluk, Diyanet Riyasetinde yüksek bir memuriyet ve köşk tahsisi, bu teklifler arasındaydı. İlk dönem meb'uslarından Hasan Basri Çantay, "Bediüzzaman'a M. Kemal'in bu teklifleri yapması, Reisicumhur seçildikten sonra Üstadın ona söylediği 'Halim ol, selim ol, refik ol, şefik ol' nasihatleri neticesinde olmuştur" diyordu.

Darü'l-Hikmet'teki görevi sebebiyle aldığı maaşı fazla bularak kitap bastırmak yoluyla millete iade eden Bediüzzaman için, maaş ve rütbe gibi tekliflerin zaten kabul edilme ihtimali yoktu. Yeni yönetimin izlediği yol ise, görev tekliflerine de onlarla işbirliği yapmak ve bu politikalara ortak olmak anlamını yüklüyordu. Bediüzzaman bu tekliflerin hepsini birden kesin bir dille reddetti.

Bu arada, içlerinde ilim ehli zatların da bulunduğu bazı kimseler Bediüzzaman'a gelip gidiyor ve girişilecek bazı icraat hakkında onun fikrini yokluyor, tasvibini almaya çalışıyorlardı. Bunu, yıllar sonra, talebelerine vasiyet hükmünde yaptığı en son derslerinden birinde, Bediüzzaman şu şekilde anlatacaktı:

"Kırk sene evvel bir başkumandan beni bir parça dünyaya alıştırmak için bazı kumandanları,

hattâ hocaları benim yanıma gönderdi. Onlar dediler: ‘Biz şimdi mecburuz. [Zaruretler haramları mübah kılar] kaidesiyle Avrupa’nın bazı usullerini, medeniyetin icaplarını taklide mecburuz’ dediler. Ben de dedim: Çok aldanmışsınız. Zaruret sû-i ihtiyardan gelse kat’iyyen doğru değildir, haramı helâl etmez. . . . Ekmek yemek, yaşamak gibi zarurî ihtiyaçlar haricinde başka hangi zaruret var? Sû-i ihtiyardan, gayr-ı meşru meyillerden ve haram muamelelerden tevellüd eden hareketler, haramı helâl etmeye medar olamazlar. Sinema, tiyatro, dans gibi şeylerde tiryaki olmuş ise, mutlak zaruret olmadığı ve sû-i ihtiyardan geldiği için, haramı helâl etmeye sebep olamaz.”

Ankara’da bulunduğu sırada Bediüzzaman’ın heykel konusundaki düşüncesi de yoklanmış; onun cevabı ise şiddetli olmuştu. “Büyük Kur’ân’ımızın bütün hücumu heykellerle putlardır,” diyordu Bediüzzaman. “Müslümanların heykelleri ise hastahaneler, mektepler, yetimhaneler, mabedlerdir.”

Bütün bu çekişmeler arasında, Bediüzzaman yine o büyük Medresetü’z-Zehrâ idealinin peşini bırakmıyordu. Uzun uzadıya temaslarda neticesinde, 15 Nisan 1923 tarihinde, mevcut 200 mebusun 166’sının imzasıyla, “Van’da Medresetü’z-Zehrâ namıyla bir dârü’l-ulûm-i İslâmiye inşa ve küşadına”

“Bu ejderha imanın erkânına ilişecek!”

Tabiat Risalesinin girişinden:

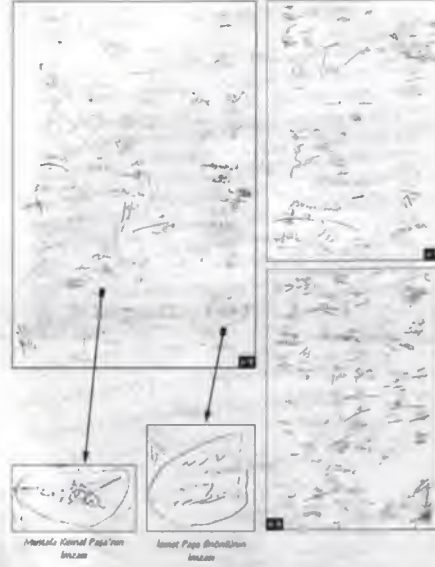
1338’de Ankara’ya gittim. İslâm Ordusunun Yunan’a galebesinden neş’e alan ehl-i imanın kuvvetli efkârı içinde, gayet müthiş bir zındıka fikri, içine girmek ve bozmak ve zehirlendirmek için dessâsâne çalıştığını gördüm. “Eyvah,” dedim. “Bu ejderha imanın erkânına ilişecek!”

O vakit, şu âyet-i kerime
[“Peygamberleri onlara dedi ki: Gökleri ve yeri yoktan var eden Allah hakkında şüphe olur mu?” İbrahim Sûresi, 14:10] bedâhet derecesinde vücud ve vahdâniyeti ifham ettiği cihetle, ondan istimdad edip, o zındıkanın başını dağıtacak derecede Kur’ân-Hakîmden alınan kuvvetli bir burhanı, Nur’un Arabî risalesinde yazdım. Ankara’da, Yeni Gün Matbaasında tab’ ettirmiştim. Fakat maatteessüf Arabî bilen az ve ehemmiyetle bakanlar da nadir olmakla beraber, gayet muhtasar ve mücmel bir surette o kuvvetli burhan tesirini göstermedi. Maatteessüf, o dinsizlik fikri hem inkişaf etti, hem kuvvet buldu. Bilmeceburiye, o burhanı Türkçe olarak bir derece beyan edeceğim.

Birinci Meclis Meb'uslarından
Tahsin Bey

"Mustafa Kemal iki defa şifre ile, Van vilâyetinin eski valisi ve benim dostum Tahsin Bey'in vasıtasıyla beni neşredilen Hutuvat-ı Sitte'ye mükâfaten taltif için Ankara'ya celb etti, gittim."

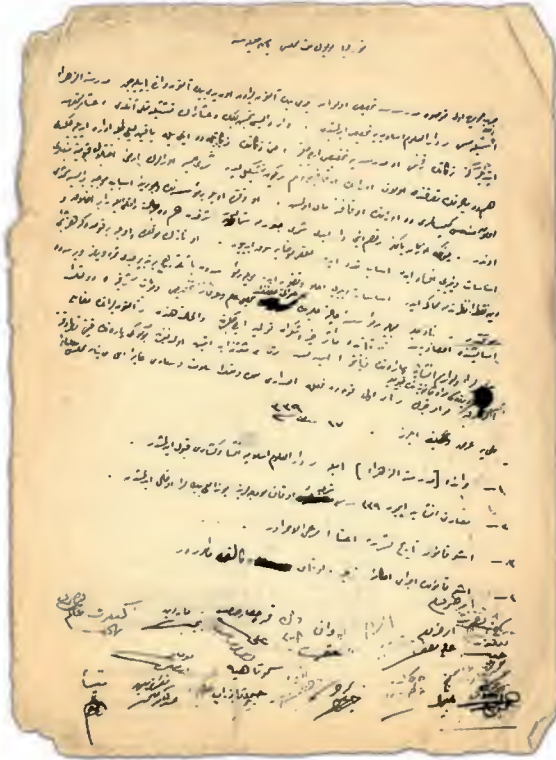
Meclise sunulan kanun teklifindeki imzalar.
Mustafa Kemal ile İsmet Paşaların imzaları
daire içinde.

dair teklif, Meclis Başkanlığına verildi. Teklifi imzalayanlar arasında Mustafa Kemal ile İsmet İnönü de bulunuyordu.

Kendisine hayat gayesi edindiği bu projenin gerçekleşmesi için böylesine müşahhas bir adım atılmış olmasına rağmen, Bediüzzaman, Ankara'daki ikametini daha fazla uzatmadı. Âni denebilecek bir kararla, Haziran sonu veya Temmuz başlarında, Ankara'dan ayrılarak Van'a çekildi. Bu kararını ve sebebini, Bediüzzaman, Afyon Mahkemesindeki savunmalarından birinde şöyle açıklıyor:

"Mustafa Kemal iki defa şifre ile, Van vilâyetinin eski valisi ve benim dostum Tahsin Bey'in vasıtasıyla beni neşredilen Hutuvat-ı Sitte'ye mükâfaten taltif için Ankara'ya celb etti, gittim. Şeyh Sünusî Kürtçe lisanı bilmediğinden beni onun yerinde üç yüz lira maaşla vilâyât-ı şarkıye vaiz-i umumîsi, hem meb'us, hem Diyanet Riyaseti dairesinde Darü'l-Hikmet azalarıyla beraber eski vazifem ile memnun etmek ve benim Van'da temelini attığım Medresetü'z-Zehrâ ve şark darülfünunuma Sultan Reşad'ın verdiği ondokuz bin altun lira (iki yüz meb'us içinde yüz altmış üç meb'usun imzasıyla) yüz elli bin banknota iblâğ edilerek kabul edildiği halde; ben Beşinci Şua aslının verdiği haberin bir kısmını, orada

Medresetü'z-Zehrâ'nın açılışına dair Millet Meclisine verilen kanun teklifi:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine,
Harb-i Umumîden evvel Kosova medresesine tahsis olunan yirmi bin altın liradan on yedi bin altın, Van'da yapılacak Medresetü'z-Zehrâ ismiyle müsemma bir darü'l-ulûm-i İslâmiyyeye tahsis edilmişti. Van valisi Tahsin Beyin ve aşâirin teşebbüsü ile temeli atıldı. Aşair taahhüd ettiler ki, zekâtın bir kısmını o medreseye tahsis edecegiz. Hattâ zekâtın zekâtıyla da iki bine yakın leylî talebe idare edilecekti. Hem de Maliyenin tasarrufunda olan oranın evkafı da mühim bir yekûn teşkil eder. Şimdi ise oraların Ermeni ihtilâl menbaı olan münderis kiliseleri de oranın evkafına mal olmuş. O vakitte öyle bir müessesenin vücuduna esbab-ı mucibe bir ise, şimdi ondur. Çünkü o zaman yalnız bir hasm-ı dinî var idi. Şimdi cenuptan, şimalden, şarktan, hem de cehalet-i dahilî ile beraber ahlâk ve esasat-ı diniyeyi ifsad eden esbab taaddüd edip halkı fevzâya sevk ediyor. O nazik mevkide ve öyle bir kavimde—ki her şeyi din nokta-i nazarından muhakeme eder—esasat-ı diniyeyi ilâ ve takviye eden böyle bir müesseseden başka hiçbir tedbir ciddî semere vermez, verse de muvakkattir. Binaenaleyh, böyle bir müessese-i âliye-i ilmiyenin o havalî halkının tahsil-i ilim ve irfanına tahsisi, vilâyat-ı şarkiyede devletin asayişinde, iktisadiyatında, müessir hayır ve şükran tevliid edeceklerinden, ve'l-hâletü hâzihî, bir altın liranın mukabili bin lira ise ve levazım-ı inşaiye ve sairinin fiatça eskisine nisbeten birkaç misli tezayüd etmiş olduğundan, bugünkü paranın kıymeti nazar-ı dikkate alınarak, zîrdeki mevadd-i kanuniyenin kabulüyle bu emr-i hayrın bir an evvel kuvveden fiile isdârı, mülk ve milletin selâmet ve saadetini gaye-i emel tanıyan Meclis-i Âli-i Millîye arz ve teklif eyleriz.

17 Nisan 1339 / 30 Nisan 1923

[Kanun teklifi metni:]

1. Van'da Medresetü'z-Zehrâ namıyla bir darü'l-ulûm-i İslâmiye inşa ve küşadî kabul edilmiştir.
2. Masarif-i inşaiye için 1339 (1923) senesi Şer'iye ve Evkaf bütçelerine yüz elli bin lira ithal edilmiştir.
3. İşbu kanun tarih-i neşrinden itibaren mer'iyü'l-icrâdır.
4. İşbu kanunun icra-yı ahkâmına Şer'iye ve Evkaf Vekâleti memurdur.

bir adamda gördüm. Mecburiyetle o çok ehemmiyetli vazifeleri bıraktım. Ve bu adamla başa çıkılmaz, mukabele edilmez diye, dünyayı ve siyaseti ve hayat-ı içtimaiyeyi terk edip yalnız imanı kurtarmak yolunda vaktimi sarf ettim.”

Medresetü'z-Zehrâ hakkındaki teklife gelince, o da iki seneden fazla komisyonda bekledikten sonra, 12 Aralık 1925 tarihinde Meclise geri gönderildi. Genel kurulda yapılan oylamada ise, evvelce teklifin altına imza koymuş olan ellerin birçoğu, bu defa teklifin reddi için kalktı ve Medresetü'z-Zehrâ ideali bir başka bahara kaldı.

Medresetü'z-Zehrâ ile ilgili kanun teklifinin aynen kabul görerek Meclise sevk edildiğine dair Layiha Encümeni tarafından 21.2.1339 / 4 Mayıs 1923 tarihinde yazılan yazı:

Riyaset-i Celileye,
Van'da Medresetü'z-Zehrâ namıyla bir darü'l-ulûm-ı İslâmiye inşa ve küşadı ve masarif-i inşaiyesi için 339 senesi Şer'îye ve Evkaf bütçelerine yüz elli bin lira ithal edilmesi hakkında Van meb'usu Haydar Bey ve rüfekasının 17/2/39 tarihli teklif-i kanunîsi encümenimizce tekrar mütalâa olundu. Teklif-i mezkûr mahiyeti esasat-ı diniyeyi ilâ ve takviye edecek bir müessese-i âliyenin küşadı ile ilim ve irfan sahasındaki tekâmülâta hatve teşkil edeceğinden şayan-ı müzakere görülmüş olmakla heyet-i umumiye-ye arza karar verildi.

Medresetü'z-Zehrâ ile ilgili teklifin diğer üç teklif ile beraber reddedilmesine dair Diyanet İşleri ve Evkaf Encümeni tarafından Meclis Başkanlığına yazılan 29.11.1341 tarihli yazı:

Riyaset-i Celileye,
1- Van'da bir medrese küşadı, 2- Evkaf bütçesine dair mürtezika maaşatı, 3- Evkaf nizamnamesinin tadili, 4- Şer'îye Vekâletinden musaddak icazetnameye malik olmayanların ilmî kisveyi lâbis olmamaları hakkında merbuten takdim kılınan tekâlîf-i kanuniye tevarih-i muhtelifede kavanin-i mahsusa ile Meclis-i Âlinin kararına iktiran etmiş ve encümenimizce de bittabi tayini muameleye mahal kalmamış olmasına binaen makam-ı riyasete takdimi karargir olmuştur.

Bediüzzaman Millet Meclisinde

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesinin 22 Kasım 1922 tarihli nüshasından:

Ulemadan Bediüzzaman Said Efendi Hazretlerine beyan-ı hoşâmedi:

Reis: Efendim, Bitlis meb'usu Arif Bey ile rüfekasının takriri vardır:

Riyaset-i Celileye,

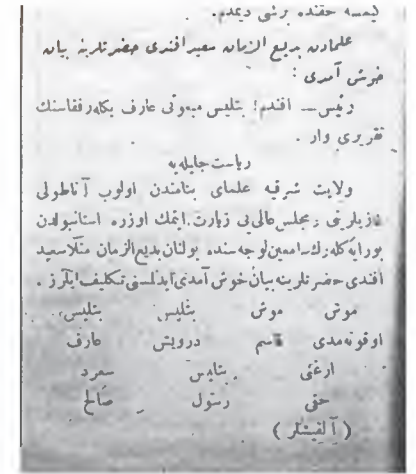
Vilâyat-ı şarkiye ulema-i benâmından olup Anadolu gazilerini ve Meclis-i Âliyi ziyaret etmek üzere İstanbul'dan buraya gelerek sâmiîn locasında bulunan Bediüzzaman Molla Said Efendi Hazretlerine hoşâmedi edilmesini teklif eyleriz.

Takriri veren meb'uslar:

Bitlis – Arif, Bitlis – Derviş, Muş – Kasım, Muş – İlyas Sami, Siirt – Salih, Bitlis – Resul, Ergani – Hakkı.

Rasih Efendi (Antalya): Kürsüye teşriflerini ve dua etmelerini kendilerinden rica ederiz.

Teklifin alkışlarla kabul edilmesinden sonra Bediüzzaman kürsüye gelerek Anadolu gazilerini tebrik etti ve zafer için dua etti.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesinde "Ulemadan Bediüzzaman Said Efendi Hazretlerine Beyan-ı Hoşâmedi" başlığı altında yer alan zabıt.

Bediüzzaman'ın meb'uslara hitaben yayınladığı 10 maddelik beyanname:

“İnkılâbın temel taşları sağlam gerek”

Ey mücâhidîn-i İslâm! Ey ehl-i hall ü akit! Bu fakirin bir meselede on sözünü, birkaç nasihatini dinlemenizi rica ediyorum.

Evvelâ: Şu muzafferiyetteki hârikulâde nimet-i İlâhiye bir şükran ister ki devam etsin, ziyade olsun. Yoksa, nimet şükürü görmezse gider. Madem ki Kur'ân'ı, Allah'ın tevfiğiyle düşmanın hücumundan kurtardınız. Kur'ân'ın en sarîh ve en kat'î emri olan “salât” gibi ferâizi imtisal etmeniz lâzımdır—ta onun feyzi, böyle harika suretinde üstünüzde tevâlî ve devam etsin.

Saniyen: Âlem-i İslâmı mesrur ettiniz, muhabbet ve teveccühünü kazandınız. Lâkin o teveccüh ve muhabbetin idamesi, şeâir-i İslâmiyeyi iltizamla olur. Zira, Müslümanlar İslâmiyet hesabına sizi severler.

Burdur günleri

Bediüzzaman'ın olağanüstü hafızası

Diyanet İşleri Başkanlığı Müşavere Kurulu âzâsı Ahmet Hamdi Kasaboğlu anlatıyor:

Bediüzzaman Burdur'a getirildiğinde, ben 17-18 yaşlarındaydım. Bizim evin karşısında bir evde otururdu. Gündüzleri hep kırlarda, bahçelerde ve dağlarda dolaşır, akşamların eve gelirdi. Polisler de o esnada evine gelir, bakar ve giderlerdi.

Kendisini sık sık ziyaret ederdim. Bu ziyaretlerimden birisinde bana eski bir hatırasını anlattı. Birgün bir coğrafya muallimi ile münazaraya girecekmiş. Akşam vakti beş-altı yüz sayfalık bir coğrafya kitabı ele geçirerek onu tamamen ezberlediğini söyledi.

Ben buna çok hayret ettim. Kendi kendime “Bu nasıl olur?” diye taaccüp ettim. İçimden “Ben bunu bir deneyeyim” dedim. Arapça bir eserden bir sayfa kopararak bir gün sonra yine yanına gittim. Daha ben kendisine birşey söylemeden, “Elinde ne var?” dedi. “Arapça bir sayfa” diye cevap verdim. “Oku da dinleyeyim” dedi. Ben o sayfayı baştan sona sesli olarak okudum. Kendisi dinledikten sonra, “Şimdi takip et bakalım, ezber edebilmiş miyim?” dedi. Ben kâğıdı elimde tutarak takip ettim. Baştan sona, tek kelime atlamadan aynen okudu.

Benim tanıdığım Bediüzzaman çok zengin gönüllü bir insandı. Para cihetinden kendisine çok tekliflerde bulunmuşlardı. Hiçbir kimseden para almazdı. Burdur'a giden şark menfileri, yanlarında hep sarı lira getirmişlerdi, bunları bozdurur harcarlardı. Bediüzzaman bunlardan da hiç para almazdı.

Salisen: Bu âlemde evliyaullah hükmünde olan gazi ve şühedalara kumandanlık ettiniz. Kur'ân'ın evâmir-i kat'iyesine imtisal etmekle, öteki âlemde de o nurânî güruha refik olmaya çalışmak, sizin gibi himmetlilerin şe'nidir. Yoksa, burada kumandan iken orada bir neferden istimdad-ı nur etmeye muhtar kalacaksınız. Bu dünya-yı deniyye, şan ve şerefiyle öyle bir metâ değil ki, sizin gibi insanları işbâ etsin, tatmin etsin ve maksud-u bizzat olsun.

Rabian: Bu millet-i İslâmın cemaatleri, çendan bir cemaat namazsız kalsa, fâsık da olsa, yine başlarındakini mütediyyin görmek ister. Hattâ, umum şarkta, umum memurlara dair en evvel sordukları sual bu imiş: “Acaba namaz kılıyor mu?” derler. Namaz kılsa mutlak emniyet ederler; kılmazsa, ne kadar muktedir olsa nazarlarında müttehemdir. Bir zaman, Beytüşşebab aşâirinde isyan vardı. Ben gittim, sordum: “Sebeup nedir?” Dediler ki:

“Kaymakamımız namaz kılmıyordu, rakı içiyordu. Öyle dinsizlere nasıl itaat edeceğiz?” Bu sözü söyleyenler de namazsız, hem de eşkiyâ idiler.

Hamisen: Enbiyanın ekseri Şarkta ve hükemanın ağılebi Garpta gelmesi kader-i ezelînin bir remzidir ki, Şarkı ayağa kaldıracak din ve kalbdır, akıl ve felsefe değil. Şarkı intibaha getirdiniz; fitratına muvafık bir cereyan veriniz. Yoksa, sa'yiniz ya hebâen gider, veya muvakkat, sathî kalır.

Sadisen: Hasnınız ve İslâmiyet düşmanı olan frenkler, dindeki lâkaytlığınızdan pek fazla istifade ettiler ve ediyorlar. Hattâ diyebilirim ki, hasnınız kadar İslâma zarar veren, dinde ihmalinizden istifade eden insanlardır. Maslahat-ı İslâmiye ve selâmet-i millet namına, bu ihmali a'mâle tebdil etmeniz gerektir. Görülmüyor mu ki, İttihatçılar o kadar harika azim ve sebat ve fedakârlıklarıyla, hattâ İslâmın şu intibâhına da bir sebep oldukları halde, bir derece dinde lâübâlilik tavrını gösterdikleri için, dahildeki milletten nefret ve tezyif gördüler. Hariçteki İslâmlar dindeki ihmallerini görmedikleri için hürmeti verdiler.

Sabian: Âlem-i küfür, bütün vesaitiyle, medeniyetiyle, felsefesiyle, fûnunuyla, misyonerleriyle âlem-i İslâma hücum ve maddeten uzun zamandan beri galebe ettiği halde, âlem-i İslâma dinen galebe edemedi. Ve dahilî bütün fırak-ı dâlle-i İslâmiye de, birer kemmiye-i kalile-i muzırta suretinde mahkûm kaldığı; ve İslâmiyet metanetini ve salâbetini sünnet ve cemaatle muhafaza eylediği bir zamanda, lâübâliyâne, Avrupa medeniyet-i

habise kısmından süzülen bir cereyan-ı bid'atkârâne, sinesinde yer tutamaz. Demek, âlem-i İslâm içinde mühim ve inkılâpvâri bir iş görmek, İslâmiyetin desâtirini inkiyadla olabilir, başka olamaz. Hem olmamış, olmuşsa da çabuk ölüp sönmüş.

Saminen: Zaaf-ı dine sebep olan Avrupa medeniyet-i sefihanesi yırtılmaya yüz tuttuğu bir zamanda ve medeniyet-i Kur'ân'ın zuhura yakın geldiği bir anda, lâkaydâne ve ihmalkârâne, müsbet bir iş görülmez. Menfice, tahripkârâne iş ise, bu kadar rahnelere mâruz kalan İslâm zaten muhtaç değildir.

Tasian: Sizin bu İstiklâl Harbindeki muzafferiyetinizi ve âli hizmetinizi takdir eden ve sizi can ü dilden seven cumhur-u mü'minîndir. Ve bilhassa tabaka-i avâmdır ki, sağlam Müslümanlardır. Sizi ciddî sever ve sizi tutar ve size minnettardır ve fedakârlığınızı takdir eder-

ler. Ve intibaha gelmiş en cesim ve müthiş bir kuvveti size takdim ederler. Siz dahi, evâmir-i Kur'âniyeyi imtisalle onlara ittisal ve istinad etmeniz, maslahat-ı İslâm namına zarurîdir. Yoksa, İslâmiyetten tecerrüt eden, bedbaht, milliyetsiz, Avrupa meftunu frenk mukallitleri avâm-ı Müslimîne tercih etmek maslahat-ı İslâma münâfi olduğundan, âlem-i İslâm nazarını başka tarafa çevirecek ve başkasından istimdat edecek.

Âşiren: Bir yolda dokuz ihtimal-i helâket, tek bir ihtimal-i necat varsa, hayatından vazgeçmiş, mecnun bir cesur lâzım ki o yola sülûk etsin. Şimdi, yirmi dört saatten bir saati işgal eden farz namaz gibi zaruriyat-ı diniyede, yüzde doksandokuz ihtimal-i necat var. Yalnız, gaflet ve tembellik hasiyetiyle, bir ihtimal, zarar-ı dünyevî olabilir. Halbuki ferâizin terkinde, doksandokuz ihtimal-i zarar var. Yalnız gaflet ve dalâlete istinad, tek bir ihtimal-i necat olabilir. Acaba dine ve dünyaya zarar olan ihmâl ve ferâizin terkine ne bahane bulunabilir? Hamiyet nasıl müsaade eder?

Bâhusus bu güruh-u mücâhidin ve bu yüksek meclisin ef'âli taklid edilir. Kusurlarını millet ya taklit veya tenkit edecek; ikisi de zarardır. Demek onlarda hukukullah, hukuk-u ibâdî da tazammun ediyor. Sırr-ı tevatür ve icmâî tazammun eden hadsiz ihbaratı ve delâîli dinlemeyen ve safsata-i nefis ve vesvese-i şeytandan gelen bir vehmi kabul eden adamlarla hakikî ve ciddî iş görülmez.

Şu inkılâb-ı azîmin temel taşları sağlam gerek. Şu meclis-i âlinin şahsiyet-i mâneviyesi, sahip olduğu kuvvet cihetiyle, mânâ-yı saltanatı deruhte etmiştir. Eğer şeâir-i İslâmiyeyi bizzat imtisal etmek ve ettirmekle mânâ-yı hilâfeti dahi vekâleten deruhte etmezse, hayat için dört şeye muhtaç, fakat an'ane-i müstemirre ile günde lâakal beş defa dine muhtaç olan şu fitratı bozulmayan ve lehviyat-ı medeniyeyle ihtiyâcât-ı ruhiyesini unutmayan bu milletin hâcât-ı diniyesini Meclis tatmin etmezse, bilmeceburiyye mânâ-yı hilâfeti, tamamen kabul ettiğiniz isme ve lâfza verecek. O mânâyı idame etmek için kuvveti dahi verecek. Halbuki, Meclis elinde bulunmayan ve Meclis tarikiyle olmayan böyle bir kuvvet, inşikak-ı âsâya sebebiyet verecektir. İnşikak-ı âsâ ise "Hepiniz birden Allah'ın ipine sımsıkı sarılın" âyetine zıttır. Zaman cemaat zamanıdır. Cemaatin ruhu olan şahs-ı mânevî daha metindir. Ve, tenfiz-i ahkâm-ı şer'iyeye daha ziyade muktedir. Halife-i şahsî, ancak ona istinadla vezâifi deruhte edebilir. Cemaatin ruhu olan şahs-ı mânevî eğer müstakim olsa, ziyade parlak ve kâmil olur. Eğer fena olsa, pek çok fena olur. Ferdin iyiliği de, fenalığı da mahduttur. Cemaatin ise gayr-ı mahduttur. Harice karşı kazandığınız iyiliği, dahildeki fenâlıkla bozmayınız. Bilirsiniz ki, ebedî düşmanlarınız ve zıtlarınız ve hasımlarınız İslâmın şeâirini tahrip ediyorlar. Öyleyse, zarurî vazifeniz, şeâiri ihyâ ve muhafaza etmektir. Yoksa, şuursuz olarak şuurlu düşmana yardımdır. Şeâirde tehâvün, zaaf-ı milliyeti gösterir. Zaaf ise, düşmanı tevkif etmez, teşci eder.

Şehidler yatağında

İsmail Perihanoğlu anlatıyor:

Molla Resul, Kopanisli Molla Yusuf ve ben, Hazret-i Üstadla birlikte Zeve köyüne gittik. Rus-Ermeni mezaliminde Zeve halkı çoluk çocuğuyla tamamen şehid edilmişti. Üstad ayakta durarak buyurdular ki:

“Burası şehidler yatağıdır. Kardeşim Molla Ahmed-i Cano da burada yatıyor.”

Bunu söylerken kendisini tutamadı, ağlayıp gözyaşlarını döktü.

1923-1927 | Büyük sürgün

Tarihin yazıldığı yere doğru

Bediüzzaman'ın Ankara'yı terk ederek Van'a yerleşme kararı, Eski Said'in Yeni Said'e dönüşmesi kadar önemli ve onunla bağlantılı bir karar idi. Esasen o Ankara'ya kendi isteğiyle değil, ısrarlı davetler üzerine gelmişti. Bu davetleri kabul ediş sebebi ise belliydi: memleketin mukadderatıyla ilgili önemli adımların atıldığı bir dönemde bazı hatâların önüne geçmeye, ülkenin ve İslâm âleminin hayrına atılacak olumlu adımları teşvik etmeye yönelik ikaz ve irşadlarda bulunmak... Bu arada, gençlik yıllarından beri peşinde koştuğu Medresetü'z-Zehrâ adlı o büyük projesini yeni yönetime kabul ettirebilirse, bu ziyaret hedefini bulmuş olacaktı.

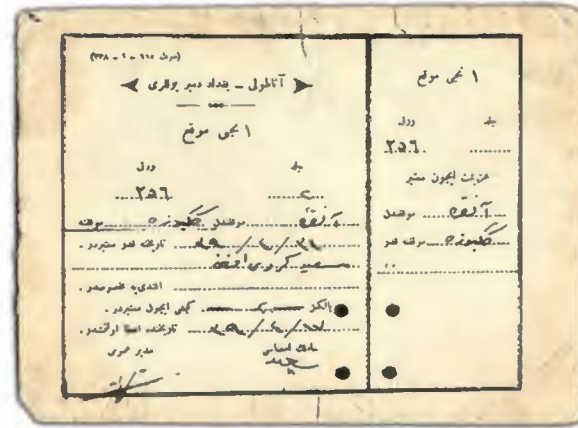
Fakat Ankara'da, İslâmî değerlerden ve İslâm âleminden uzaklaşarak inanç ve yaşayışıyla tamamen Batılı bir toplum vücuda getirmeyi temel ilke edinmiş bir yönetim iş başındaydı. Bediüzzaman'ın böyle bir yönetimle işbirliği yapması mümkün değildi. Günübirlilik siyasetlerle bu gidişi önlemenin de imkânı yoktu. Zira izlenen politikaların olumsuz sonuçları hemen değil, birkaç senede de değil, ancak nesiller gelip geçtikten sonra bütün çıplaklığıyla görülecek ve bu sonuçlar görüldüğü zaman da tedbir almanın zamanı çoktan geçmiş olacaktı. Bediüzzaman, milletin iman kalesini tehlikede görmüş ve bütün mesaisini bu kalenin tamiri için harcamak gerektiği sonucuna varmıştı. Böylece, 1923 yazında tekrar Van'a geldiğinde, eski

dostları, karşılarında siyasetle bütün ilgisini kesmiş ve Yeni Said hüviyetine bürünmüş bir Bediüzzaman buldular.

Bediüzzaman Van'da önce kardeşi Abdülmecid'in evinde kaldı. Fakat bir süre sonra, ziyaretçilerinin çokluğu sebebiyle evin hanımına zahmet verdiğini düşünerek Nurşin Camiine geçti ve orada kendisine yaptığı bir hücrede kalmaya başladı. Burada gecelerini ibadetle geçiriyor, gündüzleri talebelerine ders veriyor, Cuma günleri de halka vaaz ediyordu. Vazalarında ekseriyetle iman hakikatleri üzerinde duruyor; niçin böyle yaptığını soranlara da "Benim gayem, imanın temellerini sağlam inşa etmektir. Temel sağlam olursa, bina zelzelelerle yıkılmaz" cevabını veriyordu. Dersleri de eskisinden farklıydı. Molla Resul gibi eski talebeleri bu durumu yadırgıyor, "Bu anlattıklarını biz eski tefsirlerde bulamıyoruz" diye itiraz etmekten kendilerini alamıyorlardı.

Gittiği her yerde olduğu gibi, bu defaki Van ikametinde de Bediüzzaman sürekli ziyaretçi akınına uğruyordu. Bir süre sonra, belki Yeni Said'in kalabalıklardan hoşlanmayan ve inziva arayan halet-i ruhiyesi sebebiyle, belki daha başka sebeplerden dolayı, 1924 yazından itibaren Bediüzzaman Erek dağında, Zernabad suyu başındaki bir kilise harabesinde kalmaya başladı. Burada da yine talebeleri yanındaydı; ziyaretçiler ise eskisine göre çok daha seyrek olarak geliyorlardı.

Bediüzzaman'ın Erek dağında bulunduğu sırada meşhur Şeyh Said hadisesi vuku buldu. Bediüzzaman, daha önceki Bitlis hadisesinde olduğu gibi, bu hadisenin de tamamen dışındaydı. Onun bu konudaki tavsiyeleri, her zamanki kesin tavrını aksettiriyor ve ulemaya düşen görevin silâhlı hareket değil, halkı aydınlatmak olduğunu bildiriyordu:

Ankara'dan ayrılan Bediüzzaman'ı Eski Said'den Yeni Said'e götüren tren bileti.

Molla Yasin anlatıyor:

Bir gün Erek dağının başına doğru çıktık, yemek yapıp yedik. Yanımızda bir talebesi daha vardı. Üçümüz, dağın başında, ikinci namazımı kılacaktık. Abdest alırken aklıma geldi: “Ya Rabbi, sen bu zata, bu kadar zahir-bâtın ilimlerini ihsan etmişsin. Fakat ne duası kabul oluyor, ne belâsı eksik oluyor” dedim. Namazı kıldıktan sonra bana döndü, dedi ki:

“Bazıları der ki, ben abdest aldım, namaz kıldım, dua ettim; Allah duamı kabul etmiyor, nedendir?”

Ve devam etti:

“Fakirlere bir şey vermeyen zengin bir adam olsa, bir fakir de günde beş defa o zenginin karşısına geçip elini tutsa, istese; bu zengin bir vermese, iki vermese, üç vermese, bakar ki, bu adam vazgeçmiyor, ‘Bir şey vereyim de gitsin’ der. Onun gibi, şimdi, Rabbülâleminin huzurunda günde beş vakit bir adam elini kaldırıp dua etse, nasıl duasını kabul etmez? Allah duanın kabulüne bir vakit tayin eder. Mesela biri tarlasını sürse, tohumunu seripse, hemen hasılat alabilir mi? Ancak vakti gelir, sonra alır. Onun gibi, Allah da duanın vakti kaza olunca kabul eder ve verir.”

“Türk milleti asırlardan beri İslâmiyete hizmet etmiş ve çok velîler yetiştirmiştir. Bunların torunlarına kılıç çekilmez; siz de çekmeyiniz, teşebbüsünüzden vazgeçiniz. Millet irşad ve tenvir edilmelidir.”

Şeyh Said hadisesi, sadece bu harekete adı karışan yüzlerce kişinin hayatına mal olmakla kalmadı; bundan başka, hadisyle ilgisi bulunmayan on binlerce kişiyi mağdur eden bir insan avının da bahanesi oldu. Bu hadiseden haberi dahi olmayan nice insanlar, kışın ortasında aileleriyle birlikte yerinden yurdundan edildi, kelepçelenerek en ağır ve aşağılayıcı şartlar altında uzak beldelere sürüldü.

Bediüzzaman’ı da, Şeyh Said hadisesiyle hiçbir ilgisinin bulunmadığı hükûmetçe bilinmesine rağmen, Erek dağındaki uzlethanesinden bir müfreze askerle birlikte alarak diğer Van sürgünlerinin toplandığı yere getirdiler. Onun askerler arasında götürülüşünü gören halk sokaklara dökülerek “Seyda, bizi bırakıp gitme! Müsaade buyur, seni göndermeyelim; arzu edersen Arabistan’a götürelim” diyerek yalvardıysa da, Bediüzzaman “Ben kendi arzumla Anadolu’ya gidiyorum” diyerek onları teskin etti ve evlerine gönderdi.

1926 Şubat sonu veya Mart başında, Bediüzzaman, ikişer ikişer kelepçelenmiş büyük bir sürgün kafilesi içinde Van Müftüsü Şeyh Mâsum Efendi ile bağlı olarak, bir daha dünya gözüyle göremeyeceği Van’dan ayrıldı. Kızaklarla karlı dağları aşan kabile Erzurum yoluyla Trabzon’a

geldi, buradan da gemi ile İstanbul'a ulaştı. Bediüzzaman, bu zorlu yolculuk şartları altında, bir Ramazan ayını oruçlu olarak geçirdi.

İstanbul'da yirmi gün kadar kalan Bediüzzaman, polis tarafından sorguya çekildi. Kendisinin suçluluğuna kesin olarak kanaat getirip serbest bırakılmasına rağmen, Ankara'dan gelen bir emirle 1926 Mayıs'ında Burdur'a sevk edildi.

İzmir yoluyla Burdur'a geldikten sonra, Bediüzzaman yine bir cami odasında kalmaya devam etti. Bu arada boş durmuyor, gece ve gündüz vaktinin ekseriyetini zikir, tefekkür ve ibadetle geçirdikten başka, Kasaboğlu camiinde halka vaaz veriyordu. Her yerde olduğu gibi, burada da Bediüzzaman'ın pek çok ziyaretçisi vardı. Daha sonra Risale-i Nur talebesi olacak pek çok kimse, bu ziyaretler sırasında Bediüzzaman'ı tanımak şerefine erdi.

Burdur, Bediüzzaman'ın telif faaliyetine tekrar başladığı yer oldu. Fakat bu defa yazdıkları eskisine benzemiyordu. Van'daki son ikametinde halka verdiği vaazlarda olduğu gibi, bu telifatında da Bediüzzaman iman ve İslâm hakikatleri üzerinde duruyor, bu hakikatleri kolay anlaşılır bir üslûpla halka ders veriyordu. Bir bakıma Risale-i Nur'un mukaddimesi gibiydi bu yazılanlar. Yıllar sonra, 1953'te bu dersler Bediüzzaman'ın eline geçtiği zaman "Ben bunların varlığını tamamen unutmuşum" diyerek bunu sevinçle karşılayacak ve eseri, "Nur'un İlk Kapısı" olarak adlandırarak neşredecekti.

Burdur'da bulunduğu sırada Bediüzzaman nisbî bir serbestlik içindeydi. Başka sürgünler her akşam karakolda ispat-ı vücud etmek zorunda oldukları halde Bediüzzaman imza vermeye gitmiyordu. Bir ara şehri ziyaret eden Mareşal Fevzi Çakmak'a bu durum aksettirilince, Mareşal "Bediüzzaman'dan zarar gelmez; ona ilişmeyiniz, hürmet ediniz" cevabını vermiş, bu da Bediüzzaman üzerindeki baskıların hafiflemesine yol açmıştı.

Şeyh Said

Erek Dağı

Mareşal Fevzi Çakmak

Fakat bu nisbî rahatlık uzun sürmedi. Sekiz ay kadar bir ikametten sonra, Bedüzzaman, 25 Ocak 1927 günü Burdur'dan alınarak Isparta'ya sürüldü. Burada da Bedüzzaman ders başındaydı. Haftada iki defa yaptığı derslere, aralarında âlimlerin de bulunduğu halk büyük bir rağbet gösteriyordu. Hükûmet buna ancak yirmi beş gün kadar tahammül etti. Bu defa Bedüzzaman'ı insanlardan bütün bütün tecrit etmek ve faaliyetlerine mâni olmak amacıyla o günlerin kuş uçmaz, kervan geçmez bir beldesi olan Barla'ya sürdüler.

Fırtınalı bir günde, Eğirdir gölünde zorlu bir motor yolculuğundan sonra Bedüzzaman jandarmalar refakatinde Barla'ya getirildiğinde, 1927 Şubat'ının sonlarıydı. Çok geçmeden bu topraklara bir diriliş müjdesi ulaşacak, yer kıpırdanmaya başlayacak, bağlar ve dağlar ziynetini takınacaktı.

Ve çiçek açmış badem ağaçlarının arasından, gelecek nesillerin aşına olduğu bir ses işitilecekti:

"Yaz kardeşim!"

Ve kalemler tarih yazmaya koyulacaktı.

Bediüzzaman'ın sürgünlere nasihati

“Ben bey idim demesin, çalışsın”

Haydar Süphandağlı, sürgünü anlatıyor:

Bediüzzaman ile Van Müftüsü Şeyh Mâsum Efendiyi beraber kelepçelemişlerdi. Üstad hiç üzgün değildi, gayet rahat ve müstehzi idi. Yola çıkmadan önce bana dedi ki:

“Babana selâm söyle, bu bize yapılan muamelenin sevabını istemesin. Sabretsin, inşaallah Sahabe-i Kiramın ecrini alır. ‘Ben bey idim, ağa idim’ demesin, çalışsın, ırgatlık etsin, amelelik etsin, ekmeğini çıkar-sın, kimseye muhtaç olmasın.”

Van’dan çıkarılan kafilenin uzunluğu belki bir kilometreyi bulmuştu. Zamanın vasıtalarıyla bir harp hicreti halinde, memleketlerinden gözyaşları içinde ayrılıyorlardı.

Bir ara Van Müftüsü Şeyh Mâsum Efendinin kelepçeden bilekleri sıkışmış, kan oturmuştu. Sıkışan bileklerinin azıcık gevşetilmesini muhafız jandarmalardan rica etmesiyle birlikte, arkadan sırtına indirilen bir dipçik darbesiyle cevap almıştı. İnsafsızca vurulan bu dipçik darbesinden, mübarek zayıf, nahif, yaşlı insan yerlere, çamurların içine kapaklanmıştı. Bu acı ve merhametsiz manzara tüm mazlum sürgün kafilesinin ciğerlerini sızlatmış, yüreklerini kanatmıştı.

Az sonra kafilemiz bir çeşmeye ulaştı. Bediüzzaman Hazretleri bağlı olmayan sağ eliyle su alarak Şeyh Mâsum Efendinin yüzünü, gözünü ve başını yıkadı, temizledi.

Böylece sürgünler kafilesi yoluna devam ediyordu. Üç dört gün Patnos’ta, bir gece Ağrı’da, bir hafta Erzurum’da kaldık. Sonra at arabalarıyla yola devam ettik. Trabzon’da yirmi gün kadar bekledik. Trabzon’dan İstanbul’a kadar gemi yolculuğumuz ise bir hafta sürdü.

Van Müftüsü Şeyh
Mâsum Efendi

“İslâmın kokusu geliyor”

Molla Hamid anlatıyor:

Bir gün Üstad’la Nurşin camiinin bahçesine çıkmıştık. Mevsim yazdı. Bahçeyi gezerken uzaktan defler eşliğinde zikir sesleri geliyor-du.

Üstad ““Molla Hamid, bu nedir kardeşim?” dedi.

Ben de “Üstadım, dedeleri Hindistan’dan gelen bir şeyh ailesinin ileride dergâhları var. Onun bahçesinde zikir ediyorlar” dedim.

Üstad bunu duyunca çok keyiflendi. “Ya Rab-bi, Elhamdülillâh, memleketimde hâlâ İslâmın kokusu geliyor; İslâm âdetleri henüz bitme-miş” dedi.

“Böyle hoca görmemiştim”

Molla Hamid anlatıyor:

Molla Hamid

Bir sonbahar günüydü. Nurşin camiinde namazını kılıp gelen ağabeyim; “Hamid! Nurşin camiine büyük bir hoca gelmiş, oraya biraz odun götür, hava soğuktur, ona hizmet et” dedi. Ben bir miktar odun kırıp hizmetçinin arkasına vererek camiye gittim.

İçeri girdim. Bir köylü elbisesi içinde, üzerinde ceket ve şalvar, başında yazma gibi bir şeyler sarmış birisi mihrapta otu-r-yordu. Kendisini hocaya benzetemedim. “Herhalde cemaatten biridir, namaz kılıp orada oturmuştur” dedim. “Hoca gelsin de odunu teslim edeyim” diye beklemeye başladım. O da dikkatle bana bakıyordu.

“Kardeşim kimi arıyorsun, ne bekliyorsun?” dedi.

“Efendim, buraya bir hoca gelmiş, kendisine odun getirdim, ona teslim edeyim diye bekliyorum.”

“Kim gönderdi?”

“Ağabeyim.”

“Bir gecelik odunum kâfi gelirdi, niye zahmet etmiş?” deyince, beklediğim hocanın kendisi olduğunu anladım. Dalgın bir hali vardı.

“Ben şimdi desem ki, götür; hem getirdin, hem de götüreceksin, iki kere yorulacaksın. Ağabeyin bana beddua eder. Kabul etsem, benim âdetim değil, Kardeşim, bu gecelik benim odunum kâfi gelirdi, niçin zahmet ettin?” dedi.

“Ehemmiyeti yok, odunumuz çoktur!” dedim

“Neyse zahmet etmişsin, bırak oraya” dedi.

“Peki” deyip bıraktım, tam dönüyordum ki...

“Kardeşim akşam namazının vakti girdi. Bir ezan oku da kılalım” dedi. O zaman henüz ezan okumasını bilmiyordum; utandım, ezan okuyamadım. Durumu anladı, sağ elini göğsünün üzerine koyup hafif sesle çok tatlı bir ezan okudu. Sonra beraber namaz kıldık. Arkasında kıldığım bu ilk namaz, o akşam namazıydı. “Allahu ekber” diye bir tekbir alışı vardı ki, kendimi kaybetmişim. Tekbir alır almaz kafası sanki kesilmiş tavuk başı gibi öne düştü. İçimden, “Bu nasıl bir tekbir, bu nasıl bir hoca?” dedim. Neyse, namazımızı kıldık, ondan sonra tesbihata başladı. Yavaş yavaş, o da bitti, ondan sonra; Lâ ilâhe illâllah demeye sıra geldi. Derken dua ettik. Dedi:

“Evin buraya yakın mı?”

“Evet Efendim.”

“İşin olmadığı zaman gel, beraber namaz kılalım!”

Bu namazdan öyle etkilenmişim ki, yolda giderken hep düşünüyordum. Babam da hocaydı; evimize çok âlimler, hocalar gelir giderdi. Böylesini hiç görmemişim.

İstanbul’da Bediüzzaman’ı sorgulayan başkomiser Tahsin Tandoğan anlatıyor:

1925 yılında, Şeyh Said isyanında İstanbul’da başkomiserdim.

İsyanın İstanbul’daki elebaşlarını bizzat yakalayıp ifadelerini aldım.

Bediüzzaman’ı da şarktan getirmişlerdi; Süleymaniye’de oturuyordu. Gittim, alıp getirdim,

ifadesini bizzat ben aldım.

Said Nursî “Bu isyanla hiç münasebetim yoktur. Böyle menfi hareketten benim haberim ve alâkam yoktur. Ben kardeş kanına giremem” dedi.

Biz Said Nursî’yi İstanbul’da serbest bıraktık. Onun hakkındaki tahkikat on beş gün devam etmişti.

Funda Demirer

Sürgün

Hiçbir kalp yanmasın diye
Bütün kalplere düşen korları
Kalbinde masseyleyen
Ateşi hep sadrında,
Sadrı, hep ateşe düşenlerin kahrında

Vatan.
Nerde başlamış bu yangın,
Nerde düşmüş yüreğine ilk kor?
Dünyayı terk edip vatana dönüşte mi?
Yekpare bir taşın dibinde
Yerle bir edilmiş vatan.
"Va esefa, vatan şimdi gurbetin en dehşetlisi"
Asırların vurduğu derin bir acı sanki.
Vatan ki,
Bir yaranın kapanmamış izi.

Şehir.
Toprakla kefenlenmiş her yer,
Ağıtlarla sığmış her söz.
Seyir, hangi hatıratın telâşında,
Kim bilir hangi yasın tenhasında?
Bu harebegâha hangi nazar dayanırdı?
"Bin gözü de olsa beraber ağlayacaktı."
Gözlerinin önüne şehrin cenazesi serilir.
Şehir ki,
"Dehşetli bir sele kapılıp, silinmiş bir mektup gibi"

Dağ.
Huzur huzur bir dönüşü ewelâ.
Semaya durmuştu her zerre.
Ta ki susunca,
Bir kelepçe sesinde taş kesilircesine.
Bir dağ ki,
Bin dağı yüklenmiş.
Bu dağ sükûtu mudur alevlendiren ateşi,
Bu dağın feryadı mıdır, bu dağın heybeti?
Ey duruşu abd, sükûtu evrad
Nasıl seyrettin o gidişi?

Göç.

Yer gök beyaza kesmiş,
Düşe kalka öğrenmiş bir şehir ayakta.
Gözler, yürekler tek bir sayhada
“Gitme Seydaa!”
Yüklenmiş bir kere sırtına her birini.
Şehirlerden, dağlardan, denizlerden geçerdi.
Söz vermişti, yükünü hiç indirmezdi.
Beyaza kesmiş herkes, dalga dalga.
Şehir ki,
Ardından sallanan ak mendil gibi.

Yol.

Bir çığ yumağı sanki katile,
Yol’a revan olmuş ömürler,
Yol’da revan olmuş ömürler.
Nere gider bu yol,
Nasıl durur bu çığ,
Nerde çığlığa döner?
Yol ki,
Teslim olmuş bir tevekkülün ayak sesleri.
Geride kaybolacak bir neslin adımları.
Sessiz adımlarla tarihe yürüyor asrın imamı.

Sürgün.

Vatandan mı aldılar?
Issız kalmazdı sinesi
“O, yâr iken, her şey yâr’ân.”
Dostlardan ayırdılar
“Eğer yar değilse, her yer kalbe bardır ve herkes
düşman.”
Toprağı ayet ayet sürerdi gözleri,
Geçerken onca ayetten, onca bahardan.
Çorak kalmazdı elleri,
Yâr’e değen, düştüğü yerde
Elvan elvan biterdi.
Önüne dikilen her duvar bab-ı reyyan.
Ömrü sürülenin değil,
Ömrü sürünenlerin
Yüreği Barla, gözleri Harran.

Gürültüler arasından kâinata kaçarken,
Yangın yangın düşüyor ellerimize dünya.
Esmalarca merhemdir.
Bir sürgünden kalan avuçlarımıza,
Sadra şifa ne varsa...

Said Nursî, Cenab-ı Hakkın mâhiyet-i insaniyede derc ettiği hadsiz envâ-ı kemâlâtın hepsinde en ileri ve en mükemmeldir. Bazan yüksek dağ başlarında, büyük kayalıklar arasında gezer, yalnız başına, sessiz dolaşır, bazan bağ ve bahçeleri, nebatat ve hayvanatı temâşâ ve tefekkür edip, sonra dönüp, şehre inip, en büyük siyasî içtimalarda, gayet belîğ ve mâkulâne hitabeler, ahlâkî, edebî nutuklar irad edebilen cevval bir ruh hâletini taşırdı. Hürriyetten evvel ve sonra şarktaki hayatı ve İstanbul'daki feveranlı hayatı, buna bir şahittir. Bir yanda Şarkî Anadolu'da, aşiretler arasında seyahatle onlara ahlâkî ve imanî dersler, öğütler verirken; diğer yanda, Şam'da allâmelere, siyaset-i İslâmiye noktasında en keskin ve isabetli görüş ve teşhislerle Müslümanların terakki ve kemâlâtının esaslarını tespit edip, üç yüz elli milyon Müslümanın saadetinin fecr-i sadıkını haber veriyordu. Hem, Meşrutiyet zamanında Meclis-i Meb'usana hitabesi ve gazetelerdeki makaleleriyle, Kur'ân'ın kudsî kanun-u esasîsinin vaz ve tatbikinin millet-i İslâmiyeye iki cihanın saadetini kazandırıp hakikî kemalât ve terakkiye medar olacağını haykırıyor ve bu efkârının Divan-ı Harb-i Örfî'de de kahramanca müdafaasını yapıyordu.

Biz Kur’ân şakirdleri olan Müslümanlar, burhana tâbi oluyoruz. Akıl ve fikir ve kalbimizle hakaik-i imaniyeye giriyoruz. Başka dinlerin bazı efradları gibi ruhbanları taklit için burhanı bırakmıyoruz. Onun için akıl ve ilim ve fennin hükmettiği istikbalde, elbette burhan-ı aklîye istinad eden ve bütün hükümlerini akla tesbit ettiren Kur’ân hükmedecek.

Bediüzzaman Said Nursî